

Posledica nediscipline

Stevilne naše težave so posledica nediscipline komunistov, in to predvsem nekaterih komunistov na vodilnih položajih. Danes moramo popravljati veliko stvari, ki smo jih zagrešili in smo dopustili, da se izrodijo v razne deformacije.

Iz Titovega govora v Zadru

Kdo bo razvozlal ta voz?!

Tekstilci iz tekstilne tovarne »Hasan Brkić« v Livnu doživljajo v svoji 20-letni praksi sedaj najhujše dni. Ta kolektiv že od nekdaj posluje z izgubo. Ze ko so tovarno odprli, so vedeli, da so kupili in montirali v predilnici stroje, ki ne izdelujejo prediva za njihovih 200 tkalskih strojev. Svoje predivo so prodajali drugim in ga od njih kupovali za svoje potrebe. Mimo tega pa mora tovarna plačati skupnosti 47 milijonov novih dinarjev kredita, a izgube znašajo 20 milijonov. Skladišče je natrpano z neprodanim blagom in v zalogah imajo 15 milijonov dinarjev.

Borba — 2. IX. 1969

Število gospodarskih organizacij

Število gospodarskih organizacij v družbenem sektorju v letih 1965, 1968 in skupno število zaposlenih oziroma letno poprečje se je gibalo takole: leta 1965 smo imeli v Jugoslaviji 14.210 podjetij z 2.955 zaposlenimi. 1966 14.237 podjetij z 2.967.796 zaposlenimi, leta 1967 14.235 podjetij z 2.941.986 zaposlenimi in lani 13.840 podjetij z 2.955 zaposlenimi.

Gospodarski vestnik — 2. IX. 1969

Najpomembnejši dejavniki

S prognoziranimi 300 milijoni dolarjev deviznega pritoka je danes turizem vodilni izvozniški dejavnik jugoslovanskega gospodarstva in najpomembnejši dejavnik v izravnavanju primanjkljaja blagovne izmenjave s tujino. Tudi s skromnejšo stopnjo rasti od letošnje se lahko naše turistično gospodarstvo, glede na doseženo bazo, hitro približa vodilnim evropskim turističnim vele-silam.

Komunist — 29. VIII. 1969

Kot da ne bi vedeli...

Kakor doslej že večkrat, tako zdaj spet ob belem dnevu, z lučjo v roki, iščemo vzroke vsesplošne gospodarske (ne družbene!) nelikvidnosti in si belimo glavo, kako jih odpraviti. Kot da bi ne vedeli zanje, vsaj za osnovnega: nedosledno, polovičarsko uredničevanje reforme, če ne že kar slovo od nje, popuščanje pred pritiski konkurenčno nesposobnih delov gospodarstva.

Delavska enotnost, 30. VIII. 1969

Izbirčni študenti

Pred kratkim sta izvršila odbora ljubljanske in mariborske skupnosti študentov poslala skupno pismo vsem občinskim skupščinam v Sloveniji. V pismu je med drugim tudi prošnja občinskim funkcionarjem naj vplivajo na potencialne štipendije v svojih občinah, a na dosedanje podeljevalce štipendij, da zvišajo njihove zneske. Sočasno sporočajo iz železarne Ravne, da se je za 12 štipendij, ki jih je razpisalo to podjetje, javilo le 6 kandidatov; od 14 ponudb študentom strojništva samo štirje želijo sprejeti to vrsto denarne pomoči.

Ekonomika Politika — 1. IX. 1969

Dvig namesto padca

Po uradnih podatkih je bilo lani v merilu države 246.800 poškodb pri delu nasproti 231.325 poškodbam v letu 1967. Potemtakem se je lani v primerjavi z letom 1967 število poškodb pri delu povečalo za 6,7 %.

Gospodarski vestnik — 29. VIII. 1969

Kdo zavira?

Na letošnji jesenski zagrebški vele-sejem pričakujejo blizu 100.000 poslovnih ljudi iz 80 držav. Ze sedaj pa morajo zavračati prijave, ker gostov nimajo kje namestiti. Potreb je toliko, da pridejo na eno razpoložljivo posteljo trije gostje. Zagrebški velesejem ima 40 milijonov dinarjev, kolikor jih je potrebnih, da bi zgradili na sejnišču nov hotel, niso pa dobili še privoljenja urbanistov in mestne skupščine.

Večer — 2. IX. 1969

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERŠIČ

ODGOVORNI UREDNIK
CRTOMIR SINKOVEC

LETO VII
ŠTEV.: 36
10. IX. 1969

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

S PARTIZANSKEGA SREČANJA NA VRHOVLJAH V BRDIH

„Borci proti fašizmu naj bodo vest človeštva!“

Kot smo napovedali v prejšnji številki, so se na Vrhovljah in Fojbi v goriških Brdih zbrali v nedeljo, 7. t. m., borci Briško-beneškega odreda, pripadniki partizanskih enot italijanske narodnosti ter aktivisti z desnega brega Soče, in proslavili jubilej ljudske vstaje proti okupatorju. V Vrhovljah sta zbrani množici govorila nekdanji komandant garibalbinske divizije Mario Fontani-Sasso in predsednik rep. odbora ZZB NOV Slovenije Janko Rudolf. Oba govornika sta ugotovila, da sloni sedanje prijateljsko vzdušje med ljudmi tostran in onstran meje na temeljih, ki so bili ustvarjeni s skupnim bojem.

Ko je tovariš Rudolf govoril o mednarodnih in domačih aktualnostih, je med drugim dejal:

»Mi si seveda ne lastimo nikakršnega monopola o tem, da smo vse stvari uredili enkrat za vselej, definitivno, niti ne želimo ustvarjati mnenja, da je pri nas doseženo že vse, da se pri nas cedita med in mleko in da smo z veliko žlico zajeli modrost tega sveta. Nasprotno, smo dokaj komplicirana družba, ki vsebuje mnogo protislovij in v kateri je še mnogo ostankov starega, preživelega, pa bodisi da je to iz časov predaprilske Jugoslavije ali pa gre za zastarele birokratsko-etatsistične poglede posameznikov, ki si vsak po svoje predstavljajo reševanje

najrazličnejših, vsak dan nastajajočih problemov. Poleg tega se zavedamo, da naša odprtost navzven, vključevanje v skupna evropska in svetovna gospodarska, politična, kulturna in druga dogajanja ne prestopa naša v naš notranji razvoj našemu samoupravnemu socializmu tuje pojave, ki nam prav tako dostikrat kazijo njegovo podobo. Gre pač za to, da pred problemi, ki v taki družbi kot je naša, nujno nastajajo in bodo še nastajali, ne zapiramo oči. marveč se jih aktivno lotevamo, jih skušamo urejati z zavestno, organizirano akcijo vseh

najprogresivnejših sil naše družbe, v neprestanem spopadu z vsem, kar nam je tuje, in tako pospešujemo proces revolucionarne preobrazbe naše družbe. Zato pa seveda nikakor ne moremo sprejemati popačenih kritik našega samoupravnega socialističnega sistema, ki zvenijo tako, da mi mislimo, da smo dosegli že vse, in nam potem spričo nekaterih drobnih pojavov našega razvoja prerokujejo najbolj črno bodočnost. Seveda se motijo prav vsi, ki brenkajo na take in podobne strune, ki mislijo, da so jugoslovanski notranji problemi taki, da jim ne bomo kos, in pohlepno računajo, kaj bi v tem primeru ostalo zanje. To velja enako za vse tiste skrahirane politikantske, buržoazne belogardistično-ustaške, četniške elemente, kjerkoli po svetu so, ter za posameznike pri nas doma, ki bi nas radi videli na tleh in nas tedaj »osrečili« s svojimi recepti. Vle take in podobne iluzije nazadnjaških elementov so sicer zelo naivne in

se v njih zrcali popolno nepoznavanje resničnega položaja Jugoslavije ter trdnosti njenega notrajnega razvoja, a jim je seveda le treba od časa do časa zelo na kratko in jasno povedati, da jim je vsem skupaj že davno odzvonilo. Jugoslovanska socialistična skupnost kot trdna, usodno povezana skupnost enakopravnih narodov in narodnosti je tako brezpogojno jamstvo za naš skupen uspešen razvoj v prihodnosti, da je ne morejo zrahljati nobene težave in problemi, ki nastajajo.

Odprtost naše družbe, zlasti še posebej organizacije bivših borcev, je nujno potrebna prav v sedanjem času, ko smo priča neštetim poskusom, da bi se uveljavile politika močnejšega, s katero skušajo velike sile krotiti usodo vsemu človeštvu. Še vedno divja ena najbolj umazanih vojn, vojna v Vietnamu, kjer Združene države s svojimi sajgonskimi hlapi in nekaterimi sateliti vred nikakor ne morejo zlomiti vietnamskega ljudstva. To ljudstvo se krčevito bori za obstoj in za pravico, da si samo gospodari, pa čeprav ga skušajo ukrotiti z najmodernejšo sodobno vojaško tehniko ter z vojnimi strupi in drugimi prepovedanimi vojnimi sredstvi, čeprav zverinsko mučijo in ubijajo ne samo aktivne borce odpora, ampak tudi neboljlene starce, ženske, matere in otroke. Še vedno je odprto nevarno žarišče vojne na Blisknem vzhodu in še mnogo je primerov ko velike sile poskušajo srednje in male države in narode spraviti v odvisnost ter jim vsiliti svojo voljo. Razumljivo je potemtakem, da je dandanes bolj kot kdajkoli prej potrebno sodelovanje vseh progresivnih sil sveta, zlasti pa bivših borcev proti fašizmu in nacizmu, ki naj povzdignejo svoj glas, ki naj bodo vest človeštva v teh usodnih časih, ko človek osvaja vesolje na svojem lastnem planetu pa ima še nešteto neurejenih in neodločljivih problemov.

Mogočna beseda in ubrana pesem ob 100-letnici tabora na Kalcu

Kakor so pred sto leti poročale Novice, tako bi lahko tudi danes poročali, da je na Kalcu blizu izvira Pivke »privrelo ljudstva od daleč in blizu, iz južne in severne, iz zahodne in vzhodne strani... Srce je rodoljubu od veselja igralo videti vihraje zastave s stotinami ljudi... prr graščini našega pesnika Miroslava Vilharja.«

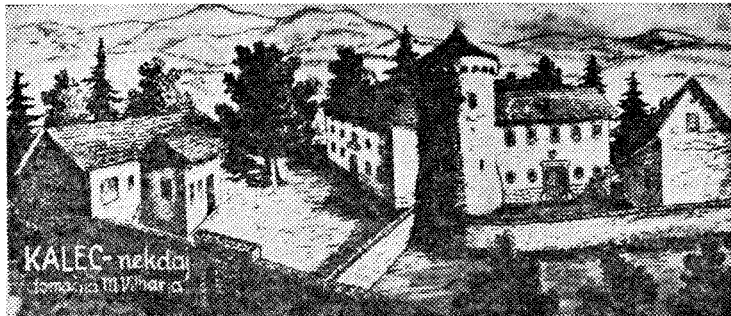
Podoba proslave, ki je bila v nedeljo, 7. t. m., je bila seveda precej drugačna kakor tabor pred 100 leti. Graščine že zdavnaj ni več,

nanjo spominjajo le razvaline z restauriranim stolpom, v katerem je Vilharjev muzej z njegovimi pesnimi in skladbami, o katerih marsikdo sploh ne ve, da so njegove, ker so ponarodele. Namesto vozov, s katerimi so se pred sto leti sem pripeljali slovenski rodoljubi, se je nabrala okrog prizorišča proslave množica avtomobilov od blizu in daleč. Čustva, ki so prevečala zbrano ljudstvo pa so bila podobna kakor pred sto leti. In marsikdaj, kar je bilo v tistih

časih izrečeno, je dandanes prav tako aktualno, npr. Vilharjev stavek, napisan na slavaloku pred prizoriščem proslave: »Narod, ki ne brani svoje pravice, ki ne skrbi za svoj blagor, životari in pogine.«

Kako globoko se je bil tabor leta 1869 usidral v zavest notranjskega ljudstva, lahko spoznaš v pogovorih z domačini, zlasti v Bači in Knežaku. Star očanec iz Bače, ki je popolnoma gluhi, mi je navdušeno pripovedoval, da je bil njegov oče takrat star trinajst let. »Veste, Nemci so nas hoteli uničiti, pa se nismo dali.« V ciklostiranem prospektu ob tej stoletnici pa mi je zbudila pozornost pesem domačega pesnika Franca Cucka, ki se konča z besedami: »Stoletnega semena kal pa bujno rase ter oblikuje naše čase.«

Človek je ponosen, ko vidi kontinuiteto med taborško akcijo pred 100 leti, ki je — kot je zapisal Edvard Kardelj — obudila v življenje geslo v zedinjeni Sloveniji ter ji vrnila njeno demokratično in revolucionarno vsebino, in zgodovino protifašističnega in narodnoosvo-

Grad Kalc, kakršen je bil še v časih Miroslava Vilharja

(Nadaljevanje na 2. strani)

- vsak dan — najnovejše vesti iz vsega sveta
- vsak ponedeljek — obširna športna poročila in družinska stran za žene in matere
- vsak petek — posebna priloga z radijskim in televizijskim sporedom
- vsako soboto — 12 strani »priloge za konec tedna« reportaže — romani v nadaljevanjih — mali oglasi

VSAK DAN
V VSAK DOM

DELO

Dogodki tedna

Izvršni svet skupščine SR Slovenije je na seji 4. septembra 1969 razpravljajl o položaju, ki je nastal v zvezi z izgradnjo hitre ceste na odsekih Vrhnika-Postojna-Razdrto in Hoče-Levec po seji republiškega izvršnega sveta 31. 7. 1969 in seji Zveznega izvršnega sveta 13. 8. 1969. Ugotovil je, da kljub pojasnilom, ki so bila dana glede možnosti in dinamike izgradnje teh cestnih odsekov, obstajajo še nekatere nejasnosti in različna tolmačenja. Izvršni svet zato meni, da je potrebno glede na politične okoliščine, ki so nastale v zvezi z izgradnjo hitrih cest, podrobneje pojasniti celotni tok dogodkov ter opredeliti tudi njegovo ravnanje v tej zadevi. Izvršni svet skupščine SR Slovenije je podal poročilo o predvidenem načrtu izgradnje hitrih cest v Sloveniji ter o financiranju teh del.

Na seji izvršnega biroja predsedstva ZKJ, ki je bila nedavno na Brionih, je predsednik CK ZK Slovenije Franc Popit poročal o aktualnejših idejncpolitičnih vprašanjih v Sloveniji in ugotovil, da se je položaj, ki je nastal v Sloveniji po sklepu zveznega izvršnega sveta o gradnji cest, pomiril. Temu so prispevali tako seja I z dne 12. avgusta, odnosi drugih republiških vodstev in stališče tiska iz drugih republik, kakor tudi govor predsednika republike v Splitu, v katerem je obsodil metodo političnega pritiska. Popit je posebno poudaril, da se ogromna večina komunistov zaveda, da so vse ideje o neki neodvisni samoupravni Sloveniji iluzije. Slovenci se zavedajo, je poudaril Popit, da so samo del jugoslovanske federacije in da jo bodo tudi v bodoče gradili kot socialistično samoupravno demokracijo. Popit je priznal, da bo v Sloveniji potrebna še težka in vztrajna idejna borba, o tem kaj je napredno in kaj negativno na poti krepitve razvoja Jugoslavije v smeri samoupravnega socializma. Zveza komunistov Slovenije je trenutno usmerjena k razčiščenju določenih idejnih vprašanj. K temu razčiščenju je prispevala žedvodnevna seja tajništva CK ZK Slovenije, na kateri je bilo sklenjeno, da je potrebno sklicati sejo CK in sejo izvršnega sveta skupščine in da zvezni izvršni svet objasni javnosti vso zadevo okrog cest. Zveza komunistov nosi odgovornost za določanje kurza družbene in političnega razvoja. Sklep seje je bil, da se razprava vzame kot osnova za bodočo politično akcijo. Čeprav nimam iluzij, da bo vse to šlo gladko, je zaključil Popit, sodim, da bo ta osnova, ki bo obdelana na seji CK služila za nadaljnje reševanje in za uspešno delo ZK Slovenije.

Zvezni izvršni svet je na nedavni seji sprejel osnutek svojega dela do kraja leta in naloge, ki jih bo moral opraviti v tekočem letu ter določiti naloge, ki se morajo prvenstveno rešiti. Med drugim je razpravjal tudi o gibanju v gospodarstvu v preteklih osmih mesecih in to na podlagi analize zveznega zavoda za načrtovanje, ki jo bodo uporabili kot osnovo za gospodarsko politiko v prihodnjem letu. Na prihodnji seji sredi septembra pa bo zvezni izvršni svet razpravjal o predlogih ukrepov za rešitev vprašanja nelikvidnosti gospodarstva, o nekaterih predlogih za spremembo zunanjetrgovinskega in deviznega režima, o predlogih za gradnjo ladij za trgovsko mornarico v domačih ladjedelnicah, za razvoj avtomobilske industrije in modernizacijo železnic.

Na povabilo državnega sekretarja za zunanje zadeve Mirka Tepavca je bil od 2. do 6. septembra na obisku v Jugoslaviji sovjetski zunanji minister Andrej Gromiko. Ministra sta izmenjala mnenja o vprašanih sodelovanju med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo ter o aktualnih vprašanjih iz mednarodnega političnega življenja. Andreja Gromika je sprejel na Brionih tudi predsednik republike Josip Broz Tito. Pri sprejemu so bili navzoči še državni sekretar za zunanje zadeve Mirko Tepavac, podsekretar za zunanje zadeve Milorad Pešić, sekretar predsednika republike Jože Smole, sovjetski veleposlanik v Jugoslaviji Ivan Benediktov, ter načelnika v sovjetskem zunanjem ministru Leonid Zemljatin in Sergej Astavin. Na sprejemu so razpravljali o zbolšanju jugoslovansko-sovjetskega sodelovanja ter obravnavali številna mednarodna vprašanja, vključno tudi problem evropske varnosti. Obe strani sta se izrekli za krepitev prijateljskega sodelovanja ter za potrditev načel iz leta 1955.

3. septembra je v 79. letu umrl za srčno kapjo legendarni voditelj, revolucionar in predsednik demokratične republike Vietnam Ho Si Minh, ki je vse svoje življenje posvetil velikemu osvobodilnemu boju vietnamskega ljudstva. Vest o njegovi smrti je globoko odjeknila po vsem svetu. Saigonska televizija je prvič po dolgih letih pokazala sliko umrlega državnika. Po vsem svetu pišejo o zgodovinskem pomenu osebnosti, ki je vodil Severni Vietnam. V Hanoju so razglasili sedemdnevno narodno žalovanje. Južnovietnamska osvobodilna fronta je razglasila tridnevno prepirje. Voditelji številnih držav pošiljajo podpredsedniku DRV Ton Duc Thangu sožalne brzojavke. Predsednik republike in podpredsednik ZKJ Josip Broz Tito je poslal naslednjo brzojavko: »Nenadna smrt legendarnega voditelja vietnamskega ljudstva je tem večja izguba za vietnamsko ljudstvo in vse svobodoljubno in napredno človeštvo, ker je do nje prišlo v trenutku bližnjega zmagoavlja vietnamskega ljudstva v dolgotrajni in junaški borbi za svobodo, neodvisnost in socializem, ki jo je vietnamsko ljudstvo pod vodstvom Ho Si Minha tako uspešno vodilo. Lik predsednika Ho Si Minha, legendarnega revolucionarja in velikega borca za pravice narodov, za samoopredelitev in svoboden razvoj bodo narodi Jugoslavije, ki so bili srečni, da so imeli možnost pozdraviti ga v svoji sredini, ohranili v trajnem spominu. Tudi v tem bolečem trenutku izražamo popolno solidarnost in podporo pravični borbi vietnamskega ljudstva.«

Na povabilo predsednika republike Josipa Broza Tita bo 2. oktobra dopotoval na uradni obisk v našo državo predsednik republike Italije Giuseppe Saragat. Predsednika republike bo spremljal minister za zunanje zadeve Aldo Moro.

Českoslovaško časopisje objavlja v zadnjem času zahteve, naj osebnosti, ki so najbolj odgovorne za kritični položaj Českoslovaške, opravijo samokritiko in odidejo iz političnega življenja. Najbolj glasen pri teh zahtevah je Vasil Bilak, sekretar CK, zadolžen za mednarodne odnose. Le-ta je v nekem intervjuju razložil, kako so potekali dogodki od odstopa Novotnega do avgusta lani, in znova očita Dubčku, da ni izpolnil obljube o redu v državi. Medtem ko predsedstvo KPC napoveduje personalne spremembe, je českoslovaško zunanje ministrstvo opozorilo vse českoslovaške državljane v tujini, da bo 15. septembra potekel rok za amnestijo. Opozorilo pravi, da se lahko ljudje, ki so pobegnili ali nezakonito ostali v tujini, še vrnejo in izkoristijo amnestijo. Državljanom, ki se bodo vrnili v tem roku, jamčijo za vse državljanske pravice ter socialno in zdravstveno zavarovanje. Tudi jih ne bodo obtožili, da so nezakonito zapustili državo.

V Libiji so mladi oficirji izvedli državni udar in libijskemu ljudstvu poslali naslednjo sporočilo: »Svobodo, socializem in enotnost smo si danes priborili za vas z vašo slavno revolucijo.« Armada je strmoglavila kralja Idrisa in razglasila republiko. Za zdaj še ni znano, katere osebnosti so izvedle državni udar. Anonimni voditelji so se za zdaj zadovoljili z razglasom, ki poziva libijsko ljudstvo, naj podpre novi režim. Življenje po revoluciji se normalizira, mnoge države so že priznale novi režim.

Mogočna beseda in ubrana pesem ob 100-letnici tabora na Kalcu

(Nadaljevanje s 1. strani)

bodilnega boja, v katerem je slovenski narod s krvjo uresničeval svoje davne sanje. Prav na teh tleh so bila prizorišča nešteti spopadov s sovražnikom, ljudstvo teh vasi je orgonom žrtvovalo za osvoboditev. Ta kontinuiteta je simbolično izražena na stolpu nekdanje graščine Miroslava Vilharja, kjer je vzidana spominska plošča z napisom, da je bil v septembru 1941. leta tu prvi sestanek OF za območje Pivke in Ilirske Bistrice.

Prav iz teh vasi je izšlo precejšnje število izrazitih protifašističev in revolucionarjev, med katerimi sta na prvem mestu Alojz Valenčič, ki so ga fašisti ustrelili pred 39 leti, in Tone Tomšič, sekretar centralnega komiteja komunistične partije Slovenije, ki so ga okupatorji ubili 21. maja 1942.

Nedeljska slavnost se je začela z otvoritvijo nove šole v Knežaku.

ki je upravičeno dobila ime po Tonetu Tomšiču. Nato je bilo odkritje spomenika trem velikim možem, ki so izšli iz teh krajev: Miroslavu Vilharju, Alojzu Valenčiču in Tonetu Tomšiču. Praznovanje se je nadaljevalo popoldne na Kalcu.

Čez kraške gmajne je donela
mogočna in hkrati prisična slovenska
pesem, pesem Miroslava Vil-
harja, ki se je v stoletju zlija z
ljudsko zavestjo in nam še dan-
danes drami srca. Leteje se je pri-
družila še slovenska umetna in
partizanska pesem. Pevcem vse
priznanje, lepo so peli!

Kakor pred sto leti so ljudje tudi zdaj napeto poslušali govornike, ki so nastopili na dopoldanski in popoldanski proslavi. Iz govora Andreja Marinka, sekretarja CK ZKS naj podčrtaemo besede o naših nadaljnjih nalogah: »Bolj kot čutimo, da smo sestavni del socialistične družbe in celotnega člo-

vešтва, bolj spoznavamo, da je boj za napredek za dobro človeka, svobodo in mir narodov še vedno potreben. V svetu naraščajočih groženj in negotovosti so zato še toliko bolj pomembni cilji, požrtvovalnosti in prizadevanja, ki se jih spominjamo ob odkritju tega spomenika.« Dalje: »Nihče ne zanika, da v naši družbi ni objektivno različnih želja in pogledov. Nesmiselno bi bilo te razločke zanikati ali delati, ko da jih ni. Vendar se v naši družbi ne razhajamo v tem, ali bomo še naprej gradili socializem ter razvijali samoupravljanje in demokracijo ...«

Iz govora književnika Cirila Kosmača na popoldanskem srečanju pa sem si podčrtal zlasti besede, ki jih je izrekel na koncu: Delajmo tako, da bodo čez sto let govorili o nas s takim spoštovanjem, kot govorimo mi o tistih, ki so tu zborovali pred sto leti!

F. ŠUŠTERŠIČ

OSNUTEK SKLEPOV O SOCIALNO-EKONOMSKIH PROBLEMIH
UDELEŽENCEV NOV IN VVI

Odbori ZZB in združenja VVI naj bodo še naprej pobudniki urejanja problemov

Za VI. kongres ZZB NOV
Jugoslavije je pripravljen tu-
di osnutek sklepov o socialno-
ekonomskih problemih udele-
žencev NOV in VVI. V njem
so zajete teletemeline misli:

Po V. kongresu so si vodstva ZZZB močno prizadevala, izvesti sklepe, nanašajoče se na družbeni in gmotni položaj udeležencev NOB, VVI in družin padlih borcev.

Seznanitev CK ZKJ z družbenim in gmotnim položajem udeležencev NOV je prispevala k hitrejšemu urejevanju njihovih socialno-ekonomskih problemov. Z ustanovitvijo komisij za probleme borcev in VVI ter z okrepitevijo njihovih služb so bili uresničeni pogoji za širše obravnavanje teh problemov zunaj okvirov ZZB. Pri urejanju teh zadev se je že močno uveljavila vloga republik in občin.

Poleg doseženih uspehov pri urejanju gmotnih problemov borcev VVI in družin padlih, še več pomembnih gmotnih, zdravstvenih in socialno-ekonomskih problemov, ki jih je treba urediti. V času, ko je naša družba dosegla pomembne gospodarske uspehe in ko se nenahno dviga standard občanov, so nekateri gmotni problemi udeležencev NOV še nadalje odprti in neurejeni.

Vodstva in organizacije ZZZB NOV morajo biti pobudniki akcij za realno urejenje teh zadev, zato morajo sodelovati z družbeno-političnimi organizacijami in organi predstavnih teles pri iskanju trajne ureditve teh zadev v skladu z materialnimi možnostmi družbe.

Spremembe v sistemu zdravstvenega, invalidskega in pokojninskega zavarovanja naj v smislu resolucije IX. kongresa ZKJ prvenstveno izboljšajo te oblike varstva. Borci in njihove organizacije pa naj bodo skupaj z ZKJ in drugimi družbeno-političnimi organizacijami pobudniki in soudeleženci samoupravnih pogovorov za urejanje odnosov med zavarovanci in skladi zadravnstvenega invalidskega in pokojninskega zavarovanja. Pri tem pa je treba posvečati posebno pozornost izboljšanju zdravstvenega varstva ter delovne sposobnosti

borcev in vojaških vojni invalidov. Zvezni odbor in republiški odbori ZZB pa naj si prizadevajo, da bo čimprej sprejet zakon o zdravstvenem varstvu udeležencev NOV.

Pri dopolnjevanju sistema invalidskega in pokojninskega zavarovanja se bodo vodstva ZZZB NOV zavzemala za tako ureditev, ki bo zagotovila socialno in gospodarsko varnost upokojujencev, odstranila neupravičene razlike med stari in novimi pokojninami ter na ustrezen način uskladila pokojnine.

V sodelovanju s skupnostmi socialnega zavarovanja naj republiški in občinski odbori ZZZB NOV ukrepanje vse potrebno, da bi bilo čimprej končano delo za priznavanje posebne dobe udeležencev NOV. Mnogo jih je namreč še, ki ne morejo uveljaviti svojih pravic, ker še nimajo priznane posebne dobe.

Odbori ZZB in združenja VVI naj bodo še nadalje pobudniki za proučevanje materialnega položaja, zdravstvenega stanja in drugih zadev vojaških vojnih invalidov in družin padlih in umrlih borcev. Še posebej je treba zagotoviti boljše zaščito invalidov in družinam padlih borcev, ki se sami preživljajo, pa tudi najtežjim invalidom, ki jim je zaradi invalidnosti ali starosti potrebna tuja pomoč.

Ker osebine invalidnine zaostaja-
jo za dviganjem osebnih dohod-
kov, je treba doseči ustrezno so-
razmerje. Družinske invalidnine se
ne morejo obravnavati ločeno od
drugih oblik pomoči in pravice, ki
jih po obstoječih predpisih uživajo
družine padlih borcev. Družinska
invalidnina ni nikoli predstavlja-
la nadomestila ali odškodnine za
padlega. Denarne in druge oblike
zaščite so družbena pomoč tistim
družinam, ki si niso sposobne za
lastnim delom zagotoviti eksisten-
ce. Zato se družinska invalidnina
ne more ocenjevati ločeno od zvi-
šane družinske invalidnine, inva-
lidskega dodatka, dodatka za sa-
mohranilce, otroškega dodatka,
zdravstvenega varstva, ker vse te
oblike skupaj predstavljajo odnos
družbe do teh družin.

Za popolno ureditev položaja družin padlih borcev je treba znatno zvišati invalidski dodatek in dodatek za tiste, ki se sami preživljajo. Treba je urediti tudi položaj vdov padlih borcev, ki leta 1951 niso bile dovolj stare, da bi lahko uveljavile pravico do družinske invalidnine.

Urediti je treba problem izdelave, kakovosti in funkcionalnosti protez ter drugih ortopedskih pripomočkov in oskrbe vojaških vojnih invalidov z njimi.

Čimprej je treba urediti stanovanjske zadeve vseh udeležencev NOV. Federacija naj še nadalje prispeva del sredstev za graditev stanovanj za borce.

Nadaljnji razvoj našega družbe-
no-političnega sistema terja, da se
temeljne pravice borcev regulira-
jo z zveznimi predpisi na enotnih
temeljih za vso državo.

Za razvoj dopolnilnega varstva za borce in vojaške vojne invalide naj bi ustanovili posebne sklade. K temu lahko največ pripomore republiška zakonodaja.

Službe za varstvo borcev in vojaških vojnih invalidov, ki jih je treba še nadalje utrjevati, naj ne skrbijo samo za izvajanje zakon-
skih predpisov, marveč naj nacr-
tno proučujejo in spremljajo pro-
blematiko borcev in vojaških vojnih
invalidov. V. M.

V. M.

Izlet na Štajersko

Odbor ZB NOV »Savsko naselje« v Ljubljani je 7. septembra priredil za svoje člane izlet na Stajersko, po krajih, kjer se je februarja 1944 pomikala 14. divizija. Spremljal jih je udeleženec pohoda upokojeni general Miha Butara-Aleks.

Obiskali so Celje, Vojnik, Frankolovo, Vitanje, Spodnji Dolič, Velenje, Šoštanj, Topolščico, Letuš, Mozirje, Šmartno ob Paki, Gornji Grad, Ornivec in se vrnili v Ljubljano.

Tovariš Butara je pripovedoval o bojih 14. divizije. Izleta se je udeležilo okoli 90 članov.

Besede naših dopisnikov

V Bertoših bo stal spomenik

Lani je bila slavnostna seja komiteja ZK obalnih občin, na katero so povabili tudi predvojne komuniste. Med drugim so sklenili postaviti na kraju, kjer je bil 11. aprila 1943 ustanovljen okrožni komite KPS za Istro, primerno spominsko obeležje.

Pred začetkom oboroženih akcij so v večini vasi po slovenski Istri delovale skupine komunistov in simpatizerjev ali pa posamezni zaupniki. Ti so pripravljali ljudi za začetek vstaje. Ko pa so prišli z ozemlja bivše Jugoslavije v Istro prvi aktivisti, znanilci partizanske vojne, so se začeli prvi organizacijski ukrepi. V Istro je leta 1942 prišel član pokrajinskega komiteja za južno Primorsko Darko Marušič-Blaž, za njim pa še Branko Babič. Tedaj je dobila Partija bolj ustaljene in trdnije organizacijske oblike. V dneh 2.3. decembra 1942 je bila na Vrheh nad Rihemberkom partijska konferenca KP za slovensko Primorje in Istro. Tam so sklenili poslati v Istro zaupnika, ki bi deloval pod neposrednim vodstvom Darka Marušiča. Ta je imel svoj sedež v Trstu. To nalogo so zaupali dotadajnemu komisarju bataljona »Simon Gregorčič« Vidku Hlaju. Konec januarja 1943 je že prišel v Istro. Prve tedne je obiskal številne vasi in se pogovarjal z aktivisti ter jim dal naloge. Ti ljudje so bili povečini že prej člani KP Italije, zato so zdaj iz njih ustanovili osnovne organizacije

KPS. Štele so od tri do pet članov, pozneje tudi več. Februarja in marca so začeli ustanavljati že rajonske komiteje.

Okrožni komite je bil v Bertoših na domačiji tovariša Čaha. Udeleživi so se ga Branko Babič, Vincenc Kocjančič-Marko, Franc Ivančič-Luka (zadnja dva sta kmalu padla), Ivan Čah-Iskra ter Vidko Hlaj. Tedaj so bili v okrožju trije rajonski komiteji (Čezarji, Rižana, Gabrovica) s sedmimi osnovnimi organizacijami ali celicami. Vsega skupaj je bilo 19 članov in 14 kandidatov, med temi tudi štiri tovarišice. Razen tega so v okrožju delovali razni odbori, kot odbori OF, ZSM in SKOJ.

Na seji pripravljalnega odbora v Korpu so se pred kratkim dogovorili, kako bo potekala proslava. Dne 29. septembra bo dan pionirjev in bodo tedaj tudi odkrili spomenik. Osnovne šole bodo pripravile ustrezen program, sodelovala bo tudi godba iz Pridvora, slavnostni govor bo imel tovariš Vidko Hlaj. Mladini bo govoril tudi udeleženec Oktobrske revolucije Ivan Čah-Iskra, ki je edini ostal še živ s tega področja.

Blizu Bertošev je delovala tudi tajna tiskarna za potrebe KP, zato bodo zdaj priredili tiskanje letakov in časopisov na tak način, kot je bilo takrat.

Imeli bodo tudi spominski žig, ki ga je priskrbel Zveza prijateljev mladine.

ALBERT KLUN

Iz življenja soboških invalidov

Prav nič ne bom pretiraval, če uvodoma zapisem, da murskoboška občina sodi med tiste v Sloveniji, ki dokaj uspešno rešujejo gnotne in druge probleme vojaških vojnih invalidov. Sodim, da je treba pohvaliti zgledno sodelovanje med referatom za invalidsko varstvo naše komune in komisija za vojaške vojne invalide pri občinskem odboru ZZB NOV. Tovariš Alojz Pihler, referent za invalidsko varstvo si izredno prizadeva za pospešeno reševanje večjih ali manjših težav, s katerimi se morajo invalidi spoprijeti v vsakdanjem življenju.

Številke so po navadi utrujajoče, vendar se jih v tem sestavku ne morem izogniti. Najnovejši podatki kažejo, da se je število invalidov v nekaj letih zmanjšalo skoraj za polovico. Iz prve svetovne vojne je še v občini 152 invalidov (osebnih vojnih) in 195 družinskih. Vojnih invalidov iz NOB je še 50 in družinskih 67, medtem ko je mirovnih 58. Odgovorni organi so nudili učinkovito pomoč 210 vojnim invalidom, da so v okviru invalidske zakonodaje uveljavili pravico do splošnega invalidskega dodatka,

ki se giblje od 200 do 360 din. Letos je bilo na zdravljenju 11 invalidov. Pri tem je treba omeniti, da nekatere državljske uprave kaj nerade kličejo na zdravljenje

Vabilo

Priljubljeni odbor za organizacijo srečanja aktivistov Severno Primorskega okrožja, skladno z objavo v »TV 15« dne 18. 6. 1969, vabi na srečanje vse aktiviste, ki so v času NOB delovali na področju tega okrožja v okrožnih, okrajnih in krajevnih odborih političnih organizacij in narodnoosvobodilnih odborih.

Srečanje bo v nedeljo, 28. septembra 1969, ob 10. uri v Cerknem. Tega dne bo praznovala občina Idrija svoj občinski praznik. Ob tej priliki bo skupščina občine Idrija podelila domicil se-

v sezonskem času, raje to odlagajo za posezonsko dobo.

Ortopedski dodatek prejema 70 vojaških vojnih invalidov. In naposled, da to vse zaokrožimo: v letu 1968 je bilo za invalide soboške občine potrebno blizu 150 milijonov s. dinarjev.

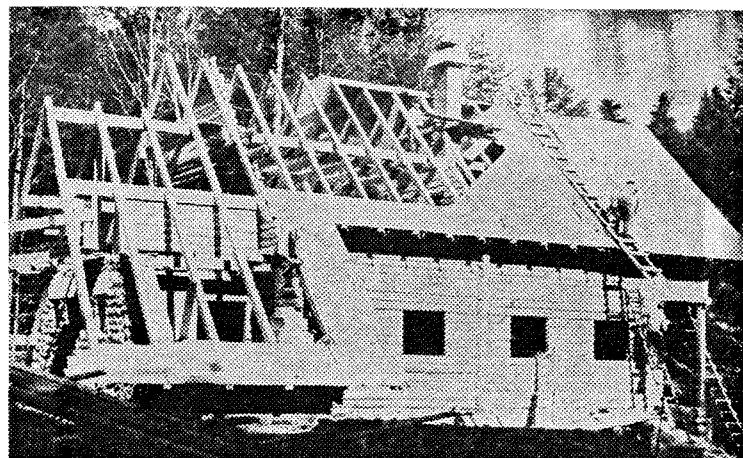
Kaj pa družbena aktivnost soboških invalidov? Dejstvo je, da so še pred leti skoraj vsi člani Zveze vojaških vojnih invalidov prizadevno delovali v raznih družbeno-političnih organizacijah in društvih, svetih in komisijah, krajevnih skupnostih, številni pa so zavzemali zahtevna in odgovorna mesta v naši samoupravni skupnosti. A sedaj jim visoka starost, izčrpanost, boleznii in druge nadloge grenijo življenje. vodstva krajevnih organizacij večkrat poskrbijo za obisk bolnih invalidov na njihovih domovih, kar je nedvomno hvale vredno. Nadalje so občasno izletii v razne kraje in druge akcije. Ker je članov ZVVI čedalje manj, bi po moji sodbi kazalo resno razmišljati o organizacijski združitvi vsega članstva v samo eno združenje vojaških vojnih invalidov v okviru občine. V krajih, kjer še obstajajo krajevne organizacije, pa naj bi nekateri poverjeniki opravljali določena dela.

Za upokojene vojaške vojne invalide in sploh za vse upokojene borce in vse upokojence v tej občini, katerih število bo kmalu preseglo 1.200, bo prav gotovo velika pridobitev izgradnja doma upokojencev.

Določeno je, da bo v tem domu poleg klubskih prostorov imel svoj sedež občinski odbor ZZB NOV. In tu se bodo sestajali invalidi in borci, in družbeno življenje, ki je malone zamrlo, bo spet zaživel.

Dom bo stal kakih 200 milijonov s. dinarjev. Denar za poslopje je že zagotovljen. In končno naj omenimo, da so upokojenci zaupali vodstvu svojega društva 80 procentnemu invalidu iz NOB, nekdanjemu borcu 14. divizije Janu Cimpriču.

JOZE JANEZ

Nova brunarica med gradnjo.

Foto: P. Romanič

Zavetišče na Rogu

Nov objekt, prostorna stavba-brunarica ob parkirnem prostoru pod Bazo 20 na Rogu je pod streho. Odpriji jo bodo prihodnjo spomlad. V njej bo manjša okrepčevalnica z prodajalno spominikov, soba z dokumentarnim gradivom in drugi potrebni prostori. Na voljo bo tudi nekaj ležišč.

Tak objekt so že dolgo pogrešali na Rogu številni obiskovalci partizanskih zgodovinskih spomenikov v roških gozdovih. Letno obišče te spomenike okoli 50.000 ljudi. Prišlo bi jih še več, če bi bila organizacija obiska boljša in stalna vso poletno dobo. Ohranje-

ne partizanske objekte na Rogu so povsem obnovili in zaščitili, z premazom, poti in steze so na novo markirane, tako da bo lažje priti do njih tudi brez posebnih vodičev. Tudi parkirni prostor pod Bazo 20 je razširjen, ceste do tja pa so prav dobro vzdrževane in precej boljše kot po dolini pod Rogom. Na Bazi 20 je tudi ena od postojank Travenzale kurirjev in vezistov z žigi v baraki propagandne komisije pri izvršnem odboru OG Slovenije. Zgodovinski partizanski Rog s svoje naravno značilnostjo in zgodovinskimi spomeniki postaja še bolj dostopen obiskovalcem.

Javna razprava o stanovanjski gradnji v občini Kranj

Merila in pogoji za dodeljevanje sredstev borcem za stanovanjsko gradnjo in adaptacije kakor tudi imenski spisek vseh sedanjih uporačnikov in prosilcev kreditov iz kranjske občine bo dan v javno razpravo prek lokalnega časopisa Glas.

To je bil eden od osrednjih sklepov skupne seje Sveta za zadeve borcev NOV in VVI občine Kranj in Komisije za stanovanjske zadeve, ki je bila v ponedeljek, 1. septembra. K obstoječemu zakonu in odloku o dodeljevanju sredstev za stanovanjske potrebe je komisija predložila v razpravo nekaj konkretnih dopolnitev, in na seji so v glavnem vse tudi potrdili. Pred objavo meril in imen pa je predvidena še ena seja. Končno pa bodo izoblikovali vsa stališča šele po javni razpravi. Sedanja stališča na teh sejah so le osnova za javno razpravo.

Med drugim je prevladalo stališče, da borce, prosilce sredstev za novogradnjo, ki že uživa stanovanje družbene lastnine, ne more dobiti sredstev, če se skupaj z lastnikom stanovanja sodno ne obveže, da bo z dograditvijo hiše njegovo dosedanje stanovanje v resnici spraznjeno in izročeno enemu izmed borcev, prosilcev na prioritetni listi. Prav tako so se strinjali, da se

pri dodeljevanju teh sredstev upoštevajo sredstva, ki so jih posamezniki že dobili od gospodarskih in drugih organizacij, da se upoštevajo že dodeljena stanovanja ali zemljišča SLP, da ne dobi teh sredstev tisti, ki ima vikend, da se upoštevajo številni družine pa nekatere kronične in druge bolezni, da ne dobi sredstev za adaptacijo prosilec, če ni lastnik hiše, da so borci kmetje v tem izenačeni in podobno.

Skratka, potrebe so velike in vsem ni moč zadostiti. Prav zato pa dodeljevanje teh sredstev čisto povzroča hudo kri, toda v večini primerov zaradi neobveščенosti. V tem smislu bo javna razprava lahko veliko pripomogla k spoznavanju celotne problematike in dokončnemu oblikovanju stališč.

Na sedanji prioritetni listi je 75 prosilcev, ki potrebujejo skupno 1.290.000 dinarjev. Posebna komisija je pregledala vse gradnje in z zaključkom 19. avgusta izdelala predlog potreb. Odprta pa je možnost, da bi v poznejši jeseni znova pregledali pogoje graditeljev — prosilcev (na primer dograditev do strehe) in, če bo denar, znova vključili v prioriteto nove uporabnike teh namenskih sredstev.

K. MAKUC

Ob tabornem ognju

Tako zmanjšanje pokojnine ni pravično!

Ze več let urejamo pokojninsko in invalidsko zavarovanje in ne vem, kako dolgo bo še to trajalo. Zakon o pokojninskem zavarovanju je sedaj v javni razpravi in možno je, da bo vprašanje čez eno ali dve leti zadovoljivo urejeno. Zato bi hotel ob tej priložnosti opozoriti na nekatere pomanjkljivosti pri invalidskih pokojninah.

Zakon o invalidskem zavarovanju je bil sprejet že zdavnaj in do sedaj ni doživel večjih sprememb. Toda pokojnine po tem zakonu se mi ne zdijo nič kaj pravične.

Najvišja invalidska pokojnina se navadno odmeri ob

nesreči pri delu ali pri polni delovni dobi in znaša 85 odstotkov od pokojninske osnove, izračunano po dohodku in delovni dobi. Če zavarovanec ne doseže 85 odstotkov osnove in je delovni invalid prve kategorije, se mu prizna invalidski dodatek ustreznega odstotka (76. člen temeljnega zakona o invalidskem zavarovanju). To pa ne velja za invalidske upokojence II. in III. kategorije, ne glede na zaposlitev, starost ali delovno dobo. Navadno se invalidski dodatek priznava pri upokojitvi zaradi bolezni ali nesreče izven dela, ker se za nesrečo pri delu ob upokojitvi tako in tako priznava pokojnina v višini 85 odstotkov od pokojninske osnove.

Isto velja tudi za borce NOV in vojaške zavarovance. Borcem se prizna ustrezen odstotek glede na leta udeležbe v NOB, a tudi s tem dodatkom pokojnina ne sme presegati 85 odstotkov osnove, če zavarovanec ni borec od leta 1941.

Zmanjšana pokojnina, odmerjena na podlagi delovnih let, se zmanjša še za 10 ali 20 odstotkov zaradi starosti (75. in 137. člen temeljnega zakona o invalidskem zavarovanju) in sicer tedaj, če zavarovanec ob upokojitvi še ni bil star 45 let.

Če po zakonskem določilu pokojnina ne sme presegati 85 odstotkov osnove in če je izračunana na podlagi delovnih let, potem se mi ne zdi prav, da se še zaradi starosti zmanjšuje za nadaljnjih 10 ali 20 odstotkov od izračunane zmanjšane pokojnine. S tem so namreč prizadeji upokojenci z nezadostnim številom delovnih let. Upoštevati bi bilo pač treba, da zavarovanec ne ve, kdaj bo zbolel, in pa tudi ne, kdaj ga bo zadela kaka nesreča. In čeprav je bolan, mora živeti, a bolnik ima večjih večje potrebe od zdravih ali starostno upokojenih.

Po mojem to zmanjšanje pokojnine za 10 ali 20 odstotkov ni v skladu z določili ustave SFRJ (čl. 7 in 36), kjer je rečeno: »Na podlagi dela pridobljene pravice so neodtujljive.«

Mislím, da bi bilo treba to zmanjšanje za 10 ali 20 odstotkov zaradi starosti pri sprejemu novega zakona odpraviti ne glede na to, ali gre za borce NOV, vojaške zavarovance, zavarovance TNZ ali druge zavarovance, ker je to pravica pridobljena na podlagi dela.

VLADIMIR PANIC

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Stane Tušar:

Orglice

Bil je september leta 1941, še isti mesec okupacije. Precej se je spremenilo v tem času. Begunje, spremenjene v gestapovske zapore, so bile natrpne z napredno mislečimi rodoljubi, aktivisti OF, skojevci, komunisti in s prvimi zajetimi partizani. Veliko ljudi so že preselili v Srbijo. Okoli 250 samo z Jesenic in Javornika. Teror je bil vse hujši. Streljanje prvih talcev na Koroški Beli in v Spodnjih Gorjah je prebivalstvo sicer splašilo, a hkrati tudi zrevolucioniralo. Celo tisti, ki v okupatorju niso videli nevarnosti, so pričeli dojemati, da od nacizma ni pričakovati dobrot. Prvi partizani na Mežaklji, Pokljuki in Jelovici so postajali upanje zavednejših ljudi. Teren je bil za rast OF vse bolj pripravljen kot izorana njiva. OF, ki prebivalstvu ni bila več tuja, je dobivala vedno več simpatizerjev. Aktivnost partije se je večala in pridobivala na ugledu. Med ljudmi je telo, Begunje pa so bile strah in trepet. »Zelezo je treba kovati dokler je vroče«, to je že star pregovor in tega so se zavedali tudi organizatorji, netilci vstaje.

Jože je ob robu cestne trase kopal zemljo, Stane pa je nakopani material počasi odmetaval. Če septembersko sonce ne bi tako pripekalo z vedrega neba, jima gotovo ne bi bilo vroče.

Oba sta bila nekam zamišljena. Vest, da je na Jelovici padel njun prijatelj Pavle, ju je razalostila. Komaj so pokopali Ferda, ki je padel na obronkih Mežaklje, že je prišla vest, da tudi Pavle ni več med živimi. Kar ju je pri tem tolažilo, je bilo zadoščenje, da je v teh prvih spopadih padlo tudi več policistov. Od vrec, v katerih so jih nosili v dolino je kapljala kri in v njih gotovo ni bilo seno! Prikriti so hoteli svoje žrtve, smrt prvih partizanov pa so obešali na zvon kot največje junaštvo.

Padli Pavle, Stane in Jože so tvorili trojko. Ko je Pavle odšel v partizane, je sicer nastala vrzel, vendar s tem še ni bilo rečeno, da je trojka prenehala delati.

Se vedno sta zbirala denarne prispevke ter skrbeli, da so bili sodelavci, seveda le zanesljivi, seznanjeni z dejavnostjo partizanov. Oborožen odpor je tudi Stane in Jožeta držal pokonci in ju spodbujal k še večji drznosti.

»S smrtjo tovarišev se bova pač morala sprijazniti«, je dejal Stane. »Brez tega ne bo svobode.«

To je nešteto krat izrekel Pavle in tega se je zavedal tudi, ko je šel v partizane. Vendar pa ni mogel računati s tem, da bo po pičlih štirih dneh boj zanj že končan. »Kar verjeti ne moremo, da ga ni več!« Jože je besno zamahnil s krampom, da se je z vso ostrino zaril v ilovnato zemljo. »Preketo drago jih bo stalo to, ko so nas napadli«, je zaklel togoten in nemočen. »Vrag naj nas vzame, če jim jo ne bomo še krepko zagodili!«

Ker se je pokazal polir, nemški plačanec in priganjač, sta utihnili in nadaljevala z delom. Sicer pa se je že bližal konec dne, ki je bila ta dan neskončno dolga.

»Ne morem in ne morem več delati za te preklete hitlerjevce«, je siknil Jože, ko je polir odšel. »Najraje bi pustil vse skupaj in odšel tja gori. Tam vsaj vem, da bom med svojimi in kar bom naredil bo v našo korist! Kdo se bo vozil po tej novi cesti? Zakaj misliš, da jim stara ni ustrezala? Kaj? Zakaj misliš, da nas tako priganjajo? Čeprav se ne ženemo, gradnja vseeno hitro napreduje. Pred dobrim mesecem smo bili še na Hrušici, zdaj se že bližamo Mojstrani. Samo zato, da bi v Nemčijo drvelo čimveč avtomobilov, da bi izvozili čimveč našega blaga, da bi čimveč naših pridelkov spravili v svoja skladišča, mi

naj bi pa stradali in delali ob kóruznem kruhu, in še tega je vsak dan manj.«

»Potolaži se Jože«, ga je miril Stane, nikdar ne bodi tako glasen! Jamčim ti, da boš jutri boljše volje.«

Jože ga je pomenljivo pogledal. »Kako misliš, boljše volje? Če bi bil še raje, ne morem biti in tudi ne bom, dokler bodo tu gospodarili Nemci!«

»Greš po končanem delu naravnost domov?«

»Seveda, že zdaj mi kruli po želodcu.«

»Veš kaj! Poskusi, da se snideva okoli osmih. Takrat ti bom lahko določneje povedal, za kaj gre.«

»Potem moram ostati na Jesenicah. Na Poljane in nazaj ne pridem do tega časa,« je odvrnil radovedni Jože. »Sicer pa, če gre za kaj važnega, dobro veš, da bom ostal! Me zanima, kaj pripravljate?«

»Verjetno bo jutri trosila akcija,« je šepnil Stane, »vendar pa še ne vem, če so že poslali letake!«

»Akcija?« je hlastnil Jože in vprašujoče pogledal tovariša. »Če je tako, potem z menoj lahko računaš. Ob osmih bom na dogovorjenem kraju. Bom pa pas malo bolj pritegnil,« se je razvnel. »Po tem klavrnem šihu vsaj nekaj živahnejšega!«

Stane ga je hvaležno potrepljal po rami, čeprav je vedel, da je Jože pripravljen na vse.

Ura je šla že na deseto zvečer, ko jo je, z dogovorom v sebi ubiral proti domu. Zaradi varnosti, bila je že policijska ura, je kot običajno krenil po stranski poti za progo in kasneje po proggi do cestnega nadvoza. Kljub temi, je hitro stopil po železniških pragih in vmes vlek na ušesa. Novice, ki jih je bral v Poročevalcu, so ga prevzele tako, da je pozabil celo na lakoto. Ves dan ob koščku koruznega kruha in nekaj malega kislega fižola je res malo za mlađega človeka. Toda, nekaj lakote se že prenese. Teže mu je bilo zastran matere, ki ga je zaman pričakovala z večerjo. Ni mu bilo vseeno zaradi skrbi, ki jih ji je povzročil, toda kaj je hotel. Vedel je, da je ubral pravo pot in da ne sme stati ob strani.

Ko se je bližal nadvozu, se mu je zazdelo, da je pod čevlji zaškrtnil pesek. Prihulil se je k tlom in prislulnil. Čeprav je napenjal ušesa ni ujel nobenega šuma več. »Ali se mi je sami zdelo?« je razglabljal. Misli je, kdo bi v tem času mogel biti na poti in se ustavil z mislijo na Patuljo. To ga je pretreslo. Še vedno je, prihuljen k tlom, vlek na ušesa, toda razen enakomernega šumenja Save pod njim, ni bilo čuti nič drugega. Pomiril se je in previdno šel dalje. Zavil je na cesto in pospešil korak. Noč bo kratka, kajti zjutraj ob štirih mora biti že na dogovorjenem kraju. Ob mislih, da bodo Nemci noreli, ko bodo jeseniške ulice prekrile z letaki, je užival. A misli so mu spet poletele k nedolžnim talcem, ustreljenim za pokopališčem na Koroški Beli. Stisnil je pesti in pospešil korak.

Ni še dobro stopil v temačni gozd, ko zasliši sumljiv šelest, zvenket orožja in nato siloviti »Halt! Hände hoch!« To je šlo tako bliskovito, da ni imel časa prav za nič. Očitno je bilo, da je padel v zasedo. Togotilo ga je, da ni bil bolj previden. Če bi pot nadaljeval po proggi, jih verjetno ne bi tako vzdignilo. A o vsem tem zdaj ni bilo vredno razmišljati. Stal je sredi ceste z rokami nad glavo. Slepčca luč žepne svetilke ga je oslepila tako, da ni videl koliko jih je okoli njega.

»Kaj delaš tu ob tem času?« ga je oholo in v nemščini nahrulil

eden izmed vojakov, verjetno vodja patrolje.

Jože je nemščino za silo obvladal, a se ni hotel izdati. Zato je odgovoril: »Domov grem, domov, Zuhause.«

»Kje pa si doma?«

»Na Poljanah!«

»Zakaj pa tako pozno hodiš domov? Kje si bil toliko časa, a?«

Jože ni takoj vedel kaj naj odgovori, vendar se je kmalu znašel. Delal sem, delal, arbeiten, Strasse.«

»Kvatsch! Do sedaj nisi delal na cesti,« ga je nahrulil. »Kaj imaš tu notri?« je siknil in mu iz rok potegnil aktovko.

Jože se je oddahnil, kako prav je storil, da je Poročevalca, ki mu ga je dal Stane, potisnil pod srajco, drugače bi opiel že zdaj. Vojak je odprl torbo in brskal po njej, drugi pa mu je svetil. Razen prazne papirnate vrečke, vilice in kančice ter nekaj drobni koruznega kruha ni bilo v torbici ničesar. Ker Nemec očitno ni bil zadovoljen z najdbo je velel Jožeta preiskati. Vojak je stopil k njemu in mu prišel tipati obleko. Počasi od rokavov navzdol.

Ob mislih na Poročevalca mu je postajalo vroče. Kaj storiti, če ga najdejo pri njem? Edino kar se mu je zdelo pametno je bilo, naj bo kar najbolj miren. Čim bolj bo kazal razburjenost, tem bolj bo sumljiv. Če pa pride do najhujšega, bo planil pod cesto, v gozd, pa kakorkoli. Vojak mu je pretipal obleko, vendar le bolj na grobo. Verjetno so iskali orožje. Dvakrat je šel po nogah gor in dol, a ker ni otipal ničesar, je skomignil z rameni in odstopil.

Jožetu je odleglo, a brzostrelke so še vedno tiščali proti njemu.

»Kam si namenjen,« je ponovno vprašal vodja patrolje.

»Domov — Zuhause.«

»In kje praviš, da si bil do zdaj?«

Jože je uvidel, da bo moral povedati kaj več, zato jim je, malo v nemščini in malo v slovenščini nadrobil, da dela na cesti in sicer v Mojstrani, ker pa je zamudil vlak je prišel peš, zato se je tudi toliko zamudil. »Zakaj pa si prišel po proggi in ne po cesti? Mar ne veš, da je zdaj policijska in da ne bi smel biti zunaj?«

»Vem! In prav zato sem šel po proggi. Tako bi bil prej doma. Zgodaj vstajam, če hočem priti na delo pravočasno.« Govorjenje o delu je zvenelo dokaj prepričevalno in videti je bilo, da so skoraj verjeli.

Vojak je svetilkin soj iz obraza usmeril bolj v tla. Sele zdaj se je Jože malo razgledal. Roke je še vedno moral držati nad glavo.

Vodja patrolje je obračal torbo in verjetno ni vedel kaj bi ukrenil. Po krajšem premisleku mu je aktovko vrnil rekoč: »Tu imaš, sedaj pa počasi pojdi naprej, toda ne počenaj nobenih neumnosti!«

Jože se je obrnil in z rokami nad glavo počasi odkorakal. Oblivala ga je mrzla zona. Kaj če ga enostavno ustrelijo? Korak za korakom je prisluškoval, kdaj bo škrtnil sprožilec. Ko je bil oddaljen nekaj korakov je zaznal, da gredo za njim. »Le kaj nameravajo,« je mogel, ko je tako korakoma hodil pred njim. Počasi so lezli v breg in precej časa je trajalo, da so prišli do Jančkove hiše. Jožeta so roke že močno bolele, kajti še vedno jih je moral držati kvišku. Malo jih je popustil, a je eden takoj zavpil: »Roke kvišku!«

Poiglasno je zaklel in jih spet dvignil višje. Drugega mu ni kazalo. Hodil je pred njim, kakor so zahtevali. Enkrat prehitro, drugič spet prepočasi. Nič jim ni bilo po volji.

Jože se je jezil sam nad seboj. Toda, kaj je hotel. Na tihem je upal, da jo bo dobro zvozil. »No, tudi to bom prestal,« se je tolažil, čeprav počasna hoja z rokami nad glavo ni bila ravno prijetna. Če bi hodil sam, bi že petkrat prehodil pot od vznožja do vrha, tako pa so bili šele pri velikem ovinku.

»Pozno je že, gotovo gre že na enajsto. Mati je v skrbeh. Morda pa je šla spat misleč, da sem ostal pri sestri v dolini. Gotovo že spi,« se je pomirjeval. Vse skupaj pa se mu je zdelo že malo smešno. Šli so že proti vrhu. Dolina je bila spokojna in zavita v popolno temo, le v valjarnah na Javorniku je bilo sem in tja opaziti kakšno svetlobo.

Hiše na Poljanah so bile skrite v temo. Tišina je motila le enakomerna hoja in škrtajoči koraki. Ko je preje tako prispel na Poljane, so ga pozdravili psi. Lajež se je razlegal po vsej dolini. Ze po glasu je poznal posamezne živali. Ko je zaslišal Edijev lajež, mu je postalo prijetno. In tedaj je vedno pospešil korak. Zdaj pa, odkar so Nemci vse pse postrelili, je bilo naselje v nočnih urah kot izumrlo. »Prekleti, še psi so jim bili napoti,« je siknil sam pri sebi, ko se je spomnil Edija, kako se je mučil, preden je poginil. Dvakrat je streljal podivjani vojak, a nikoli ga ni v glavo, da bi ga vsaj ubil. To delo je moral potem, rad ali nerad, dokončati oče.

V tem so prispeli do korita, kjer je pot k Jožetovemu domu zavila na desno. Jože je obstal.

»Kje si doma? Pokaži,« mu je velel vodja.

»Tu gori, zadnja hiša,« je rekel in pokazal z roko.

Jože je mislil, da bo sedaj lahko odšel, toda motil se je. Spremljala sta ga dva vojaka. Ko se je bližal hiši je razmišljal, kam naj zavije. Ali naj gre v kuhinjo in budi starše, ali naj takoj zavije na podstrešje, kjer sta prebivala z bratom. Odločil se je za drugo. Vojaka sta stopala tik za njim in oprezala na vsak njegov gib. Jože je pritisnil na kljuko. Vrata k sreči niso bila zaprta. Brat ga je očitno dolgo čakal in medtem zaspal.

Prvi je vstopil vojak, drugi je Jožeta potisnil skozi vrata in za njim vstopil še on.

Vojak se je razgledoval po sobi in si svetil s svetilko, kajti elektrike še ni bilo. Jože pa tudi še ni prišel od tega, da bi prižgal petrolejko.

»Kdo je ta?« je Nemec vprašal Jožeta in pokazal na spečega brata, ki mu je svetil v obraz.

»Moj starejši brat,« je odvrnil Jože in si neznansko želel, da bi nezaželena spremljevalca že odšla.

Nemec je pogledoval spečega brata in Jožeta in verjetno iskal podrobnosti. Tedaj je stopil k postelji in raz ležečega brata potegnil odejo. Brat se je prebudil in mežikajoče gledal v šemečo svetlobo. To je Jožeta raztogotilo, toda kaj je mogel. Že itak je bil ves na trnju.

Vojak, očitno zadovoljen, ko je videl, da je bil Jožetov brat opremljen za spanje, se je obrnil k Jožetu.

»Je to tvoja postelja?« je vprašal in stopil k njej.

Jože se je oznožil. V postelji je skrival pištolo. V grlu ga je tiščalo, da je le s težavo izdaval »ja«, ko je opazil, da je vojak jel premetavati tudi njegovo posteljo. Ko je privzdignil blazino, je ta pod njo opazil orglice. Prijel jih je in se s povsem spremenjenim obrazom obrnil k Jožetu, ki je ves trd stal sredi sobe.

»So orglice tvoje?« je vprašal in dodal: »Muzika.«

»Da, moje so,« je odvrnil Jože in se skušal nasmehniti.

Tedaj je vojak potrepljal Jožeta po rami in mu dal orglice, rekši, da je zdaj v redu in da gre lahko spat.

Jože se je oddahnil šele, ko sta spremljevalca odštorkljala skozi vrata. Sesedel se je na posteljo. Preslišal je celo brata, ki ga je zaman spraševal, kaj je bilo in kaj so hoteli vojaki. Čez čas mu je rekel, da so pač prišli pregledovat hišo. Vse skupaj je Jože namenoma zamolčal. Sicer pa brat

(Nadaljevanje na 11. strani)

Fotografija z vprašanjem

»Kdo pa so ti mladi fantje?« bi se lahko vprašali s pesnikom, piscem priljubljene partizanske pesmi. Brez dvoma je fotografija nastala konec 1944 ali v začetku 1945, kar kaže golo drevje, pa tudi uniforme in oborožitev. Bo kdo spoznal samega sebe ali tovariša na sliki? Naj nam sporoči, kar ve, kdaj, kje in kako je fotografija nastala, kdo so tovariši in tovarišica na sliki, iz katere enote, kam so šli in vse drugo.

POGOVOR Z JOŠKOM OŠNJAKOM

Beneška Slovenija, ki je skoraj ne poznamo

V prejšnji številki našega lista smo objavili odlomek iz knjige »Pod Matajurjem«, ki jo je napisal Joško Ošnjak. Spričo živahnega zanimanja za njegovo knjigo, eno izmed redkih slovenskih knjig, ki govore o delu našega naroda, ki živi že od 1866 v Italiji, smo zaprosili pisca za razgovor.

Vprašanje: Kdaj si začel pisati svoje spomine in kaj te je pripeljalo do tega, da si prijel za pero?

Odgovor: Pisati sem jih začel leta 1965. Želel sem, da bi knjiga izšla 1966, ob stoletnici priključitvi Beneške Slovenije k Italiji, pa mi ni uspelo, ker sem imel v službi vse preveč dela. Razen tega pa do 1966 nisem mogel preveriti vseh podatkov in pregledati arhiva. Vse te podatke sem zdaj objavil v drugem delu knjige.

Za pero sem prijel v želji, da bi na preprost in vsem razumljiv način skozi lastna doživetja prikazal življenje svojih rojakov, njihov boj za obstanek in udeležbo v osvobodilni vojni. Delo, ki sem se ga lotil, ni bilo lahko...

Petkrat sem prepisal celo knjigo, dopolnjeval, popravil, brskal vmes po papirjih, sitniral okoli znancev in rojakov. Pri vseh tistih sem bil, o katerih sem mislil, da kaj vedo o Benečiji. Končno je iz mojega dokaj neurejenega gradiva nastalo nekaj, kar je bilo primereno za knjigo.

Leta 1958 se je v Firencah končal znameniti proces zoper »beneško četo«. V obremenilnem gradivu so nas, beneške in rezijske partizane, dolžili marsičesa, kar nisimo napravili, da bi iz nas naredili hudodelce, tolovaje in podobno. Hoteli so prepričati javnost, da smo kradli, ropali, požigali in morili iz koristoljubja ali naslade ter iz želje po uveljavitvi. Vse to me je podžigalo in me tudi pripeljalo do zamisli, da bi napisal knjigo, v kateri bi razkrinal vse laži ter odkrito povedal, da smo se bojevali za izgon okupatorjev in za svobodo.

Proces se je začel že 1945, leta 1958 se je samo končal. Na njem sva bila skupaj z Marjanom Zdravljicom obsojena vsak na 24 let zapora. Zdravljic je bil kot komisar glavni »krivec«, jaz kot komandant drugi. Drugi so dobili nekaj manj. V tistih časih je bilo po italijanskih zaporih več tisoč fašistov, obsojenih zaradi sodelovanja z nacističnimi okupatorji in vojnih zločinov. Da bi dobili povod za njihovo osvoboditev, so italijanski oblastniki sklenili proglasiti splošno amnestijo za vse vojne zločine. Tako so mimogrede, skupaj s fa-

sisti, amnestirali tudi nas — partizane...

S knjigo sem hotel tudi pojasniti, da, čeprav smo bili amnestirani istočasno in po istem zakonu, pa nismo bili iste baže. Mnogim še ni bilo jasno, kakšna je bila razlika med nami in njimi. Iz razumljivih razlogov se na procesu nisem osebno pojavil in zato nisem mogel povedati, kar sem mislil o krivičnih obdolžitvah. Zato sem sklenil to napisati v knjigi.

Leta 1961, potem ko so me amnestirali, sem spet lahko obiskal domače kraje ter tako prišel v stik s sorbci.

Eden izmed razlogov, da sem se lotil pisanja, pa je tudi patriotizem. Zelo imam rad našo deželico in naše ljudi, ki so se šele od zadnje vojne začeli zavedati svoje narodnostne pripadnosti.

Od leta 1958, ko se je tako salomonsko končal proces zoper nas, obtožene razbojništva, pa do zdaj, so se razmere po svetu močno spremenile. Spremenili so se tudi odnosi med Italijo in Jugoslavijo. Prav tako se je veliko spremenilo v zavesti mojih rojakov, ki se zdaj ne boje več s ponosom povedati, da so italijanski državljani, toda Slovenci.

Vprašanje: Kako si pisal svojo knjigo, kje vse si dobil gradivo, kdo ti je pomagal?

Odgovor: Pisati sem začel na roko v šolski zvezek, predvsem pa sem pisal po svojem spominu, včasih že precej obledelim. Kar sem zapisal, mi je splošno preteptikal eden izmed tovarišev v službi. Potem sta mi pomagala strojepiska in neki študent. Vse sem delal v prostem času in pomoč plačeval z lastnim denarjem. Potem sem rokopis pokazal različnim ljudem, da bi mi povedali, kje se motim in kaj bi bilo treba dodati. Tako je rokopis pregledal tudi pisatelj France Bevk. Dal sem ga brati tudi nekdanjim vojnim tovarišem in vsak mi je kaj povedal, kar sem pozneje popravil ali dopolnil. Pomagali so mi tudi tovariši na Institutu za narodnostna vprašanja, največ dr. Ivo Juvančič.

Ko sem knjigo prvič napisal in zbral pripombe, sem začel brskati po arhivih. Toda tam je bilo o dogodkih v Benečiji zelo malo, saj

je ta ostala leta 1945 zunaj jugoslovanskih meja, arhive pa so uničili naši ljudje sami oziroma so jih zaplenili policisti iz zavezniške vojaške uprave ali italijanske kvesture.

Vem za primer Antona Predana iz Raven v šentlenarški občini, ki je 1956 umrl v Brdih, kamor se je zatekel pred preganjanjem. Med vojno je bil predsednik odbora OF za Ravne, Kravar, Hum, Oblit in bližnje okolice. Leta 1945 so ga ozopovci aretirali in ga gonili od vasi do vasi, pljuvali, tepili in zasramovali. Nostiti je moral okoli 70 kg težak zaboj, v katerem je bil arhiv OF in partizanskih enot. Nazadnje so ga zaprli v svinjak v Spodnjem Trblju, kjer je moral jesti svinjsko hrano, iz korita.

En dan mojega partizanstva

V mraku 18. septembra 1944 je naša brigada »Srečko Kosovel« krenila z Otilce proti Predmeji. Kam je bila namenjena nismo vedeli. Vedeli smo le, da se na Predmeji odcepi cesta v Vipavsko dolino, druga pa proti Lokvam. Stopali smo drug za drugim in šepetali. Nekateri so trdili, da gremo v dolino, drugi pa da gremo skozi Trnovski gozd, kdo ve kam. Vsi pa smo želeli, da bi naša kolona krenila na Vipavsko. Edino križišče so bila tista, ki so nam pomagala razvozlati skrivnost. Tako je bilo tudi tokrat. Čim bolj smo se mu približevali, tem bolj smo bili radovedni.

Bil sem v predhodnici. Nekaj sto metrov pred križiščem pride ukaz: »Čelo kreni na levo!« Ko je prestopila križišče še glavnina, smo zapeli »Čuje se odmev korakov...«

Ko je bil odrejen prvi odmor je komandant obšel vse borce in z vidnim veseljem brigado podžgal k še boljsemu razpoloženju.

Vprašanje: Kaj misliš ali se Slovenci v matični deželi dovolj zanimajo za Benečijo in njene ljudi?

Odgovor: Zadnje čase opažam, da so stiki med nami v jugoslovanski Sloveniji in v Benečiji nekoliko boljši. V preteklosti pa naše ljudi v Italiji precej prepustili usodi. Kot rojak iz Benečije si želim, da bi bili stiki med nami čimbolj tesni in pogosti. Ne smemo pozabiti, da beneški Slovenci šele zdaj doživljajo narodnostno prebujenje, takšno, kot smo ga doživljali drugi Slovenci sredi in proti koncu prejšnjega stoletja.

Krivda za tako slabe stike pa ni bila samo v napetih odnosih med Jugoslavijo in Italijo, ampak tudi v nerazumevanju z naše strani. Nekateri so mislili, da je zdaj vse izgubljeno, ker je ostala Benečija v Italiji. Toda tam živimo že celih 1300 let Slovenci, ne glede na meje, ki se pomikajo sem in tja, ne glede na razne družbene pretrese, vojne in preseljevanje. Zato tudi italijansko državljanstvo Benečanov ni nobena ovira glede narodnostne pripadnosti. Tudi v Švici živi več narodov, ki priznavajo vsak svojo narodnostno pripadnost, vsi pa se čutijo šicarje in si nihče zaradi tega ne beli glave.

Delokratični razvoj po svetu, pa tudi pri nas in v Italiji, čeda le bolj brišeta državne meje. Zato mislim, da bodo imeli vedno boljše stike z rojaki onstran meje kot tudi s poštenimi Furlani in Italijani. Narodnostno vprašanje ne more in ne sme postati vprašanje državnih meja, tega ostanka preteklosti.

Vprašanje: Kako so bralci spre-

jeli tvojo knjigo, kakšni so prvi odzivi pri vas in v zamejstvu?

Odgovor: Knjiga je izšla v 2500 izvodih v začetku junija. Kot so mi povedali, je do zdaj večina naklade prodana. Veseli me, da so knjigo lepo sprejeli zlasti bivši borci, pa tudi drugi.

Obiskal sem Benečijo in odnesel s seboj nekaj izvodov. Ko sem jih pokazal rojakom, so se zelo zanimali za knjigo in spraševali kje bi jo lahko kupili. »Borec« bi se moral bolj potruditi, da bi prišla knjiga na Tolminko, kjer je ni moč dobiti, pa tudi v zamejstvu. Kot vem, da do zdaj poslanih v Trst 200 izvodov, toda zdi se mi, da bi jih lahko prodali še več.

Med drugim sem knjigo s posvetilom podaril tudi bivšemu šentlenarškemu župniku, ki zdaj živi v Bujah pri Tarčentu. To je dekan Angel Kračina. Možno je bil zelo počaščen ter zadovoljen in je izjavil, da kaj takega ni nikoli pričakoval.

Zdi se mi, da bi morali naši ljudje večkrat na razne izlete v Benečijo, da bi jo tako spoznali. Tudi naše organizacije, med njimi ZB, bi morale imeti več stikov s organizacijami v Benečiji.

Vse premalo zahajamo tja, premalo poznamo ljudi in kraje, ki so zelo zanimivi. Tam so se ohranile mnoge starine. Za jezikoslovce, zgodovinarje in etnografe je Benečija kljub nekaterim delom še vedno več ali manj bela lisica na zemljevidu.

Prav tako bi morali zahajati v Benečijo bolj pogosto tudi novinarji ter več pisati o njej.

ZAPISAL MP

Pravna posvetovalnica

Valorizacija pokojnin

Čeprav smo o uskladitvah pokojnin v letošnjem letu pisali že pred dvema mesecema prihaja na naš naslov pravne posvetovalnice precej dopisov, v katerih posamezni naši bralci sprašujejo ali je prav, da se je njim pokojnina povečala samo za 5,4 odstotka in zakaj se jim ni povečala za 15,4 odstotka. Pri tem navajajo, da se je njihovemu sorodniku, sosedu ali znancu, ki ima prav tako pokojnino, ta povečala za več kot njim, sprašujejo zakaj tako in podobno. Tako nam piše S. L. iz Ljubljane, podobno S. I. iz Vrhnike, upokojenka M. Z. navaja, da se je lani njen znani povečala pokojnina za 3 odstotke kot njej, letos pa sta prejeli vsaka različno povečanje. Naj vsem našim dopisnikom še enkrat na kratko pojasnimo katerim in za koliko so se posameznim kategorijam upokojencev v letošnjem letu pokojnine povečale. Prej samo še tole. Tako kot upokojenci, ki prejemale pokojnino od zavoda za socialno zavarovanje, se obdržajo tudi nekateri družinski invalidi, ki prejemale družinsko invalidnino in zamenjujejo pojme pokojnine ter invalidnine ter govore o odstotku povečanja njihovih invalidnin. Naj vsem tem pojasnimo, da je govor samo o

povečanju pokojnin, starostnih in družinskih pokojnin, kakor tudi invalidskih pokojnin, ki jih upravičenci prejemale od zavoda za socialno zavarovanje. Ne gre torej za invalidnine, niti osebne niti družinske, temveč le za pokojnine!

Nekatero pokojnine so se letos povečale za 15,4 odstotka, nekatere za 5,4 odstotke, nekatere pa se sploh niso. Razlikujemo torej tri kategorije pokojnin. Kako je s tem?

Za 15,4 odstotka so se povečale vse pokojnine, uveljavljene do 31. 12. 1957 (invalidske do 31. 12. 1958) ter tiste pokojnine, ki so bile uveljavljene do 31. 12. 1964, če so bile odmerjene na podlagi kategorije delovnega mesta. Torej vse tiste pokojnine, ki so se po prvi vskladitvi povečale za 14 odstotkov oz. so bile prevedene po kategoriji delovnega mesta. Nadalje so se za 15,4 odstotka povečale pokojnine pogodbenih zavarovancev, tudi umetnikov, izjemne pokojnine po 80 in 132 členu prejšnjega pokojninskega zakona ter družinske pokojnine, če bi prišle osebne pokojnine, od katerih so odmerjene, v poštrev za povečanje.

Za 5,4 odstotka so se povečale pokojnine odmerjene na podlagi osebnega dohodka, uveljavljene med 1. 1. 1958 (invalidske 1. 1. 1959) in 31. 12. 1964, ki so bile od uskladitvi leta 1958 povečane za 5 oz. 3 odstotke ali pa sploh niso bile

povečane. Enako so se povečale vse pokojnine, uveljavljene po 1. 1. 1965 odmerjene na podlagi kategorije delovnega mesta, nadalje pokojnine po 1. 1. 1965, odmerjene na podlagi osebnega dohodka upoštevane do 31. 12. 1967. Enako so se povečale pokojnine vojaških zavarovancev, uslužbencev za notranje zadeve, izjemne pokojnine, pokojnine pogodbenih zavarovancev (uveljavljene po 1. 1. 1965). Enako so se za 5,4 odstotka povečale vse družinske pokojnine, invalidnine zaradi telesne okvare nastale zaradi nesreče pri delu, začasne pokojnine in pokojnine z varstvenim dodatkom, dokler se varstveni dodatek ni ponovno preračunal.

V tretjo kategorijo, torej med tiste pokojnine, ki se letos sploh niso povečale pa spadajo pokojnine, uveljavljene po 1. 1. 1968, če se je upošteval tudi osebni dohodek iz leta 1968, pokojnine pogodbenih zavarovancev, uveljavljene po istem datumu, pokojnine vojaških zavarovancev, pri katerih se je upošteval dohodek iz leta 1968, (isto velja za pokojnine nosilcev Partizanskega spominskega znaka), invalidnine zaradi telesne okvare nastale zaradi bolezni ali poškodb izven dela ter vse pokojnine in invalidske pokojnine, ki se izplačujejo v breme drugih republik.

Podobna načela veljajo za vskladitev pokojnin z varstvenim dodatkom.

Pesem je odmevala v megleno temo in vlažno septembersko noč. Pridružila se nam je tudi Bazoviška brigada s komandantom in politkomisarjem 30. divizije. Po kratkem uvodu nam je komisar divizije dejal: »Kakor vidite, gremo na Vipavsko.«

Svoj pohod smo nadaljevali počasi po strmi in vijugasti stezi. Držali smo se drug drugega, kajti tema je bila taka, da ni bilo videti prsta na raztegnjeni roki. Če se je kdo spotaknil in zašel s steze je padel. Padli so tudi nekateri tovariši, ki so mu sledili. V takem primeru je šel glas od ust do ust, kakor po verigi: »Čelo stoji! Ni veze!« Ko se je kolona tipaje ponovno strnila je prišel glas: »Čelo počasi naprej!« Nihče ni smel prižgati niti vžigalnice. Med Ajdovščino in Dobravljami smo v največji tišini prekoračili glavno cesto in šli dalje proti vasi Gaberje. Po navadi smo nad tisto vasjo počivali po dva do tri dni. Dekleta so nam oparila perilo, ki je bilo polno uši. Takrat pa je bilo drugače. Šli smo dalje naravnost po cesti proti Štanjelu na Krasu. Prej tako vroča želja po počitku je nenadoma splahnela. V Štanjel smo prilezli počasi in trudni. Bil je že beli dan.

Novica o našem prihodu se je takoj raznesla po vasi. Ljudje so nas z zanimanjem ogledovali. Iz otroških oči pa sta sijali veselje in zadovoljstvo. Bil je za vse naveden dogodek, kajti tako velike enote NOV v njihovem kraju še niso videli. Nihče pa tudi ni mislil, kaj nas še tisti dan čaka.

Komandirji so šli na kratek posvet v Štab. Trajal je le kakih pet minut. Naš komandir Emil je bil doma s Krasa. Bil je dober in odličen fant. Pred nas je prišel z naslednjim ukazom: »Prva in druga desetina prve čete gresta takoj v zasedo.« Molče smo vstali in odšli. Vodil nas je namestnik komandirja Štancar, ki je bil tudi doma s Krasa. On je dobil točna navodila, kje naj postavi zasedo. Ustavili smo se pri požgani železniški hiši, dobrih sto metrov pred nekim mostom. Hiša stoji med cesto in železniško progo. Zaslišna zaklonišča smo si naredili na zapuščenem vrtu, ker smo od tam imeli dober razgled na vse strani. Nismo še dobobra počepali tistih par grozdov, ki so še viseli na trtli, že je prišla kurirka iz Koprive, kjer so imeli stalno postojanko tudi italijanski fašisti, z novico: »Nemci gredo! So že v Koprivi in so vprašali po Štanjelu.« Razdalja od kraja naše zasede do Koprive je znašala približno 6 km.

Novico smo takoj sporočili šta-

bu brigade s pripombo: »Slišimo motorje avtomobilov!« Naši mineri, ki so postavili mine na mostu, so se umaknili. Mi pa smo čakali. Mislili smo, da bodo Nemci vsak čas tu, a jih ni bilo. Kurirke so se izpostavljale veliki nevarnosti in nas obveščale o vsakem njihovem premiku. Med tem je prišel iz brigade komandir pogledat in proučit položaj. Pozval nas je naj bomo budni. Mitraljez v naši desetini je bil pripravljen in zelo buden. Ura je že odbila polдне in od nikoder še ni bilo nikogar. Tudi brnenje motorja, ki smo ga malo prej močnejše slišali je utihnilo.

Tišino je prekinil ropot avtomobila, ki je nenadoma pripeljal izza ovinka. V tem trenutku pa je presekal presenečenje klic namestnika komandirja. »Na položaj, streljaj!«

Vozilo se je ustavilo. Iz njega so poskakali Nemci in italijanski fašisti. Vseh je bilo šest kamionov. Tudi tisti, ki so se ustavili za grčem, so kmalu navalili na nas v strelcih. Mi smo jih odbijali. Privlekli so na položaj brzostrelni top. Mislilec, da smo v tisti porušeni bajti, so tako silovito streljali vanjo, da se je vse kadilo in drobci so padali tudi po nas.

Položaj je bil resen. Napadalec so nas hoteli obkoliti, odbijali pa smo jih s kratkimi rafali in posamičnimi strelji. Morali smo dobro paziti, ker so se pomikali proti nam med skalami in po trebuhu. Dobro so se zavedali, da je premoč na njihovi strani in to v razmerju približno 30:1.

Prvi njihov napad smo odbili. Takoj nato je namestnik komandirja ukazal taktičen umik. Ko so fašisti in Nemci to opazili so ponovno navalili na nas. Razločno smo slišali njihove pozive. »Ragazzi avanti i ribelli sono scappati.« Nemci pa: »Vorwärts!« Kroggle so nam švigale nad glavami, a napadalec so se nam vse bolj približevali. Bili so prepričani, da bodo z lahkoto vdrl v vas.

Brigada je med našim spopadom z Nemci in fašisti neopaženo zasedla položaja in čakala. Tudi mi smo se ustavili. Na levi in desni pa so naši takoj pričeli stiskati obroč. Kmalu se je zaslišal naš »juriš«, napadalec pa v paničen beg...

Na bojišču so pustili vse, le redki so se rešili. Zaplenili smo vseh šest kamionov, dva lahka topova, mitraljez, puške in mnogo municije. V vas smo se vrnili z vsemovorom. Prebivalci, ponosni nad našo zmago, so nas navdušeno pozdravljali.

Fran Roš:

Tista edina noč

Tedaj je bil Stanko že sedem let star in je v prejšnjem mesecu, v septembru, pričel obiskovati šolo. Bil je njen edini sin, edini otrok vdove Dore Kropičeve. Vsako jutro ga je vodila v doma do šolskega poslopja in ga hodila potem tja tudi čakati, da ga je varno pospremila domov. Imela je čas za to, odkar je nedavno opustila delo v tekstilni tovarni in stopila v pokoj.

Vso svojo skrb je posvečala njemu, vso svojo ljubezen. Vse je storila zanj, da bi mu bilo dobro in lepo, kolikor je to bilo mogoče. V največjo srečo ji je bilo, kadar ga je videla zadovoljnega, veseliga, njej predanega. S slastjo ga je poslušala, ko ji je pripovedoval o čemer koli že, in to tako, kakor je to vselej storil: s svojim zvonkim glasom, s široko odprtimi očmi, z živahnimi kretnjami rok, ob vsem tem pa poln topline do nje, svoje matere.

In gledala ga je: po svojih temnih, a iskrnih očeh je bil podoben svojemu mrtvemu očetu, čigar ime je nosil. Bil pa je prežgadol visoko zrastle, tenak in slaboten. Na senceh so se mu skozi blede kože črtale modrikaste žile. Bil je vsekakor posebne vrste otrok in bil ji je edini in vse na svetu...

Tudi tisto jutro je sina vodila v šolo, a tokrat ga je pospremila po kamnitih stopnicah prav gor v drugo nadstropje. Hotela je še pred pričetkom pouka govoriti z njegovo učiteljico, z učiteljico prvega B razreda. Bržkone bo slišala tudi kaj neprijetnega o fantu in tega se je bala. Z njegovo učiteljico se je bila seznanila že prvi dan šolskega pouka, ko ji je pripeljala sina. Več mater je bilo tedaj z njo v šoli, a vse te so bile tudi po videzu še mlade, krepke. Njej pa se je učiteljica nekako začudila, nemara je menila, da je otroka privedla njegova stara mati. Saj ji je bilo že petdeset let, a prežgadol so ji bili lasje osiveli in leca upadla, bila je videti utrujena in boleha. Zdaj pa je učiteljica utegnila že imeti svojo sliko in sodbo o dečku. Toda kakšno sodbo, to materi pač ni moglo biti vseeno in zato je morala govoriti z njo.

»Mati ste Stanka Kropiča,« jo je pozdravila učiteljica Vera, še dokaj mlada plavalaska. »Želela sem, da pridete, in sama sem vas že hotela obiskati, da bi se z vami pomenila o Stanku. Veste, precej se razlikuje od drugih otrok v razredu. Včasih moram imeti z njim dosti posebnega potrpljenja. Marsičesa na njem si ne znam razlagati in tu mi je potrebna vaša pomoč.«

»Vedela sem, da bo tako,« ji je pritrdila mati, »in prav zato sem vas danes poiskala.«

»Poglejte,« je nadaljevala učiteljica, potem ko sta se umaknili v kot šolskega hodnika, »izmed vseh mojih učencev vaš sin vidno izstopa. Rad izgublja ravovesje in pozablja na pravila, ki se na njih ureja naše šolsko delo in sožitje. Mnogokrat je nekako prenervozen in nesposoben, da bi se na kaj osredotočil. Marsikaj v šoli gre povsem mimo njega, včasih pa se spet odlikuje s presenetljivo prisebnostjo. Večkrat docela odpove, nato pa spet zablešči pred vsemi. V njem je nekakšen velik nemir in mnogo silovite domišljije. Ob malenkostih ga zgrabi srd, takoj pa je spet ljubezniv in mehak. Zapira se vase, nenadoma pa se mu spet zažene tovaršije. Iz pobitosti plane v razigranost pravzaprav brez vidnega vzroka. Nemašo nasprotij je v njem. Kako je z njim doma? Ali menite, da je povsem zdrav? Dobre hrane mu menda ne manjka? Nedvomno je zrastle iz posebnih, prav težkih razmer, kajti vem, da ste med vojno hudo trpeli in tudi moža ste izgubili...«

Dora Kropičeva je poslušala močno prizadeta in vznemirjena, kakor da so se tuji prsti dotaknili njene skrite, občutljive rane. Učiteljici vprašujoči pogled je iskal njeno pojasnilo, ki ga je

morala dati tudi že zato, da pomaga sinu. Ko bo učiteljica vse vedela, mu ne bo mogla ničesar več preostro zameriti.

»Vse vam hočem zaupati,« je tiho rekla. »Hvala vam, da ste bili doslej prizanesljivi z njim in mu niste vzeli veselja do šole! Vedeti morate vse! Tudi to, česar še nikomur nisem razodela. Saj gre tu zanj, za edinega...«

»Hvaležna vam bom za zaupanje,« jo je učiteljica Vera toplo opogumila, potem ko je svojo roko položila na njeno.

»Moj pokojni mož,« je pričela Dora Kropičeva, »je bil grafičar. Tudi njemu je bilo Stanko ime in prav tako najinemu prvemu sinu, ki ga je med vojno pod Pohorjem ubila nemška brzostrelka. Moža so mi že prej odpeljali v Dachau, imel je zvezo s partizanskimi tehnikami. Pozneje so gestapovci iskali še mene, a sem se pravočasno prebila na osvobojeno ozemlje, na Dolenjsko, in sem delala v partizanski bolnišnici. Več kakor dve leti nisem videla moža in močno sem že dvomila, da se še kdaj srečava. Toda skozi vse taboriščne strahote je ostal živ, toliko živ, da se je vrnil. Pisal mi je, da po porazu nacistov leži v neki bolnišnici tam in se krepi za povratek. Vnaprej mi je sporočil dan, ko se odpravi na pot domov in k meni.«

Bilo je petindvajsetega avgusta leta petinštirideset, ko je pripotoval z večernim vlakom. Ustrašila sem se ga, ko sem ga na kolodvoru komaj prepoznala. Prej cveč, čvrst človek — je bil zdaj zlomljen starec. V trpko nasmehljajem obrazu mu je ležala nepremakljivo trda senca. S tankimi prsti me je pobožal po licu, kakor da mora najprej ugotoviti, da to srečanje niso le sanje. Šele potem me je poljubil hlastno, kakor v vročici. Vodila sem ga domov še vendar srečna, da ga po njegovem tolikšnem trpljenju morem osrečevati.

Razgledal se je po sobi, ki sem jo edino od našega starega stanovanja mogla spet zasesti, ko sem se je vrnila tri mesece pred njim. Tukaj je našel le malo našega nekdanjega imetja in pri tem ga je zapel vsak spomin na padlega sina. Nekaj malega je pojedel in popil, se skopal in preoblekel. Dva znanca sta ga prišla pozdravljati in nato je hotel leči. Moral je leči, do kraja je bil izmučen.

Šepetaje mi je v postelji pripovedoval strašno zgodbo o smrti, ki je toliko časa prebil v njeni senci, dokler nazadnje ni segla že skoraj tudi po njem. To je bilo tedaj, ko so ga že naložili na voz za krematorij, a se je nekemu izmed spremljajočih tovarišev zazdelo, da se je še premaknil. Potegnil ga je z voza in skril v baraki, kjer se je nekoliko ovedel. To je bilo že tik pred koncem, pred osvoboditvijo taborišča. Še nato je visel med življenjem in smrtjo, a ohranila ga je volja, da se vrne. In potem ko sva izgubila sina, naj bi se nama rodil še sin, ki mu bodi spet Stanko ime. Z njim naj zraste nov človek, ki bo krčevito ljubil pravico in svobodo, ki bo užival lepši svet. Vse to in še več mi je pripovedoval in skozi nočno temo so mu gorele globoko udrti oči, ko mi je božal glavo z oznojenimi koščeni prsti.

Zaspala sva.

Proti jutru sem se prebudila. Poleg sebe sem začutila hladno, trdo roko. Trepetaje sem prižgala luč.

Moj mož je bil mrtev. Oste-klenele oči so mu strmele v prazno...

Tisto noč, tisto edino noč doma po vsem prestatnem mu je srčna kap ustavila dihanje. Kakor da se je bil vrnil samo zaradi ene same noči. Tako nepričakovano in prevelika je bila tisto noč najina sreča, da je od nje pa do njegove smrti mogel biti le kratek korak.

Nisem bila več mlada, a tista noč mi je za čuda dala sina. Morala uro prej kot je ugasnil njegov

oče. Svoje življenje je preličil v si-novo, da se v tem nadaljuje. Tako je to zdaj moj tretji in še edini Stanko. V njem je živ ves nemir, vse trpljenje in hrepenenje taboriščnega obsojenca, ki je med umiranjem in smrtjo užil še trenutek življenja. Tista edina noč mi je dala Stanka. V njem je zdaj vsa moja bolečina in sreča...«

Po hodniku je zazvenel šolski zvonec. Učiteljici Veri je vlažno sijal pogled, ko je molče objela Doro Kropičevo in si k sru prižela njeno roko.

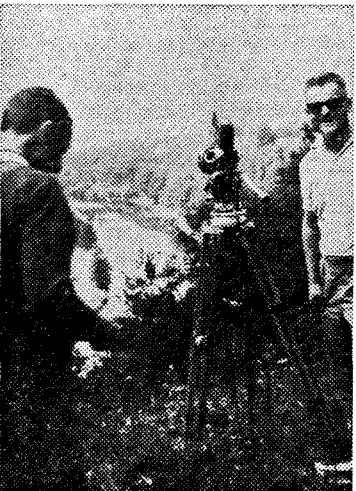
»Hvala,« je šepnila, več ni mogla spregovoriti.

»Vam hvala,« ji je odvrnila mati.

Učiteljica ni izpustila njene roke, ko je krenila k razredu in odprla vrata v učilnico, tako da je mati mogla videti: v tretji klopi ob oknu je stal Stanko. Nasmehnil se ji je z jasnimi in vročimi žarom, ki ga more roditi samo ljubezen.

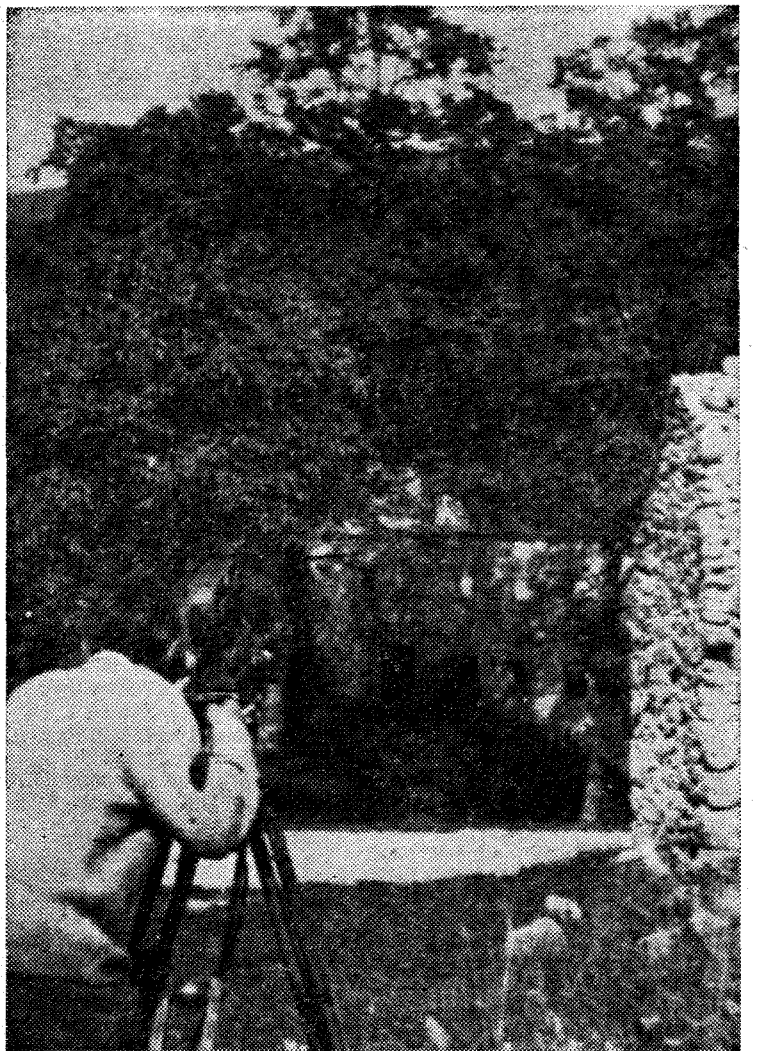
V Občicah na Dolenjskem sta bili med NOB komanda kurirskih postaj Slovenije in centralna kurirska postaja TV 15. Na sliki desno stoji režiser Sintič.

Krka v Suhi krajini. Čeprav je bila mrzla in globoka, se je kurirji niso nikoli ustrašili.

Bivši kurir Maks Burgar pred kamero. Minilo je že 24 let, odkar je zadnjikrat nesel pošto. V tem času so se partizanske steze že zarastle, a kljub temu jih ima še vedno dobro v spominu.

Snemalec na Vojskem nad Idrijo. Ta kraj je bil važno križišče kurirskih zvez. Tu so bili tudi štab IX. korpusa, bolnišnica in tiskarna. Zato okupator vasi ni prizanesel — še danes stojijo ruševine požganih domačij.

Film o slovenskih kurirjih

Zavrteli naj bi ga ob 25-letnici osvoboditve

Filmsko podjetje »Viba film« iz Ljubljane je 11. avgusta začelo snemati dokumentarni film o partizanskih kurirjih. Scenarij zanj je napisal nekdanji partizan, zdaj režiser Zvone Sintič. Podjetje se je obrnilo po pomoč na odbor partizanskih kurirjev v Ljubljani. Ekipo je zaposlila tovariša Maksa Burgarja kot tehničnega svetovalca.

O delu ekipe, o odgovorih med snemanjem, nam je tovariš Burgar povedal nekaj zanimivosti:

Naša petčlanska ekipa se je odpravila najprej na Dolenjsko. Najprej smo se ustavili v okolici Dolenjskih Toplic in od tam posneli obrise Roga, da bi gledalcu predočili razsežnost teh gozdov in kraje, kjer so bili nastanjeni prvi kurirji.

Od tam smo šli v Občice ter posneli hišo, kjer je bilo poveljstvo kurirjev ter centralna kurirska postaja TV 15. Prav tako smo posneli okolico in notranjost hiše.

Naslednja postaja, dejansko več postaj, je bila ob nekdanjih prehodih čez Krko med Sotesko in Zužemberkom. Posneli smo jezove, kjer smo kurirji bredli, včasih pa smo uporabljali čoln iz letev, dokler nam ga ni odnesla narasla voda.

Z Dolenjske smo se odpravili na Štajersko. Med potjo smo posneli blizu Litije del Save, ko teče skozi nenaseljeno območje. Tam je bil glavni prehod na Štajersko, kjer je prišlo na Dolenjsko okoli 10.000 novincev. Nato smo se usta-

vili na Dednem vrhu pri Makolah, kjer je februarja 1945 razen enega, slučajno odsotnega kurirja padla vsa postaja, 10 kurirjev. Na kraju, kjer so padli, je zdaj spominska plošča. Naslednja točka, kjer smo se ustavili, je bila blizu gradu Borl. Posneli smo prehod čez Dravo proti Prekmurju.

Za Štajersko je prišla na vrsto Gorenjska. Snemali smo v vasi Delnice v Poljanski dolini. Kakih 500 metrov iz vasi v gozdu je bila ena izmed prvih gorenjskih kurirskih postaj »G-5«. Poznaajo se še sledovi podzemnega bunkerja. Ta postaja je dočakala svobodo ne poškodovana, čeprav so domačini vedeli zanje. Okupatorji so zaradi tega tik pred osvoboditvijo Pavletovo domačijo požgali. V njej sta zgoreli trupli matere in sina. Zaj je hiša obnovljena in je na njej plošča.

Zadnja postaja je bila v Trebuši in na Vojskem. Posneli smo hišo v Gorenji Trebuši, kjer je bila kurirska postaja »P-7«, okoli Vojskega pa smo spravili na film pokrajino ter v zadnji oživitvi leta 1945 od okupatorjev požgane hiše.

Zaj dela ekipa še v Muzeju revolucije v Ljubljani. Snema tiske, ki so ga izdajali in nosili kurirji, kuverte s podpisi, posneli bodo prizor sprejema in oddaje pošte. Zbirajo podatke o številu padlih kurirjev in o kurirskem omrežju sploh.

Film bo trajal 40 minut, veljal bo za dokumentarnega. Zavrteli ga bodo ob 25. obletnici osvoboditve drugo leto.

Ljudje so nas povsod zelo lepo sprejeli, bili so navdušeni, da bodo kurirji dobili svoj prostor na filmu.

O tem, da bi bilo treba posneti film o kurirjih, smo govorili že vrsto let, pa je vedno kaj prišlo vmes, da ga nismo. Zdaj smo uje-li zadnji trenutek, saj ruševine že razpadajo, gozdovi zaraščajo steze, ljudje pa umirajo ali pozabljajo dogodke.

KULTURNI OBZORNIK

KULTURNI OBZORNIK

Mednarodni simpozij „Odporniško gibanje na Balkanu 1941-1945“

V Ohridu je bil 3. in 4. septembra letos mednarodni simpozij »Odporniško gibanje na Balkanu v letih 1941 do 1945«, na katerem je sodelovalo več znanstvenikov iz mnogih evropskih dežel.

Že v prejšnjih letih je bilo nekaj znanstvenih sestankov s podobnimi temami, toda to je prvi sestanek znanstvenih delavcev o odporniškem gibanju na Balkanu v drugi svetovni vojni.

Leta 1959 so se v Liègeu v Franciji sestali zgodovinarji ob podobni temi, toda jugoslovanskih znanstvenikov ni bilo zraven. Dve leti pozneje je bil v Milanu v Italiji simpozij s temo »Zavezniki in odporniška gibanja«. Leta 1963 so v Karlovih Varah v ČSSR na kongresu zgodovinarjev razpravljali o temi »Nacistični sistem okupacije v II. svetovni vojni in borbi proti njemu«. Na Dunaju so leta 1965 obravnavali temo »Metodologija proučevanja odporniških gibanj«. Leto dni pozneje je bil v Budimpešti na Madžarskem simpozij o »Evropskih deželah po Münchenskem sporazumu«. Letos pa je bil v Parizu simpozij s temo »Druga svetovna vojna na Sredozemlju«.

Na letošnji simpozij v Ohridu so prišli znanstveni delavci iz

Francije, Italije, Velike Britanije, Češkoslovaške, Romunije, Bolgarije, Madžarske, SSSR, Holandije in iz obeh Nemčij. Manjkali so le zgodovinarji iz Albanije in Grčije. Toda o albanskem odporniškem gibanju je na simpoziju referiral zgodovinar Ali Hadri iz Prištine, o grškem odporniškem gibanju pa angleški znanstvenik Vithaus, ki je med drugo svetovno vojno bil član angleške misije v Grčiji. O udeležbi Nemcev v grškem odporniškem gibanju pa sta govorila nemška zgodovinarja Koch in Schuhmann iz NDR.

Ker je znano, da sta bila odporniško gibanje in oborožena borba v Jugoslaviji med evropskimi gibanji med drugo svetovno vojno najbolj razvita, so na tem simpoziju nastopali najbolj priznani jugoslovanski znanstveni delavci, ki proučujejo zgodovino druge svetovne vojne. S svojimi deli in z nanovo odkritimi dognanji so orisali celoten potek posameznih razdobj in dogodkov iz zadnje vojne. Na tem sestanku znanstvenikov so sodelovali prof. beograjske univerze Jovan Marjanović, ki je na simpoziju referiral o »prispevku Jugoslavije k zmagi protihitlerjske koalicije«, dr. Dušan Lukač z referatom »Urejanje nacionalnega vprašanja v Jugoslaviji med NOB«, polkov-

nik Vojimir Kljaković: »Angleško-sovjetski viri o ustaji narodov Jugoslavije leta 1941«, dr. Branko Petranović: »Izgradnja ljudske oblasti pri nas v letih 1941-1945« in polkovnik Jovan Vujošević: »Udeležba tujih državljanov v NOB v Jugoslaviji«. Seveda so na tem simpoziju v zvezi z referati sporočili še marsikaj, a referate so v razpravi vsestransko dopolnjevali udeleženci iz vseh navedenih dežel.

Simpozij v Ohridu je predstavljala manifestacija znanstvenega in kulturnega sodelovanja. Referati, ki so bili obdelani na znanstvenih temeljih in zgodovinskih dejstvih, so osvetlili posamezne zgodovinske probleme ter prispevali veliko novega k znanstveni obdelavi razdobja odporniških gibanj.

Znanstveno atmosfero tega simpozija je na žalost motila skupina bolgarskih zgodovinarjev pod vodstvom Nikifora Garnenskega. Z navajanjem neresnic in z neznanstvenimi metodami so poskušali prepričati prisotne znanstvenike, da je bolgarska okupacijska armada, ki je terorizirala ljudi po Makedoniji bila pod vplivom bolgarske komunistične partije. Nitj z eno besedo pa niso omenjali zveze Bolgarije z silami osi.

Povsem razumljivo pa je, da s svojo namero niso uspeli.

pred kratkim izšlo pri Državni založbi Slovenije v Ljubljani. Knjigo je prevedel novinar Dušan Dolinar.

Knjiga je edinstveno delo, saj v dveh delih opisuje razmere v Nemčiji ob koncu svetovne vojne, rast, vzpon in propad Tretjega rajha ter ob koncu tudi Nürnberški proces proti nacističnim vojnim zločincem. V dveh delih je snov razvrščena na šest knjig takole: Prva knjiga — Vzpon Adolfa Hitlerja, Druga knjiga — Zmagoslavje in utrditev, Tretja knjiga — Pot v vojno, Četrta knjiga — Vojna, sprva zmaga, nato obrat, Peta knjiga — Začetek konca in Šesta knjiga — Padec Tretjega rajha.

Preveč bi bilo, če bi hoteli natančno naštevati poglavja tega (v dveh delih) 1642 strani obsegačega dela, ki se bere kot roman. Napeto dogajanje, dokumentarnost in natančnost — vse to so nedvomno odlike tega dela. Vsekakor največja vrednost dela pa je v tem, da vsa pripoved stoji na toliko dokumentih, kot jih ni bilo še nikoli na voljo pri obdelovanju nobene tako obširne zgodovinske teme. Kako se je pisec dokopal do takega gradiva?

Vsekakor je njegova prednost že v tem, da je kot dopisnik ameriških časopisov osebno doživel Tretji rajh v Berlinu, na Dunaju in celo v Pragi, pač v najbolj razburjivih časih. Iz novinarja je kaj kmalu postal zgodovinar, kar mu je koristilo prav ob zloumu Nemčije. Zavezniki so namreč zaleli večino arhiva nemške vlade, celo tiste iz nacističnega zunanega ministrstva, poveljstva kopenske vojske in mornarice, iz vrhov nacistične stranke in Himmlerjeve policije ter številne osebne zapiske, dnevnike, poročila itd. itd. Zatrjujejo, da se je pisec skupaj s sodelavci lotil po vojni okoli 500 ton težkega nemškega gradiva, ki mu je bilo izvrsten kašipot. Še več! Pisec je po vojni prisostvoval 12 sodnim procesom, na katerih so sodili nacističnim zločincem.

Sicer pa pravi pisec Shirer o svoji knjigi tudi tole: »... Ob primeru Tretjega rajha — in ta primer je edinstven — je prišlo skoraj vse dokumentarno gradivo na dan že ob njegovem padcu, obogatilo pa so ga pričevanja preživelih vojakov in civilnih voditeljev, ki so bila pred usmrtnitvijo nekajkrat izrečena ali zapisana. Ob tako enkratnih virih, ki so urili luč sveta tako zgodaj in ob spominih na življenje, nacistični Nemčiji ter na zunanjo, vedenje in naravo ljudi, ki so ji vladali, predvsem seveda Adolfa Hitlerja, kar še jasno živi v meni, sem sklenil, da bom vsaj poskušal napisati zgodovino vzpona in padca Tretjega rajha.«

Priznajmo: William Shirer je v svojem delu uspel. Ne samo, da je segel daleč v preteklost, v nastanek nacizma in je tudi dokaj natančno opisal naravo voditeljev rajha ter zakulisne in dvomeče spletke, temveč je tudi našel korenine, ki so obrodile krvavi nacizem, teror in vojno. Hkrati pa je odkril tudi izraste tega, leta 1945 pokončnega nacizma, ki s pomočjo nekaterih ekstremistov še dandanašnji želi pogostokrat povratek na staro.

Nedvomno: knjiga »Vzpon in padec Tretjega rajha« je delo, ki nam doslej na najbolj izvir in dokumentaren način prikazuje dogodke naše polpreteklo dobe, tj. razmere v Nemčiji oz. Evropi od konca I. svetovne vojne do padca Tretjega rajha maja 1945.

A. B.

Zanimivosti

Film o Vietnamu pred ameriškim kongresom

»Zeleni vrage«, film, ki ga je posnel John Wayne v »nesmrtno slavo« vietnamske vojske in njenih »herojev«, je kritika popolnoma raztrgala, nazadnje pa je prišel še pred ameriški kongres. Republikanski poslanec Benjamin Rosenthal je očital Wayneu in ameriški vojski hude reči in pred kongresom izjavil: »Pentagon je dal pri tem filmu strokovno in denarno pomoč, mister Wayne — režiser, scenarist in nosilec glavne vloge — pa je prejel 18,623,64 dolarja. Obstoji resen sum, da je ta znesek mnogo večji od vrednosti filma, in zdi se, da je ameriška vojska financirala propagandni film. Zelim vedeti, ali je bilo to storjeno z denarjem davkoplačevalcev!«

Spomenik za davno zmago

V planinskem naselju Crkvice v Boški Kotorški je bila pred nedavnim pod pokroviteljstvom tovariša Tita velika slovesnost v počastitev stote obletnice znamenite krivošijske vstaje. Tedaj se je uprlo okoli tisoč Krivošičanov, ki so dosegli sijajno zmago nad avstrijsko redno vojsko. Odposlanec tovariša Tita, predsednik CK ZK Crne gore Veselin Djuranović, je na zborovanju odkril spomenik zmagovitim upornikom.

Naši pisci na tujem

Dela jugoslovanskih pisateljev so letos v načrtu mnogih velikih založniških hiš v tujini. Nekatere izmed njih so se pojavila v izlozbah še pred polno »mrtvo« sezono, medtem ko bodo druga izšla jeseni. Tako je založniška hiša »Hudožestvenja literatura« iz Moskve pripravila antologijski izbor jugoslovanske poezije narodno-osvobodilnega boja v Jugoslaviji od 1941. do 1945. leta, ki nosi naslov »Na maršu«. V antologiji so objavljeni tudi kratki življenjepisi o avtorjih, uvod pa je napisal Boris Slucki. Praska za založniško hišo »Odeon« je objavila roman Meše Selimovića »Derviš in smrt«, danska založnica »Gindendals Traneberg« pa je v knjigi »Jugoslovanski novelisti« predstavila dvanajst naših pisateljev.

Maove misli na »zelenem kontinentu«

V okviru preganjanja pripadnikov levčarskih ilegalnih skupin, osumljenih terorizma in pripravljanja revolucije, je policija v Rio de Janeiru zaplenila najmanj deset tisoč »rdečih« knjžic z mislimi Mao Ce Tunga. Slične racije, katerih cilj je iskanje Maovih knjžic in spominov Che Guevare, izvaja brazilska policija tudi v drugih mestih, predvsem v univerzitetnih središčih. Pravijo, da so večino prepovedane literature našli v skrivajskih katoliških duhovnikov.

Razstava o Zidankovi brigadi

Oktober bodo v razstavnem salonu Rotovž v Mariboru odprli razstavo o Zidankovi brigadi. Pripravil jo je Muzej narodne osvoboditve v Mariboru. Prevladovalo bo slikovno-dokumentarno gradivo, spremljali pa ga bodo zanimivi dokumenti in predmeti. Razstavo bodo pripravili v jubilejnim letu, ko proslavljamo petindvajsetletno ustanovitve te brigade.

Kip, star nad štiri tisočletja

Strokovnjaki svetozarevskega muzeja, ki izkopavajo neolitno naselje v Pomoravju, so našli v bližini Drenovca čudovit umetniški kip matere z otrokom v naročju. Ta kip je star več kot štiri tisočletja, v glini pa ga je izoblikoval umetnik iz mlajše kamene dobe. Drenovsko naselje neolitnega človeka kaže, da je bilo oblikovanje glinene in veliki umetniški višini.

Mladim avtorjem - nagrade SKOJ

Tudi letos bo mestna konferenca zveze mladine iz Zagreba v počastitev obletnice SKOJ razdelila nagrade za najboljša kjiževna, likovna in tehnična dela ter za uspehe na športnem področju. Podelili bodo nagrade samo mladim avtorjem, ki niso starejši kot 30 let in ki stalno prebivajo v Zagrebu. Za vsako področje znaša nagrada 3000 novih dinarjev, nagrajena pa bodo dela, ki so nastala od lanskega do letošnjega oktobra. Slovesno bodo razdelili nagrade 1. oktobra letos.

-ba

Ob knjigi „Vzpon in padec III. rajha“

Zadnja svetovna vojna, ki se je »uradno« začela pred tridesetimi leti (1. septembra 1939, ko je nacistična Nemčija napadla Poljsko), še vedno zbujajo pozornost živčnih rodov. Pa ne samo tistim, ki so zadnje morijo doživeli kot aktivni borci za osvoboditev pred nasiljem nacističnega »novega« reda, temveč tudi mlajše generacije, ki na svoji oči lahko vidi, kako od časa do časa današnjosti preti nova svetovna vojna...

Zadnja svetovna vojna bi morala biti pouk in svarilo vsem, ki se danes nji igrajo z nečim, kar lahko zaneti nov požar...

In če sem zapisal, da se je zadnja svetovna morija začela »uradno« 1. sep-

tembra 1939, sem to storil namerno. Zakaj začela se je »neuradno« že davno prej, tedaj, ko je nekdanji avstrijski kaplar iz I. svetovne vojne začel v knjigi »Mein Kampf« napovedovati »novi red«, brž, ko bo on, Adolf Hitler, zasedel mesto nemškega kancelerja, brž ko bo njegova nacionalsocialistična stranka v Nemčiji na oblasti. Vse njegove napovedi so se uresničile, razen ene: ni predvidel takšnega poraznega konca...

Sicer pa je zgodovina zadnje vojne že dokaj opisana v knjigah. Med knjigami o tej tematiki je nedvomno ena najboljših delo ameriškega novinarja-zgodovinarja Williama Shirerja »VZPON IN PADEC TRETJEGA RAJHA«, ki je

Partizanska ljudska pesem

Partizanova žena piše

Vsako noč te čakam do poslednjih zvezd,
da boš potikal, kakor si dejal.
Zdaj pa te ni
in dolge, dolge so noči.

Ah, dragi moj, na hudo pot si se podal!
Morda si pal...?
Veš, dete vedno povprašuje,
kje hodiš
in po svoje snuje
boje, skoz katere blodiš.
»Moj očka je junak!« brblja vsak dan,

in partizan!
Naj bo karkoli, dragi moj,
za nas se nič ne boji!
Skoz vse težave verujemo v leri,
ki zdaj gori
v gozdovih, ječah in v Gramozni jami,
predragi — mi smo z vami!

Tone Seliskar

SAP

SAP—LJUBLJANA ODD. ZA
TURIZEM, Ljubljana, Tito-
va 38

Za mesec september vas vabimo:

- 20. septembra obisk rojstnega kraja Papeža Janeza XXIII v SOTTOILMONTE.
- 13. septembra 9-dnevno potovanje po Bosni in Hercegovini.
- 13. septembra 2-dnevni izlet na Grossglockner in Dolomite.
- 12. septembra 3-dnevni izlet na dunajski velesejem.
- 20. septembra 2-dnevni weekend v BUDIMPEŠTI.
- 29. septembra 12-dnevno potovanje po zap. Evropi z ogledom BRUXELLES — LONDONA — PARIZA.
- 2. oktobra 7-dnevno potovanje v MOSKVO — ogled salona naj-novejših strojev za lesno obdelovalno industrijo.
- 4. oktobra 4-dnevno potovanje na Oktoberfest v München s vključenim izletom na najvišji vrh v Nemčiji Zugspitze.

Izkoristite ugodnost obročnega odplačevanja.

Prijave sprejema SAP — LJUBLJANA, Titova c. 38 — telefon 314-922 in 315-342.

Vojaška veda in tehnika

Nova univerzalna merilna naprava

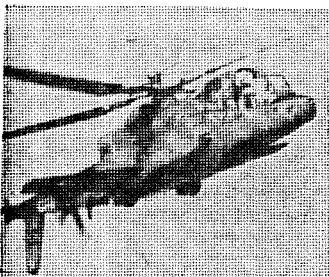
V Avstraliji preskušajo novo merilno napravo, ki so ji dali precej dolgo ime (Auxarmes—chivers universal day—night weapon sight) in za katero trdijo, da je v primerjavi z drugimi takšnimi napravami revolucionarnega pomena. Doslej še niso objavili, na kakšnih načelih je zasnovana, vendar zagotavljajo, da so z njo dosegli izredno dobre rezultate zlasti pri uporabi v temi in pri slabih osvetljenostih zemljišča. Njena velika prednost naj bi bila tudi v tem, da glede natančnosti in hitrosti obstreljevanja s takšnimi napravami lahko tudi neizurjeni vojniki dosežejo do sedemkrat boljše rezultate kot pa z drugimi ustreznimi napravami, ki so jih uporabljali doslej.

Z jeklenimi ploščami pokriti kamioni

Ameriške enote v Vietnamu nenehno oskrbujejo z novo opremo in oborožitvijo. Da bi bili kamioni v primeru, če bi pripeljali v nasprotnikovo zasedo, varnejši pred pehotnim ognjem južnovietnamskih borcev, so začeli njihove kabine in motorje oblagati z jeklenimi ploščami. Da pa bi vojniki hitreje prehajali reke in prekope množično uporabljajo gumijaste čolne, hitre splave in pasove iz plastične snovi. Novost so tudi razna sredstva za razsvetljevanje bojišča in pozicijski baloni za označevanje in orientacijo na bojiščih v džungli. Zanimivost zase so dimni generatorji na helikopterjih z namenom, da se v primeru nevarnosti helikopterji obdajo z gostim dimom in tako nasprotniku onemogočijo natančno obstreljevanje.

Helikopter za nočne akcije

Ameriški helikopter AH-56 A Cheyenne ima posebno opremo, s pomočjo katere lahko njegova posadka išče in obstreljuje cilje celo v popolni temi. Gre za infra rdečo napravo, ki prestraža izžarevanje raznih predmetov s tal in tako strelec v helikop-

terju tudi ponoči vidi cilj prav tako razločno kot podnevi. Novi sistem so krstili za PINE (Passive Infrared Night Equipment — pasivna nočna infra rdeča oprema), vsebuje pa infra rdeči prestrežalec z ustreznim elektronskim aparatom.

Satelit za televizijske prenose

Ameriško podjetje Hughes je sklenilo pogodbo za uresničitev programa Intelsat IV. Program predvideva petindvajsetkrat večjo zmogljivost od kateregakoli satelita, ki so ga uporabljali doslej. Poročajo, da bo Intelsat IV lahko hkrati prenašal 6.000 dvojnih telefonskih kanalov ali dvanajst barvnih televizijskih programov.

Najnovejši sovjetski inženirski stroji

Na razstavi o dosežkih na področju kmetijske tehnike so prikazali najrazličnejše stroje za zemeljska dela, med drugim tudi takšne, ki jih je mogoče uporabljati tudi v vojaške namene. Med temi je treba vsekakor omeniti ekskavator ETR-201 A, ki na različnem zemljišču lahko koplje do dva metra globoke jame in katerega zmogljivost znaša 350 kubičnih metrov na uro. Z ekskavatorjem ETU-354 A pa je mogoče kopati štirioglate jame, ki so globoki do 3,5 in široki 2,8 metra. Še učinkovitejši je ekskavator ETP-122 z dvema rotorjema. Njegova delovna zmogljivost namreč znaša 530 kubičnih metrov na uro, razen tega pa koplje jame, ki jih naknadno ni treba več čistiti celo v primeru, če gre za peščen, glinast ali drugačen teren. Potemtakem je ta ekskavator do osemkrat učinkovitejši od navadnih strojev te vrste, ki smo jih poznali doslej.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Radijska postaja v zapestni uri

INTEGRALNI SKLOPI POMENIJO REVOLUCIJO V ELEKTRONIKI — ŽIVČNI SISTEM ELEKTRONSKIH RAČUNALNIKOV — MIKROMINIATURIZACIJA NAPRAV ZA VESOLJSKE LADJE.

Lahko rečemo, da se je v elektroniki začela razvijati miniaturizacija z nastankom tranzistorjev. Niso pa se zadovoljili le s tem, zakaj kmalu ji je sledila subminiaturizacija, kasneje so prešli na tiskane bloke, nazadnje pa začeli izdelovati mikromodule. Za sedanje stanje v razvoju elektronike so značilni integralni sklopi. To so silno majhne elektronske naprave, ki so povzročile revolucijo ne le v elektroniki, temveč tudi na drugih znanstvenotehničnih področjih.

Strokovnjaki si potemtakem prizadevajo izdelati takšne naprave, ki delujejo skoraj prav tako kot nekateri organi živih bitij. To naj bi bili nekakšni biološki sistemi, ki bi lahko v mnogih avtomatskih aparatih igrali vlogo »živičnih celic«. Takšni sistemi so integralni sklopi, ki jih čedalje pogosteje vgrajujejo v razne elektronske naprave.

Integralni sklopi so tako majhni, da jih s prostim očesom skoraj ni moč videti. Magnetofon, ki je na-

pravljen iz integralnih sklopov, lahko vgradi prstan (namesto diamanta), radijski sprejemnik pa v zapestno uro. Očitno je, da astronauta ne bi doživela tolikšnega razvoja, če ne bi poznali integralnih sklopov. Za elektronske naprave, ki so na primer vgrajene v raketino konico, bi namreč potrebovali neprimerno več prostora, če bi te bile napravljene iz klasičnih elektronskih elementov.

Iz tega primera lahko sklepamo, da so integralni sklopi nastali iz potrebe po čedalje zametanejšim elektronskim napravami, ki pa morajo biti čim manjše in čim lažje. Res je sicer, da so transistorji mnogo manjši kot klasične elektronske cevi, toda strokovnjakom niso ustrezali v primerih, če so imeli za vgraditev kake zamotane naprave na vojo le malo prostora. Zato so začeli uporabljati tako imenovane tiskane vezi in mikromodularno tehniko na keramičnih ploščicah, toda še bolj so bili zadovoljni z integralnimi sklopi.

Transistorje in druge polprevodniške elemente izdelujejo mehanično. Povsem drugače pa je z integralnimi sklopi, ki jih ne ulivajo, rezkajo, izvlačijo, ovijajo itd., temveč ti sklopi kar »razstojajo« iz najmanjših delcev snovi: iz atoma in molekule. Kako?

Integralni sklopi nastajajo na poseben način. Kristal se veča tako, da skladajo atom na atom, molekulo na molekulo, plast na plast... Za to opravilo imajo posebne modele, plasti pa sestavljajo z brizganjem. Vse to delajo v brezračnih komorah, pri visokih temperaturah in ogromnih električnih napetostih. Material, ki ga uporabljajo za izdelavo integralnih sklopov, dostavljajo v komoro v plinastem stanju.

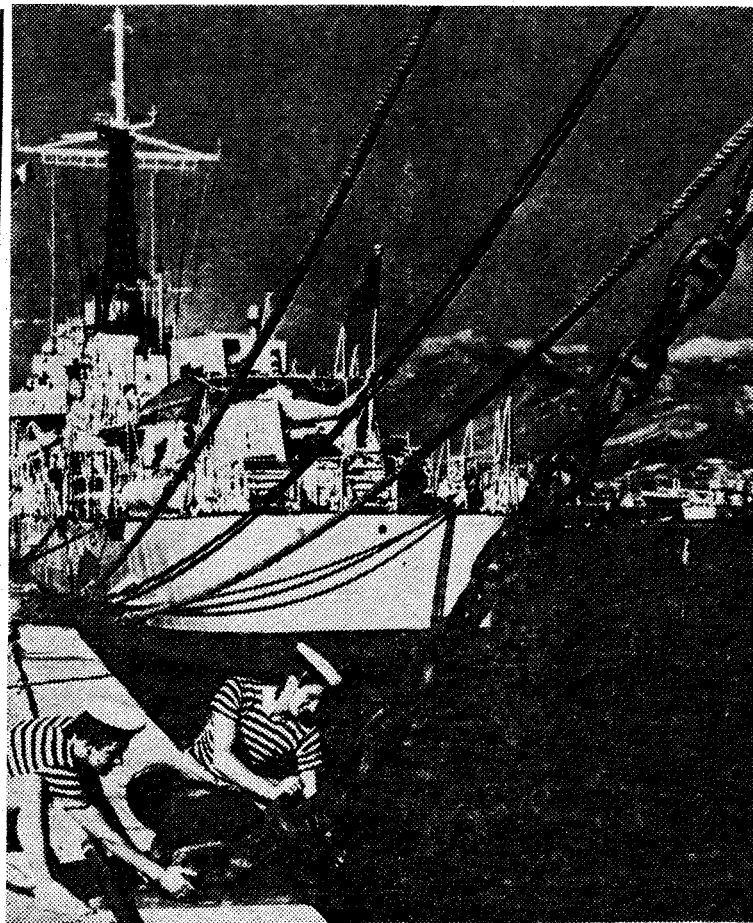
Tehnološki postopek je zasnovan na najnovejših podatkih o strukturi kristala. Posebne pomena so ugotovitve, ki so jih zbrali o »obnašanju« elektronov v kristalnih omrežju in o delovanju primesi, ki nastajajo ob prisotnosti elementov drugih snovi.

Snov, iz katere izdelujejo integralne sklope, ni tak prevodnik, brez kakršnega si električnih postopkov ni moč zamisliti. Transistorji in diode so napravljene iz polprevodniških elementov. Izkušnje, ki so si jih bili pridobili pri izdelavi transistorjev, so bile zelo koristne. Strokovnjaki so kaj hitro začeli izdelovati ne le aktivne (ojačevalne), temveč tudi pasivne elemente. Kondenzatorjev, na primer, nič več ne metalizirajo na izoliranih cevkah, temveč jih lahko izdelujejo v obliki prevodnih plasti, ki jih medsebojno ločujejo izredno tanki oksidni premazi.

Proizvodnja integralnih sklopov je značilna po povsem avtomatiziranem postopku. Za podlago imajo silicijeve ploščice, na katere nanašajo plasti kvarca, oksida, pozitivne dodatke bora ali negativne dodatke fosforja. Integralne sklope pa oblikujejo tako, da jih pokrijejo z mikroskopsko majhnimi maskami.

Integralne sklope izdelujejo že v ogromnih količinah. Samo v ZDA so pred dvema letoma izdelali več kot 40 milijonov kosov integralnih sklopov. So sestavni del elektronskih računalnikov, v katerih jim je namenjena vloga »možganskih celic«. Prav zato takšni računalniki, ki so včasih sestavljeni celo iz 25.000 integralnih sklopov, lahko delujejo zelo hitro. Trdijo, da se bo njihova hitrost kaj kmalu izenačila s hitrostjo elektronov.

V. T. R.

Pred 27 leti je bila v mali vasi Podgori v Dalmaciji ustanovljena naša vojna mornarica. Ta dan, 10. september, slavimo še zdaj kot dan mornarice. V spomin na hrabre partizanske mornarje, ki so začeli vojno s sovražniki tudi na morju, čeprav niso imeli ničesar razen pehotnega orožja in lesenih ribiških čolnov, pa tudi v znamenju velikega razvoja naše vojne in trgovske mornarice.

Vojak JLA presenetil „nedolžnega turista“

Bilo je okoli poldneva, toplega poletnega dne, letos. Nek moški, star kakih 45 let, z dvema fotoaparatoma, enim za dnevno, drugim za nočno fotografiranje, je mirno fotografiral vojaške objekte. Pri tem se ni prav nič vznemirjal. Verjetno je bil to človek, ki zelo dobro pozna svoje delo.

Skril za debli dreves ni niti slutil, da bi ga lahko kdo iznenadil. Toda bistremu vojaškemu očesu to ni šlo.

Vojak Josip Martinec je bil od tega prizora oddaljen le kakih 100 metrov. Skozj okno vojašnice je

opazoval človeka z aparatom v roki. V začetku ni ničesar sumil. Menil je pač, da je to kak geometer, ki meri zemljišče.

Toda kmalu je ugotovil, da ni tako. Jasno je namreč videl, kako neznanec dviga fotoaparat in neprestano tleska. Opazil je tudi, kako po vsakem posnetku navija film.

Takoj je stekel iz vojašnice, naravnost proti »turistu«, ki je počival v senci. Tujec je drzno poskusil fotografirati tudi njega, nato je naglo pospravil svoj fotoaparat in pohitel, da bi čimprej odšel. Toda Josip Martinec je naglo stopil k njemu, ga prijel za roko in odpeljal v vojašnico. Dežurni oficir pa je takoj

spoznal, s kom ima opravka.

Varnostni organi so pri »nedolžnem turistu« našli kak ducat filmov s posnetimi vojaškimi objekti.

Tujec se je skušal izvleči iz neprijetne situacije. Pripovedoval je, da je prišel k nam obiskat prijatelje, ki so delali v Nemčiji. Sicer pa da je »ljubitelj« fotografije in naravnih lepote, ki jih je tudi tokrat želel posneti v spomin. Razumljivo je, da tako naivnemu zagovoru ni mogel nihče verjeti. Povsem jasno je namreč, da je pri tem šlo za povsem druge pobude in namene, ki so jih bučni pripadniki JLA pravočasno odkrili in preprečili.

Vojaka Josipa Martinca so primerno nagradili. (»Za domovinu«)

Novi helikopter ameriške mornarice

Ameriška vojna mornarica je dobila prve primerke novega helikopterja, v katerega lahko vkrcajo po 38 povsem opremljenih vojakov in ki lahko s svojim tovorom leti skoraj 200 kilometrov daleč brez vmesnega pristajanja.

Helikopter CH-53D je pravzaprav nova inačica helikopterja CH-53A, kakršne Američani uporabljajo v Južnem Vietnamu že od leta 1966. Odlikuje se predvsem po svojih manevrskih sposobnostih. Njegova običajna hitrost znaša okrog 310 km na uro, če pa je sila, pa bo dosegel celo hitrost 370 km na uro, kar je za helikopterje kar precej. Navpično se dviga tudi zelo hitro — približno 1.200 metrov na minuto.

Svedski oklopni transporter

Pred kratkim so na Švedskem začeli opremljati oklopne enote z novimi oklopnimi transporterji ABC-302. Ta vozila so napravljena tako, da lahko uspešno delujejo tudi v atomski vojni. Težka so po 13.200 kg, v vsakega pa lahko nalože do 2.000 kg tovora. V vozilu je prostora za dvanajst povsem opremljenih vojakov, oboroženo pa je s težkim mitraljezom kalibra 20 mm.

Stroški za načrt Apolon

Za uresničitev načrta Apolon — za polet človeka na Luno — so ZDA potrošile ogromne količine denarja. Za ves načrt so Američani porabili 25,6 milijard dolarjev. Od tega je šlo 21,4 milijarde za raziskovalna dela in razvoj načrta, 1,6 milijarde za gradnjo raznih objektov in 2,5 milijarde dolarjev za plače znanstvenikov in nekaj stotisočev drugih ljudi, ki so sodelovali pri uresničevanju tega programa.

Japonci in jedrsko orožje

Mnogi vojaški strokovnjaki si zastavljajo vprašanje, ali bo v industrijsko-tehnološkem oziru izredno razvita Japonska sploh kdaj izdelovala orožje za množično uničevanje.

Dejstvo je, da v nobeni drugi drželi na svetu ljudstvo tako zelo ne sovraži atomskega orožja kot prav na Japonskem. To je razumljivo, saj so doslej le Japonci na svoji koži občutili posledice atomskih eksplozij. Pa tudi mirovna pogodba prepoveduje Japoncem izdelovati in imeti atomsko orožje ter sredstva za njihovo prenašanje in lansiranje. Doslej je Japonska dosledno spoštovala svoje obveznosti. S tem še ni rečeno, da se Japonci z jedrsko energijo sploh ne ukvarjajo. V zvezi s tem pa že prihajajo na dan zagovorniki misli, naj bi tudi Japonska postala jedrska sila.

Jedrska sila lahko postane tista drža, ki ima na voljo vse poglavne dejavnike za proizvodnjo jedrske energije v vojaške namene. Japonska jih ima in zato bi lahko dokaj hitro napravila nekaj atomskih bomb in sredstev za njihovo prenašanje in izstrelitev, nato pa bi to proizvodnjo lahko hitro povečevala.

Iz ameriških virov vzemo, da japonski jedrski reaktorji omogočajo proizvodnjo 100 kg plutonija letno, kar zadostuje za trideset atomskih bomb. Število reaktorjev je iz leta v leto vse večje in tako bo Japonska leta 1975 imela že 13 reaktorjev s skupno močjo 6.000 megavатов. S tem pa bodo možnosti za povečano proizvodnjo jedrskega orožja še precej večje od današnjih možnosti.

116 švicarskih helikopterjev

Svica je v Franciji naročila 60 vojaških helikopterjev tipa »Alouette III«. Potemtakem bo njena vojska imela 116 helikopterjev glede na to, da je že doslej imela 26 helikopterjev tipa »Alouette III« in 30 helikopterjev tipa »Alouette II«.

Bataljon na diverzanski akciji

DIVERZIJE, KI SPADAJO MED NAJUCINKOVITEJŠE NAČINE SPLOSNEGA LJUDSKEGA ODPORA, LAHKO IZVAJAJO POSAMEZNIKI, SKUPINE TER MANJŠE ALI PA TUDI VEČJE ENOTE.

Potem ko je Mihajlo Gačić, komandant 20. krajiške brigade, poveljnika bataljona seznanil z njihovo novo nalogo, je v zvezi z njo spregovoril nekaj besedi še borce:

»Naša naloga, tovariši, ni lahka. Skupno s 13. brigado, ki bo napadala desno od nas, moramo nočjo vdreti v Bosansko Gradiško in jo osvoboditi. Drugi bataljon se bo skušal vzdolž Save brez boja vtihotapiti v mesto in od znotraj pomagati drugim enotam. Razen tega bo podrl most čez Savo. S tem bomo dosegli dvojce: sovražniku bomo onemogočili umik na drugi breg Save in preprečili prihod okrepitev iz Okučana. Vsakdo izmed vas naj opravi svoj del naloge. Torej, na svidenje v mestu,« je nato končal svoj nagovor.

Namestnik komandanta pa je tem besedam še dodal: »Tovariši, odlikovanja nas že čakajo na mostu sredi mesta!«

Proti večeru 22. aprila 1945 so bataljoni previdno krenili na pot. Vas Vrbaška, ki je od Bosanske Gradiške oddaljena približno osem kilometrov, je kmalu ostala za nami. Ko smo prispeli do glavne ceste, sta po njej krenila le 3. in 4. bataljon, medtem ko je 2. bataljon, ki sem se mu pridružil tudi jaz (takrat sem bil komisar brigade) skupno z namestnikom brigadnega komandanta Trivom Pralicom, zavil na levo proti vasi Catrinji. Nekaj časa smo hodili po neki ozki poti, ki pa jo je kmalu zmanjkalo. Pred nami je bilo

zamračeno mesto, v njem pa nas je čakalo približno 1.300 ustašev, Nemcev in domobranov v utrjenih strelskih jarkih in bunkerjih, obdanih z dvorvstno bodočo žico in minskimi polji.

Zemljišče, prek katerega smo se bližali sovražni postojanki, je bilo razmočeno in zato so se nam pri hoji noge globoko udirale. Ko smo se bližali prvimi hišam, smo kakih petdeset metrov izpred nas nepričakovano zagledali dve postavi.

»Kvišku roke in naprej!« se je zadržal nekdo na čelu kolone.

Kolona je za hip zastala. Zagledali smo dva domobrana z dvignjenimi rokami. Kazalo je, da sta bila opazila našo dolgo kolono in se nameravala vdreti, preden bi prišlo do boja. Ukazali smo jima, naj nas vodita v mesto, vendar naj pri tem nikar ne skušata uiti. Ubogala sta. Čudno se nam je zdelo, da nismo nikjer našli nobenega sovražnikovega vojaka. Ni bilo časa, da bi se dlje zadrževali v prvih strelskih jarkih in zato nismo vedeli, kaj vse je ostalo za nami. Hiteli smo dalje. Čimprej moramo prispeti v mestno središče in porušiti most.

Do boja je prišlo šele potem, ko smo bili že med prvimi hišami na robu mesta. S sovražnikom sta se spopadla desno od nas bataljona naše brigade in enote 13. brigade. Nočno tišino je prekinilo prasketanje bomb, mitraljezov in naših topov. Nas, ni še nihče opazil. Ustaši niso niti slutili, da je med njimi že ves naš bataljon.

Medtem ko so borci oprezovali med hišami, se je desetini, pri kateri sem bil jaz, iznenada približal neki ustaš. Imel je brzostrelko v rokah. Tedaj mu je krenil nasproti starejši vodnik Petrovič. Ustaš je bržkone menil, da se mu bliža kak njihov vojak in se sploh ni skušal upirati. Opazili smo le zamah Petrovičeve roke, takoj zatem pa je ta že ukazal svoji desetini, naj krene naprej.

Medtem ko smo prodirali proti mostu, se je boj okrog mesta nadaljeval bolj raznemal. Nekaj časa je prevladoval ogenj našega topništva, nato pa so se oglašali mitraljezi in bombe. Ustaši so teekali semtertja, se klicali in kleli, pri vsem tem pa ni bilo časa, da bi se ozirali okrog sebe. To njihovo zmedenost smo temeljito izkoristili in se priplazili prav pred most. Do njega nam je ostalo le še trideset metrov prostora, toda povsem preglednega.

Komandir čete Bursac je preko poklical vodnika Petroviča. Ko se je prepričal, da so minerji pripravljeni, je ukazal, naj bombaši krenejo proti mostu. Nekaj sekund kasneje so borci z bombami in brzostrelkami v rokah že hiteli proti mostu, vsi drugi borci pa so ostali v svojih zaklonih. Takoh zatem so se oglašile eksplozije ročnih bomb, sledilo pa jim je še nekaj strelcev iz pušk. Nekoliko kasneje se je okrog mostu drenjala že vsa četa razen skupine borcev z dvema puškomitraljezoma, katerih naloga je bila, da v primeru potrebe četi omogočijo umik.

Ko so minerji končali s svojim in za hip preglasile topniško obdelom, so se oglašile tri eksplozije streljanja. Most je zletel v zrak na naši strani reke. Pogledal sem na uro. Četrtna deset. Minili sta komaj dve uri, odkar je bataljon krenil na pot, in naloga je že opravljena!

Borci so se razpostavili nekoliko stran od porušenega mostu, se prikriji iz za najbližjih stavb in čakali, kdaj bodo v mesto vdrele tudi druge naše enote. Do polnoči se ni zgodilo nič posebnega. Kmalu po polnoči pa so se nam začeli bližati sovražnikovi vojaki v moči ene čete. Glavnina sovražnikovih enot se je ustavila kakih sto metrov pred nami, pobočnici — v vsaki po kakih deset mož — pa sta krenili naprej. Naši borci se še niso oglašali. Ni minilo deset minut, ko je nekdo kriknil in spustil dolg rafal. Nato se je oglašilo streljanje vsepovsod. Bataljon pa pobude ni prepuštil sovražniku, temveč je takoj silovito napadel. Ustaši so se začeli umikati, naši pa so pritiskali za njimi. Kakih sto metrov dalje so našli na dva zapuščena topova, katerih cevi sta bili še vroči. Komandir čete Stevo Stojčević je ukazal, naj topova potegnejo nekoliko nazaj, borci pa naj se spet razmeste v skupini hiš proti mostu, v katerih naj bi pričakali prihod drugih naših enot.

Približno ob treh zjutraj je postalo očito, da čakamo zaman in da naši glavni ni uspel preboj v mesto. Zato je namestnik komandanta predlagal umik. Krenili smo v smeri, odkoder smo bili prišli. Spotoma pa smo našli na sovražnika, ki je medtem spet zasedel prejšnje položaje in nam zadel pot.

Danilo se je že in zato bi utegnilo vsako čakanje postati usodno. Po kratkem dogovoru s komandirji smo sovražnika naskočili in ga tako presenetili, da smo se iz mesta prebili brez vsakih izgub. Celo ranjen ni bil nihče.

Dan kasneje je štab 39. krajiške divizije poročal štabu korpusa med drugim tudi tole:

»... Še posebej sta se odlikovala 2. bataljon in izvidniška četa 20. brigade, ki sta drzno vdrla v Bosansko Gradiško, porušila pontonski most čez Savo in s tem onemogočila sovražniku prehod v Staro Gradiško na levem bregu reke. Menimo, da bi bilo treba 2. bataljon in izvidniško četo 20. brigade pohvaliti s posebnim ukazom, ki naj bi ga prebrali vsem enotam naše armade...«

PETER ROMANIČ

IZUDIN ČAUŠEVIČ

Ivan Jan:

Gorenjsko domobranstvo - njegovo nastajanje, organizacija in delovanje

Domobranci so neprestano trdili, da so samostojna slovenska vojska, ki brani slovensko zemljo in svoje domačije pred strašnim komunizmom. Res je, da so imeli, kljub najtesnejšim zvezam z Nemci svoje načrte, toda to ne spremeni dejstva, da so bili v službi okupatorja in da so nasilno uničevali vse, kar je bilo proti okupatorju.

Da je tako, bomo videli v nadaljevanju, ko bomo prikazali, pod čigavim poveljstvom so bili, od koga so prejeli plačo, kdo jih je oboroževal in kdo jim je dajal municijo ter vse drugo.

Ko je bilo gorenjsko domobranstvo ali — kakor so ga imenovali Nemci — »Oberkrieger Selbstschutz« — 6. novembra 1944 organizacijsko ustanovljeno tudi formalno, je bila na Gorenjskem že cela vrsta domobranskih postojank. Začeli so jih ustanavljati konec marca 1944. Prek vaških straž je bila domobranska postojanka najprej ustanovljena v Škofji Loki (največ zaslug pri tem je imel njihov poveljnik Rudolf Humer, bivši jugoslovanski oficir, prostore pa so si uredili v bivšem prosvetnem domu, nato pa maja v Cerkljah, dalje v Predosljah, v Lahovčah, v Voklem itd. Do konca septembra 1944. je bilo na Gorenjskem že 15 postojank z okoli 1000 domobrancov. Večina jih je bila v okolici Kranja oz. na levem bregu Save.

Sicer je domobranstvo hotelo obnoviti buržoazno Jugoslavijo s pomočjo Angležev, ki naj bi se pojavili ob koncu vojne vsaj na mejah Jugoslavije. Dotlej so skupno z Nemci uničevali partizanstvo. V ilegalo — tako pred Nemci kakor pred partizani — pa si niso upali.

Ker je torej »Gorenjsko domobranstvo« nastajalo pod vodstvom nemških policijskih vrhov, si na kratko oglejmo ta okupatorjev ustroj.

Komandanta Sicherheits policije in Sicherheitsdiensta — SIPO in SD — je prišla z okupacijo 20. aprila 1941 s štabom za presejanje na Bled. Komandant SIPO in SD je bil hkrati policijski šef tudi za Koroško (Kommandeur der Sicherheits-polizei und des SD, skrajšano KdS, kot sledi v nadaljevanju). Prvi KdS je bil SS Volkenborn. V ta resor so spadali gestapo, SD in mejna policija. Prostore so imeli v Park hotelu na Bledu — delno tudi drugod — in vsega je bilo okoli dvesto ljudi. Začeli so takoj posloovati. Svoje izpostave so razmestili takole:

— izpostave gestapa so bile na Jesenicah, v Radovljici, v Škofji Loki, Kamniku in Litiji;

— izpostave SD pa so organizirali v Kranju, Kamniku in Radovljici;

— obmejna policija je imela svoj komisariat v Kranju, postaje pa v Lazah, Šentvidu, Črnučah, Ratečah in v Bohinjski Bistrici, kjer je bila od 1942. leta tudi izpostava gestapa;

— Poleg tega je bila še KRIPO, tj. kriminalna policija. Civilno upravo za Koroško je vodil gaulajter, ki ga je najprej zastopal Kutcher, konec 1941 pa ga je nasledil dr. Friedrich Rainer. Vodstvo civilne uprave je po bivših okrajih postavilo policijske komisarije, ki so jih pozneje preimenovali v okrajne načelnike oz. Landrate. To omenjamo zaradi tega, ker je veljalo načelo, naj bodo izpostave gestapa tam, kjer je sedež Landrata, izpostave SD pa tam, kjer so sedeži okrajnih vodstev NSDAP.

Julija 1942, ko partizanstvo kljub pričakovanju okupatorskih oblasti ni bilo uničeno, je prišel na Volkenbornovo mesto nov človek. Policijsko vodstvo v Berlinu je poiskalo sposobnega in izkušenega preganjalca in uničevalca upornikov in komunistov v osebi majorja SS Josefa Vogta. To je bil eden najspodobnejših policistov in specialistov za boj proti partizanstvu ter Komunistični partiji. V Berlinu je slovel, ker je uničil partijsko organizacijo v Hamburgu. Kot vidimo, je prišel na Gorenjsko v najtežjih dneh tamkajšnjega osvobodilnega gibanja. Njegove izkušnje so prihajale do izraza v nadaljnjem preganjanju partizanstva. Marca 1943 je tega specialista zamenjal podpolkovnik SS Persterer, ki je na tem mestu ostal do decembra 1944, nakar ga je zamenjal podpolkovnik Rux, ki je ostal na tem položaju vse do maja 1945.

V odsotnosti je do spomladi 1942 nadomeščal komandanta major SS dr. Bauer, nato pa kapetan Helmut Rosumek. Zloglasni Rosumek je bil hkrati tudi šef IV. oddelka, ki je predvsem vodil boj proti partizanstvu.

Ta policijski aparat skupno z drugimi varnostnimi silami je bil pod vrhovnim poveljstvom generala SS Ervina Rösenerja, ki je bil višji esesovski in policijski vodja v »XVIII. vojaškem okrožju«.

Čeravno je bilo policijsko vodstvo za Gorenjsko in Koroško na Bledu, je bila prav za gestapovsko izpostavo v Kranju zelo značilno neprestano in živahno sodelovanje s slovenskimi profašističnimi elementi. To je trajalo že od vsega začetka, zlasti še poleti 1942 — vrhovi kranjske in okoliške reakcije (bogatejši sloji iz kmečkih vrst, nekaj trgovcev in industrijalcev) so že tedaj hoteli snovati svojo vojsko. A to še ni bil pravi trenutek: po eni strani so se Nemci čutili še premočne, po drugi strani pa so partizani z delnim uničenjem samega vrha domobranskih organizatorjev (dr. Bedenk in drugi) zaustavili nastanek izdajalske slovenske vojske.

Razvoj pa je šel svojo pot in partizanstvo se je razvijalo, zaradi česar so nemški policijski vrhovi iskali nove oblike boja proti partizanstvu. Tako je spomladi 1943. leta prišlo na Gorenjskem v okupacijskih vrhovih in njihovi taktiki do raznih sprememb. Iz samega policijskega središča v Berlinu so poskrbeli za vzpostavljane prožnejšega boja proti osvobodilnemu gibanju. K temu jih je zlasti priganjala verjetna kapitulacija fašistične Italije, na kar so v Berlinu računali že spomladi. Zato so na Gorenjskem začeli uvajati navidezno milejšo taktiko v boju proti partizanom in storili vse, da bi ljudstvo oddvojili od komunistov in partizanske vojske. Navidezno so ravnali z Gorenjsko kot z delom rajha, kjer so preganjali samo tiste ljudi, ki so jih zalotili na delu proti njim. Policijski vrhovi so tedaj že opazili in spoznali, da bi bili domobranci, ki so nastali in se razvijali v Ljubljani in na Notranjskem ter Dolenjskem, v boju proti partizanstvu koristni tudi na Gorenjskem. Dotlej so brez usmiljenja streljali vsakega domobranca, posebej pa so proti njim postopali mileje. Iskali so različne ljudi, ki bi bili pripravljeni sodelovati z njimi v boju proti partizanom.

(Nadaljevanje)

Drago plačana brizgalna

Nekako 24. junija 1943 ali kak dan pozneje sta se dve slovenski partizanski brigadi napotili iz Suhe krajine prek Kočevske proti Poljanski dolini ob Kolpi. Ena teh je bila Gubčeva, za drugo pa ne vem več točno, ali je bila Šercerjeva ali Tomšičeva. Brigadi sta se pomikali čez požgano in zapuščeno Kočevsko v smeri Koprivnika. Nekje v bližini požgane kočevske vasi Rajhenau (po slovensko smo jo imenovali Rahnavo) sta brigadi podnevi počivali.

Tedaj so v bližini počili strel. Partizanska izvidnica je trčila na italijansko patrolo, ki je prva pričela streljati. Po odločilnih poveljih so partizani naglo obkrožili območje, kjer je prišlo do strela, in kmalu imeli v svojem obroču kakšnih 60 italijanskih vojakov, ki so spremljali — ali varovali — prevoz skoraj nove ročne gasilne brizgalne iz navedene požgane vasi proti Kočevju. Po ključju je ta brizgalna med požigom vasi septembra 1942 ostala nepoškodovana pod obokanim zvonikom. Boj dveh brigad z preseučeno skupino italijanskih vojakov, ki srečanja z dvema brigadama gotovo ni pričakovala, je bil oster in kratek. Le posameznim okupatorjevim vojakom je uspel umik po gostem grmovju, nekaj jih je padlo, okoli 12 pa so jih partizani ujeli.

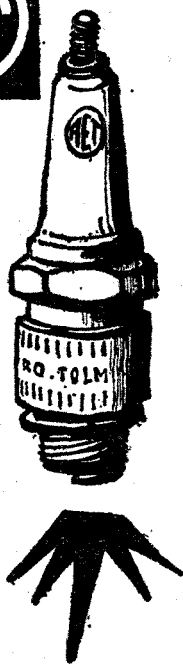
Na gozdni cesti je ostala tudi brizgalna z ubito mulo vred. Med ujetimi italijanskimi vojniki je bilo nekaj ranjenih. Na ukaz partizanov so napravili zasilna nosila in nanje naložili ranjene vojake. Po kratkem zaslišanju so partizani vsem ujetnikom dovolili prost odhod v Kočevje. Seve brez orožja in obleke, da so laže hodili...

Da je bilo to 24. ali 25. junija 1943, morda celo 26. junija, so dim po tem, ker so bili v tem času intendanti in obveščevalci brigad že v stiku z našim rajon-

skim odborom za rajon Stari trg in Koprivnik, oziroma so prispeli v naš rajon še ta dan. Brigadi sta se zatem utaborili v požganih vaseh Gornja in Srednja Bukova gora nad Koprivnikom, kjer sta, kot se spominjam, dva dni počivali. Z brigadama so bili naši vodniki — mačini, bil sem pa tudi sam pri njih. Ob tej priložnosti mi povedali, kako je bilo pod vasjo Rajhenau pred prihodom na naše področje. Obe brigadi sta zatem, to je v noči od 28. na 29. junij prišli v Poljanko dolino, blokirali sovražni postojanki na obeh robovih doline, to je v Starem trgu in na Vimolju, fašistično-belogardistično postojanko v Predgradu pa demonstrativno napadli. Glavni namen napada je bila oskrba brigad s hrano.

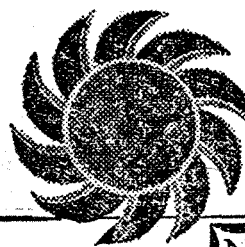
Sredi avgusta 1943 sem se s kurirji vračal iz Roga, kjer sem bil v prvi partijski šoli pri CK ZKS. Potovali smo proti sedežu našega rajona, po isti poti kot sta šli v juniju obe brigadi. Na kraju junjskega spopada je bilo sledov še dovolj. Brizgalna je stala še vedno tam, ob njej razpadajoča mula, ob poti polno tulcev in mitraljezov in pušk, kosi stare obleke...

Pozneje smo zvedeli, da je bila italijanska družba Emona, lastnik vsega imetja bivših Kočevarjev, naprosila skupino vojakov, da ji tisto brizgalno spravi v Kočevje. Da je vojaška komanda v to privolila, gre gotovo pripisati slabi obveščevalni službi. Tiste čase so bile domala vse partizanske enote zapletene v zagrizene boje na področju Suhe krajine, zato se Italijani niso niti najmanj nadejali, da bodo v tem pustem kraju našli na kakšno večjo enoto. To jih je drago stalo, Emona pa je zagotovo ostala tudi brez tiste brizgalne.

AVTOELEKTRO TOLMIN

nagrajuje kupce svojih vžigalnih svečk. Informacije dobite v vseh prodajalnah avtomateriala

**SONCE
IN MORJE**
oprema za camp
in vodne športe
čolni Metzler
pri •nama•

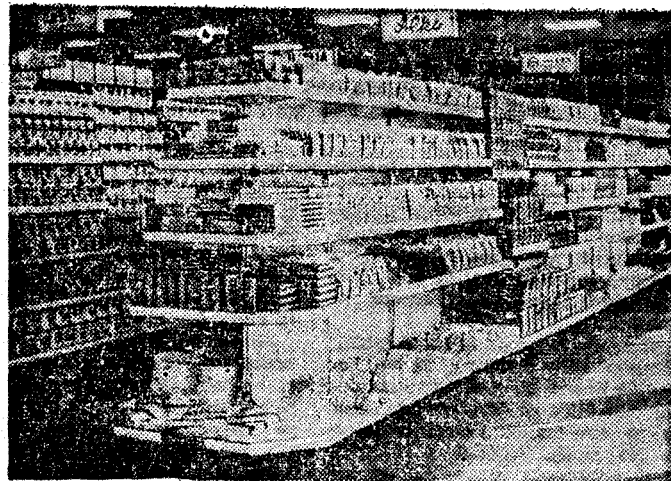

- za ljubitelje kampiranja je v Na-ma vsa oprema za šotorjenje: domači in uvoženi šotori, zložljive postelje, mizice, stoli in ležalniki, kuhalniki, posoda ter zračne blazine
- za vodne športe imajo v Na-ma plavuti, uvoženo opremo za podvodni ribolov ter ribiško opremo in uvožene čolne znamke Metzler z motorjem ali brez. Čolne Metzler lahko kupite še za dinarska sredstva samo v Na-ma
- novost: senčniki kombinirani z mizico in prirejeni za sušenje perila za kapaciteto pralnega stroja. Cena 420,00 din.

PAK

**SODOBNA MONTAŽNA OPREMA
ZA SAMOPOSTREŽNE
IN POSTREŽNE TRGOVINE ITD.**

Več poslovnega uspeha z našo montažno trgovinsko opremo in kovinsko embalažo

KOVINSKA INDUSTRIJA IG PRI LJUBLJANI

Izvedba:

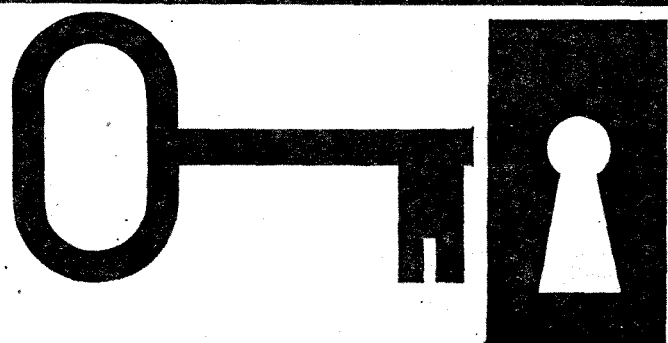
Jugoslavija

Police, vmesne perforirane stene in konzole iz jeklene pločevine, prepletkane z zaščitnim lakom v poljubnih barvah. Navpični nosilni profili iz polirane nerjavčnega jekla. Čelna stran polic opremljena z aluminijastim profilom, eloksiranim v naravni ali poljubni barvi z vzbočnim dekorativnim plastičnim trakom in možnostjo, namestiti cene in napise.

Prednosti:

Lepe arhitektonske oblike sestavnih delov in celote. Neomejena individualna prilagoditev opreme velikosti prodajnih lokalič. Variacija prodajnih ploskev s poljubnim premikom polic. Maksimalen izkoristek prodajnega prostora - 40% več kot z opremo prejšnjih izvedb. Hitra - enostavna montaža brez posebnih orodij. Skrajna higiena prodajne opreme in prostora, ki jo omogočajo ravne gladke ploskve in talni nosilci polic.

Tudi žeja je užitek

PROTI RJI

WD-40

Droga - Portorož

V prihodnjih tednih bo čas za nabiranje še nekaterih cvetov, posebno pa še listov in celih rastlin. Če bo kaj več dežja, bodo pričele rasti tudi gobe: lisičke in jurčke. Tako lahko nabiramo: cvetje: arnike, male marjetice, ostrožnika, ognjiča brez in s čašo, kamilice, žoltovine, planinskega pelina ali šinja, bele mrtve koprive, slezenovca, rmana, močvirskega oslada, lipe, bele deteljice, njivske mačehe;

liste: pelina, preobjede, hribske rese, medvedovega česna, sleza, gosje trave, pravega kostanja, leske, lapuha, rdeče jagode, jetrnika, oreha, slezenovca, melise, ozkolistnega trpotca, plućnika, robide, jelenovega jezika, svinjske dušice, regrata, grenke deteljice, pekoče koprive;

rastlino: pelina, gladišnika, hribske rese, arnike, ozkolistnega ožepka, kopitnika s korenino, dišeče perle, tavžentrož, krvavega mlečka, slaka, bodečega pripotja, njivske preslice, jastrebine, zebata, rumene lakote, božje milosti, grenkuljice, šentjanževke, planinskega pelina, bele mrtve koprive, lisičjaka, medene detelje, rmana, grenke in navadne ramšele, ženiklja, močvirskega oslada, urhovk, travniškega in zdravilnega jetičnika, zimzelena, kamilice;

korenine: preobjede, kompave, sretene, velikega in malega divjega janeža, sladkih korenin, ženiklja, regrata;

lubje: divjega oreha in krhlike;

plodove: borovnic;

razno: macesnovo gobo, planinski mah, plućni mah, ržene rožičke, lisičjakov prah.

Rastline, ki imajo v sebi strupene snovi, naj nabirajo le odrasli! Po nabiranju pa si je treba vedno dobro umiti roke! Suhe lisičke in jurčke kupujemo po najvišjih dnevnih cenah!

Orglice

(Nadaljevanje s 4. strani)

še opazil ni, da je Jože še oblečen in da je prišel domov s spremstvom. Jože je še dolgo sedel na robu postelje in razmišljal kaj bi sledilo, če bi vojak premetel posteljo in našel samokres, ki ga je že delj časa skrival pod ležiščem.

Nesreče, ki bi doletela vso družino, jih je rešilo naključje: čisto navadne orglice, ki jih je sicer imel pod zglavjem, ni pa znal anje igrati. Še dobro, da Nemec ni tega zahteval od njega! Preveč je bil razburjen, da bi mogel zaspati. Oblečen je legel vrh postelje in razmišljal o vsem, kar se je zgodilo ta dan. Ugotovil je, da bo pri tem delu moral biti previdnejši.

Zaradi hladne noči se je prebudit ob pravem času. Mrazilo ga je in omotičen je razglabljal, zakaj je še oblečen. V hipu je ob-

novil sinočnje dogodke in ko se je spomnil dogovorjene akcije, ga je vrglo pokonci. »Kaj, če sem zaležal?« mu je šinilo v glavo in posvetil je na uro. »Še je čas,« je ugotovil, se naglo obul ter antihoma zapustil sobo.

V kuhinji je bila še tema. Mati se ni vstala. Sicer pa je bilo še prezgodaj. Ali naj odide brez zajtrka. Ne! Želodec ga je opominjal še od prejšnjega dne. Nalahko je potrkal na okno. Mati je bila že zbujena. Toda za zajtrk ni bilo časa. Ne da bi materi kaj dosti pojasnjeval, je popil še sinoči pripravljeno kavo, stlačil v kanglico polento in vzel še kosček kruha in že odvihraj skozi vrata.

Misel na možnost, da v času policijske ure, ki je še trajala, sreča Nemce, ga je sicer prešinila neprijetno, toda, če je hotel biti na mestu ob pravem času, se je moral podvzati. Jadrno jo je ubral

skozi megleno jesensko jutro. Naselje je bilo zavito še v spokojno spanje in na vsej poti ni srečal žive duše.

Stane ga je že pričakoval. V rokah je imel sveženj letakov. Hitro sta se domenila, kako, kje in kaj in krenila vsak v svojo smer. Stane se je usmeril čez Savo, Jože pa proti Kurji vasi. Hitro je stopal, vlekel na ušesa in opazoval

okolico. Ko je ugotovil, da je varon, je spustil nekaj letakov in pospešil korak. Tako je nadaljeval po cesti skozi Staro Savo, skozi železniški podvoz in se pred občin- skih poslopjem znebil zadnjih letakov. Potem se je podvzval, pri Pošti zavil dalje proti gradbišču. Tja je prišel prej kot običajno, sicer pa ni bil prvi. Ko je v pri- slecu, ki se je izluščil iz teme, spo-

znal še Staneta, se je oddahnil. Akcija je torej povsem uspela. Samo spogledala sta se in vse je bilo jasno.

Trosilna akcija je dosegla svoj namen. Čeprav so nemški oblast- niki krožili po ulicah in pobirali letake, jih je nekaj kljub temu prišlo v roke delavcem, ki so v zgodnjih jutranjih urah odhajali na delo.

OB 25-LETNICI VELIKE KNINSKE OPERACIJE

Simbol ponosa

Ob 25-letnici znane kninske ope- racije, ki je prišla zaradi poseb- nega načina vojskovanja v vojno enciklopedijo, bodo velike sloves- nosti.

Knin je bil v času zadnje vojne veliko in pomembno sovražno oporišče, v prelomnih dneh 1944. leta pa je bilo nekakšno središje, kamor so se zatekale razbite so- vražne enote iz Grčije in Albanije. V bojih za osvoboditev Knina so sodelovale enote VIII. korpusa in Prekomorske enote. Ljudje iz

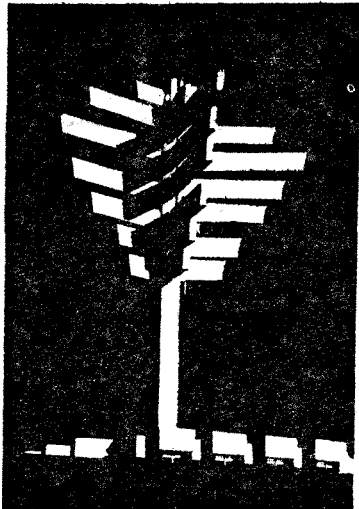
Knina in neposredne okolice, zve- sti svobodoljubnim tradicijam, moči in junaštvu so v preteklih letih zaznamovali številne kraje, pomembne iz NOB, niso pa doslej dali poseben poudarek prav knin- ski bitki oz. operaciji.

Zato bodo postavili severno od stare kninske trdnjave poseben veličasten spomenik. Avtorji spo- menika: arh. Grozdana Knežević, arh. Djordje Romić in kipar Mi- hail Kajteša zatrjujejo, da njihovo delo ne bo zmanjšalo vrednosti trdnjave, temveč, da bo spome- nik le-to še dopolnjeval.

Oba spomenika — stara kninska trdnjava in novi spomenik — bosta simbolizirala ponos in hra- brost ljudi tega kraja. Zato je tudi skulptura spomenika grčasta, ne- ravna in se dviga navzgor, kon- čuje pa se s cvetom petih krakov, ki simbolizirajo petokrako zvezdo, dvigajočo se k soncu, življenju, svobodi.

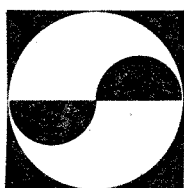
V podnožju spomenika, ki ga bodo prestavljale prekrizane gre- de, bodo postavljeni štirje sar- kofagi, vanje pa bodo položili posmrtno ostanke padlih borcev kninske bitke. Sarkofagi bodo obi- ti z medenastimi polščami, na katerih bodo prizori iz življenja naroda, njegovega boja, trpljenja, zmage in boja za socializem.

Računajo, da bodo spomenik kninski operaciji odkrili 27. okto- bra letos v okviru osrednje pro- slave 25-letnice osvoboditve Dal- macije in jubileja ZKJ, SKOJ in sindikatov.

Maketa spomenika kninski ope- raciji, ki ga bodo odkrili 27. okto- bra zraven trdnjave v Kninu.

NE ZGRADITE SVOJE HIŠE BREZ VRAT IN OKEN

SLOVENIJALES

LJUBLJANA, Vižmarje 168
LJUBLJANA, GR. hala "D"
CELJE, Tkalska 13
MARIBOR, Cankarjeva 4

Mile Pavlin SKRIVNOST SIMNOVE SMRTI / TORZO ROMANA /

Zraven razbite in krvave glave leži pištola. V sobi smrdi po smodniku, krvi in blatu. Na mizi leži list papirja z nekaj vrsticami. Crke so skrivence, vrste neravne. Tako sem videl pisati pijance. Sku- šam prebrati, kaj piše na listu, tedaj pa že pridrvi v sobo načelnik. Za njim drugi, tretji... Pozabim na poslednje Šimnovo pismo, stojim zraven in pozdravljam, kot smo morali delati vojaki. Eden izmed načelnikov pograblji list in ga hlastno pre- bere. Nato nas zapodijo iz sobe. Zapomnil sem si le nekaj besed z lista. Nekaj takega: »Kriv sem, sodil sem si sam, oprostite mi.«

Ko odhajam iz sobe, se še enkrat ozrem proti Šimnu. Opazim, kako je okno, obrnjeno proti ulici, na stečaj odprto.

Tistega dopoldne seveda nismo več delali, če- prav smo imeli dela kot vedno čez glavo. Komisija, ki je raziskovala Šimnovo smrt in vse, kar je bilo z njo v zvezi, je za zaprtimi vrati delala pozno v noč in še naslednjega dne. Medtem smo tudi mi naskrivaj ugibali, zakaj je Šimen segel po pištoli tako naglo in nenadoma.

Spet se je pokazalo, da smo že prej vsi več ali manj vedeli, kako nekaj z njim ni v redu in da poteka zoper njega skrbno prikrita preiskava. Zato je segel po pištoli. Samo skrajšal je postopek. Toda kdo mu je povedal? Ali so tudi med nami takšni, ki jim ni zaupati?

20

O tem, s kom je govoril Šimen, preden je stekel v svojo pisarno in se ustrelil, so ugibali tudi naši načelniki s komisijo vred. Začeli so nas vse po vrsti spraševati, kdaj in kje ga je kdo videl zadnjič...

Končno se je zvedelo, da so Šimna zadnjič videli na hodniku, kjer je imel svojo pisarno eden izmed najbolj zaupnih načelnikov. Hoteli so ga vprašati, če je bil Šimen pri njem; toda ni ga bilo v službi. Odsel je na službeno potovanje nekam proti Gorici približno pol ure pred Šimnovo smrtjo. To je po- vedal oskrbnik garaže...

Telefonirali so mu domov, naj takoj pride. Služ- kinja je rekla, da ga ni doma že nekaj dni, da je tudi njegova žena, prav tako uslužbenka Državne ustanove, odpotovala z njim. Rekla je, da gre k staršem na Notranjsko. S seboj je vzela nekaj oble- ke in otroka...

Takoj nas je nekaj sedlo v avto in odpeljali smo se na dom načelnikove žene. Vozili smo se dobro uro. Toda tam so nas samo čudno gledali in zve- deli smo, da sta bila z možem na ženinem domu tistega dne, ko se je ustrelil Šimen, potem pa sta odpotovala.

Klicali smo Gorico, če je načelnik tamkaj. Da, bil je, tistega dne, ko se je ustrelil Šimen. Še zdaj stoji njegov avto na neki stranski poti in ne vedo, kaj bi naredili z njim. Tudi načelnikovo ženo z otrokom v naročju so videli: skupaj z možem, ki je nosil kovček, sta odšla proti meji.

Najbrž je odšel na enega izmed tajnih sestankov ob meji. Toda o tem morajo biti neke poročila...

Vlomimo v njegovo pisarno mizo, razbijemo bla- gajno. Kup papirja, na njem pa nekaj vsakdanjih fraz, ki jih je lahko poslal iz časopisov...

Telefoni zvoniijo vseppek, radiotelegrafisti dežu- rajo pri sprejemnikih in oddajnikih. Spet nova ko- misija, ki raziskuje načelnikovo delo. Hišne pre-

21

iskave, poizvedbe okoli več desetih ljudi. Vse za- man. Nazadnje prvojavka, naj načelnika takoj za- pro, če ga kje opazijo.

Potem se kot blisk razširi novica, ki jo je ob- mejni stražar, preprost vojak povedal. Od daleč je opazoval prizor, ki se mu je zadel zelo čuden. Toda ko je odhajal na stražo, so mu zabičali, da ne sme nič videti, ker gre za zelo važno in tajno zadevo.

Onkraj meje je že dva ali tri dni prej nekoga čakala večja skupina zahodnih oficirjev. Blizu pol- dneva tistega dne, ko se je Šimen ustrelil, je vojak opazil, kako se mu bliža naš višji oficir s kovčkom, sledi pa mu ženska z otrokom. Oficirja so vojaku že prej napovedali, ne pa žensko z otrokom. Zato je spustil mimo vse tri.

Oficir, ženska in otrok so šli čez mejno črto. Zahodni oficirji so ju ugledali in jima prišli na- proti. Pozdravili so se in si segli v roke. Potem so našega oficirja, žensko in otroka vzeli v enega iz- med avtomobilov in se odpeljali v notranjost.

Nova preiskava. O načelniku nikoli ni nihče niti slutil, da bi bilo z njim kaj narobe. Toda vedel je, da Šimna nadzirajo, zadnjič so ga videli na hodni- ku, kjer je imel pisarno...

Šimnovo truplo je tri dni čakalo na pokop. Nih- če ni šel za pogrebom in nihče se ni zanimal, kje je njegov grob. Naročili so nam, da moramo o tej zadevi molčati kot ribe.

Naslednjega dne smo aretirali nekaj ljudi, spet smo imeli dela čez glavo. Več tednov smo ujeli za spanje samo po kakšno urico v pisarni.

Počasi smo zvedeli za nekaj podrobnosti o Šim- novem življenju. Toda to so bili samo drobci celot- ne zgodbe.

Šimna so najbrž zasnuili že Nemci za svojo ob- veščevalno službo. Zvedeli so za njegovo divjo, a nepotešeno strast do žensk, mu podtaknili preka-

Sprehod po savinjskih gorah

Vsako poletje obiščem za neka dni nekatere predele slovenskih gor. Predvsem tiste gore, kjer so v dobi slovenske revolucije treskale granate in mine, kjer so naši, italijanski in nemški mitraljezi peli žalostno smrtno pesem. Prejšnja leta, ko sem še služboval v Ljubljani, sem se vsako leto s kom pogovarjal, da bi obiskala gorske kraje skupaj. Efenka (Ivan Kovačič) je obljubljala iz leta v leto, potem pa je umrla. Prav tako je obljubljala bivši komandant 14. divizije Jože Klanjšek Vasa, a tudi on je prežgodel umrl. Tudi Jože Lampret bivši župnik 14. divizije, je obljubljala, da bo obiskal Savinjske gore. Dejal je: »Jaz bom maševal po gorskih cerkvicah, ti pa se boš pogovarjal s kmeti.« Tudi njega ni več med živimi. Tako iz leta v leto sam romam po gorah.

Čakam na avtobus v Starem trgu, jutro je čisto in jasno. Snežniške gore so kakor umite. »Kam pa greš?« me vpraša bivši štabni kurir France. »Tako je, France: sklenil sem, da obiščem kmete po Savinjskih gorah.« — »Oho,« pravi. »Najbrž boš obiskal tudi kraje, kjer smo se dne 22. februarja leta 1944 prebijali — okrog Zavodne in tam, kjer jih je toliko padlo. Pet članov štaba divizije vas je bilo,« nadaljuje bivši kurir. »Gledali ste v karto, ko ste odločali, kje naj se prebije divizija. To vem, ker sem bil skoraj zraven.« — »Čudno se mi zdi da veš, kako je bilo in da tistega dne nisi še pozabil,« mu rečem. »Kaj bi pozabil, bil sem zraven in vsi člani štaba divizije ste ukrepali. Potem smo pa vsi skupaj z vami jurišali.«

Dobro so mi dele besede bivšega kurirja, ki ni pozabil, da smo kolektivno vsi člani štaba ukrepali in tistega težkega dne skupaj s kurirji jurišali. Ko sem bil v avtobusu, sem si mislil: ej, ti stara kmečka pamet, pa res nisi preveč pozabljiva, čeprav smo nekateri včasih tu in tam pozabljivi.

Sam si vsako leto izbiram kraj in ljudi in hiše kjer se ustavljam in pomenkujem. Naši Notranjci ne obiskujejo radi peš visokih štajerskih in koroških gor. Marsikateri mi reče: »Čuden si, ko laziš po tistih hribihi. Ne maram hoditi po krajih, kjer so nam okrog glave švigale krogle in treskale mine.« Takole na proslavo ti naš človek že gre, če je proslava v kakem kraju, kot je npr. Gornji grad, Ljubno ali Luče, Cerknica ali Logatec, Lašče ali Kočevje.

Avtobus je poln. Vije se po ovinkih od Kamnika proti Črncu. Potniki se pogovarjajo o cenah, vremenu in letini. Naletim na kmeta iz Zadrebne doline, ki je bil pri Lipahu v coni za intendanta. »Nikdar nisem dovolj naredil,« pravi. Ne more pozabiti nekega komisarja, ki ga je nahrulil, namesto da bi mu bil svetoval. Baje je tisti komisar doma tam od Brežic. Tolažim ga in mu rečem: »Marsikatera trda beseda se mora z leti pozabiti. Kaj boš držal jezo 25 let!« — »Jezem sem zato,« je odvrnil, »ker je bil tisti komisar deset let mlajši od mene — in za nagrado, da sem priskrbel hrano za dva dni za celo brigado, sem jih še slišal.«

Ustavim se v Ljubnem in čakam, da prestopim na drug avtobus, ki pripelje iz Celja. Povprašam pri Semovih, če je gospodar še živ. Neka ženska pravi: »Jakob Sem so umrli.« Kadar sem ga prejšnja leta obiskal, je vedno dejal: »Pišem se in sem toliko in toliko let Jakob Sem.« Nasproti stoji preurejena Kolenčeva hiša, bivši hotel. Povprašam za Kolenčeve. »Oba sta umrla,« mi odgovorijo. Ljudje hitro umirajo sem si mislim.

Ustavim se v Lučah pred Jezernikovo gostilno. V živahnem pogoru dobim sestri Mimo in Olgo Šiler, nekdanji partizanski aktivisti. Povprašam ju: »No, me bo katera pospremila pod Volovjek ali pa do Gornjega Špeha, kjer živi in samotari Špehova Mica?« — »Danes ne, morda jutri,« odgovori Olga. »Okrog 8. ure zjutraj,« jo dopolni Mimo. »Ko se bo dan naredil bom že lazil po hribihi, ker sem vajen že od njega dni zgodaj vstajati,« sem odvrnil. »No, potem boš pa sam lazil,« je rekla Jezernikova Mimo. »Ker nisem zdrava, zjutraj rada spim.«

V Lučah sem slišal, da sta oba Logarja že umrla. Gospodar in gospodinja. Prejšnja leta sem se večkrat ustavil pri Logarju. Za ljubljene je bil v svojo domačijo in v Logarsko dolino — tako v svoje kraje zaljubljene kmete sem videl v francoskih Alpah, pred 30 leti. Okrog Luč sem si ogledal sadovnjake. Jablane so polne, kakor so polne menda letos povsod na Slovenskem. Če je na Notranjskem, kjer je mrzlo, dobra sadna letina, je po drugih krajih slovenske dežele po navadi še boljša.

Zgodaj zjutraj vstanem in se napotim v Podvolovjek. Obiskujem posamezne kmetije. V glavnem pridelujejo poleg ajde, ki je bila

tako značilna med vojsko, še vse druge kmetijske kulture, pšenico, oves, krompir, peso. Redé precej goveda ter se ukvarjajo z redno sečno in spravilom smrekovega lesa. Ob cesti, ki drži v Podvolovjek, stoji na levi strani spominska plošča, kjer piše: »Na tem mestu so dali življenje za domovino Obojnik Franc ter 14 borcev 14. divizije, katerih imena niso znana. Padli so 18. 12. 1944.« Čudno se zdi, da niso ugotovljena imena padlih, ki so bili v Tomšičevi brigadi. Nekateri preživeli člani četnih in bataljonskih komand so gotovo nosili pri sebi spiske njihovih imen, ki bi lahko bila vklešana ...

Srečal sem domačo učiteljico Robnik Anico — njen oče je padel kot partizan na Dolenjskem. Pred smrtjo je še pisal domov, da naj shranijo zanj tobak. Robnik Anica pravi, da ima šola v Lučah 300 učencev. Ko sem ji dejal, da kot bivši komisar obiskujem razne kraje po Savinjskem, mi je rekla: »Gotovo ste tisti komisar divizije, ki pišete knjige in razne črtice za Borca, «TV — 15» in Kmečki glas.« — »Najbrž da sem tisti,« — »Ko se boste vrnili, se kaj oglasi v naši hiši, mati so še živi, pa se bomo kaj pogovorili.«

Vsaka hiša ima svoje spomine na partizansko dobo ter posamezne partizane, komandante in komisarje, mitraljeze in bombaše, intendante in obveščevalce. Srečam kmeta, ki mu je 86 let. Kadi pipo in obreže pred hišo toporišče za sekirko. Vstane in pravi: »No, po dolgem času je vendar prišel eden, da se kaj pogovorimo. Kje je pa Efenka?« me vpraša. »Že pred leti je umrl,« mu rečem. »Kje je pa Vasa?« — »Tudi on je umrl,« mu rečem. »Pa Drago Benčič?« »Ta je umrl pred nekaj leti.« — »Kje je pa tisti župnik Lampret, ki je tako lepo pridigal v cerkvi Sv. Antona pod Volovjem?« On je pa meseca maja umrl. »Kdaj boste pa vi umrli?« me osorno vpraša. »Stric, ko bom toliko star kot vi, se bom šele pripravil ...« Stari ded se je zasmel: »Rad bi dočkal 99 let, ker, če bi jih sto, bi me še v časopis dali.« Mož pripoveduje, koliko partizanom je dal tobaka, žganja, vina in drugih dobrot. Potem zakliče: »Jera, Jera, prinesi za nekdanjega komisarja slivovke, tiste iz leta 1955.« Pila sva dobro slivovko in mozevala. »Dosti ne smem,« sem dejal, »ker bom oblezel še nekatere kmetije.«

Ustavil sem se pri kmetu Pogorelcu; kmetuje njegov sin, ki mu

je bilo leta 1944 menda komaj deset let. Dejal sem mu: »V vaši hiši smo se ustavili v noči od 26. na 27. decembra leta 1944. Z nami je bil tudi pokojni komisar glavnega štaba slovenske vojske Boris Kragher. Brata bi mi bili kmalu Nemci ubili. Ker pa je znal kot bivši avstrijski vojak nemški so ga pustili. Skratka, Nemci so nekaterim prizanesli, ki so znali nemški.« Tisto zimsko mrzlo decembrsko noč so naši izčrpani borci pri vas popili skoraj dva škafa toplega mleka in goro kruha, ki so ga nanosili tudi iz sosednjih kmetij. Pogovarjamo se o cenah lesa in živine. Mož bere Kmečki glas. Pravi, da lepše piše kakor pred leti, ko se je na gorske kmete nekako postrani gledalo. Ob vodi grem naprej. Ob mostu pogledam, kje se je hotela neka partizanka utopiti zaradi nesrečne ljubezni — zapustil jo je neki mitraljezec. Doma je bila iz okolice Maribora. Ravno je hotela skočiti v vodo, ko sem jo za roko potegnil nazaj. Dejal sem ji: »Skoda, da bi se morala zaradi moškega utopiti. Mlada si in boš dobila drugo.« Ubogala me je, se poročila takoj po vojni in sedaj pestuje že vnuke.

Kmetijski strokovnjaki iz Mozirja obiskujejo posamezne kmetije in jim delijo kmetijske nasvete. Nekateri stari kmetje še poznajo predvojne popotovalne sadjarske učitelje: Gorčana iz Vojnika, Mihaela Levstika iz Celja in čudovitega sadjarskega učitelja iz Mozirja Praprotnika. Pozno je, ko se vracam v Luče.

Tretji dan je iznajdljiva Olga, žena gozdarja Šilerja, dobila avto, da naju je popeljal po novi gozdni cesti do kmetij pod Radoho. Ustavlja se na kmetiji, kjer sta žena in mož končala žetev pšenice. Njiva je v strmini. »Pšenica je lepa,« pravi gospodar. Ta gorski kmet ima vso zemljo okrog hiše. Više gori pa gozd. Čudno se mu zdi, ko povem, da ima marsikateri notranjski kmet raztresene parcele na 25 do 30 krajih. Kmet mi pokaže debelo hruško, kjer je junija meseca 1944. naša zdravniška komisija pregledovala novince in jih razporejala po brigadah. Pogledam v skedenj ali marof, kot mu pravijo domačini. Tu smo večkrat prenočevali. »Marof je prenovljen,« rečem kmetu, »kaže, da napredujete.« Zopet se pogovarjamo o letinah, o cenah lesa, o obilnem pridelku jabolk, ki se letos obeta, o zdravju in o tem, da imajo gorske kmetije pre-

malo delovne sile. Drugi kmet pod Radoho v Podveji pravi, da ima 150 kub. m. sečnje na leto. Za novo cesto je dal 200 kub. m. lesa. Samo en kmet da se je upiral, ker je šla cesta po njegovem svetu. Stari gospodar je našteval pridelke, koliko pridelajo pšenice, ovsa in drugega. (Na Savinjskem pravi »toliko in toliko škafov pšenice pridelamo,« medtem ko po drugih slovenskih krajih govorijo o mernikih.) Nemci so mu pobrali štiri vole, pet krav in dve teleti. Več govedi pa je dal partizanom. Olga se pomenkuje s svojo teto o domačih zadevah, sam pa se pomenkujem s starim in mladim gospodarjem.

Stemnilo se je, zunaj se je ulila močna avgustovska ploha. Kadar koli sem obiskoval Savinjske gore v povojnem času, me je vedno kje zatekla močna popoldanska ali večerna nevihta. Treskalo je tako, kakor običajno treska v visokih gorah. Pridem do starega kmeta, ki kadi pipo. Pa mi pravi: »Vašemu intendantu sem dal v avgustu 1944. leta 600 litrov mošta.« — »Res je,« odvrnem. »Vi ste dali 24. avgusta 1944. leta IV. operativni ceni 600 litrov mošta, ampak intendat Lipah vam ga je lepo plačal v markah, še sam sem mu rekel, naj vam ga plača po gostilniški ceni.« — »Hudika, kako ste si zapomnili,« je rekel stari in odložil pipo. »Seveda, ne samo zapomnil, tudi zapisal sem si, zakaj 24. avgusta 1944 je bilo v Gornjem gradu posvetovanje aktivistov za osvobodeno gornjo Savinjsko dolino, ki ga je vodil Aleš Bebler-Primož, takratni sekretar oblastnega komiteja za Štajersko in Koroško.« — »Hudirja,« pravi stari. »Vi ste si tudi vse zapisali! Videl sem vas — ko so drugi pili in peli, ste vi kar nekaj pisali.«

Srečam žensko, ki je vsak večer v gorski cerkvi molila za srečno vrnitev svojega fanta, ki se je vojskoval v Koroških hribihi. »No, kako je sedaj?« jo vprašam. »Vrnil se je, poročila sva se in sedaj pestujem že vnučka,« pravi.

Ko se vracam iz Savinjske doline, visoke gore obliivajo nevihte. Bliski švigajo okrog Rogača in Lepenatke.

Dokler me bodo nosile noge, bom obiskoval kraje, kjer so bile najhujše borbe. Lahko bi se mi kdo pridružil. Ljudje sprašujejo za prenekaterega funkcionarja, obveščevalca, intendanta, kurirja ali mitraljezca. Ni dovolj, da se srečujemo samo na raznih proslavah!

MATEVŽ HACE

22

njeno lisičko, kakršnih so imeli dovolj, in ujel se je v njihove mreže. Protj koncu vojne so ga naši zaradi njegovega nemogočega početja poklicali na Dolenjsko. Takrat so najbrž Nemci izgubili sled za njim. Ko se je zadnji mesec vojne vrnil v Prekmurje, je bila Nemčija že v zadnjih zdihljajih.

Nato so najbrž zahodnjaki našli Šimnove dokumente in poročila v gestapovskih arhivih in jih sklenili izkoristiti. Pozanimali so se, kje dela in na kakšnem položaju je. Ko so zvedeli, so si najbrž meli roke od veselja, da bodo dobili agenta v Državni ustanovi. Lepega dne se je najbrž pri njem oglašil neznanec ter zahteval podatke v zvezi z njegovo službo. Šimen se je morda celo upiral, morda pa je bil tako prestrašen, da je kar zdrdral iz sebe, kar je vedel. Najbrž je že slišal, kako izkoristijo zahodnjaki nekdanje gestapovske agente, ki jim je uspelo, da jih naši niso odkrili. Lahko pa mu je to moral povedati šele tisti neznanec ...

Ljubi prijatelj, o tebi vemo to in to, o tvojem delu imamo pismene dokaze, tvoj podpis in nemška poročila o posledicah tvojega izdajstva. Lastni ljudje te bodo z veseljem obesili, če zvedo, koliko si jim škodoval.

Tako je Šimen začel služiti novim gospodarjem in je znova postal izdajalec.

Najbrž je tudi načelnik, ki je pobegnil na zahod, že pred vojno delal za njihovo obveščevalno službo. Doma je bil na Primorskem in je tako kot vsi njegovi rojaki hudo trpel pod tujim jarmom. Kmalu je postal član tajne protifašistične organizacije na nacionalistični podlagi. Tako ga je uporabila tudi bivša jugoslovanska obveščevalna služba. Ta je najbrž njegove usluge odstopila zahodni obveščevalni službi. Med vojno se je načelnik potuhnil ali pa ni imel zvez s svojimi gospodarji. Morda je iz prepri-

23

čanja pristopil k našemu gibanju, morda pa so mu tako ukazali njegovi gospodarji. Po vojni je spet delal zanje, morda so mu grozili, da ga bodo razkrinkali, morda je delal iz sovraštva do komunistov, najbolj verjetno pa so svoje napravili dolarji ali funti. Skratka, mož je bil zelo prekanjen in uspelo mu je priti zelo visoko ...

Zakaj pa je ušel na zahod, čeprav nihče ni slutil, kaj počenja? To je velika uganka. Morda bi to potezo njegovih gospodarjev lahko povezali z zaostrovanjem odnosov med našo državo in vzhodom, ki je bila tistokrat že pred durmi, kar so na zahodu vedeli. Morda pa je preprosto odslužil svoj rok in so mu dovolili, da se umakne na varno, kjer bo v miru užival prislužene denarce ...

»Toda zakaj naj bi bil načelnik pred odhodom opozoril Šimna, da ga nadzorujejo? me je zanimalo.

»Spet lahko samo sklepamo, če skušamo kaj pojasniti.

Zamislite si, dragi tovariši, Šimnov položaj v naši ustanovi. Skoraj vsi smo že vedeli, da z njim nekaj ni v redu. Vsak dan je bilo pričakovati, da ga bomo zaprili, prav tako tudi njegovo ljubico. Šimen je imel redne stike z množico naših zaupnih ljudi. Kdo izmed njih je hkrati tudi agent zahodne obveščevalne službe, ni vedel nihče. Samo ugibali smo. Zamislite si, da bi Šimna zaprili. Tako kot se je že dvakrat uklonil v strahu za svojo kožo, bi se tudi tretjič. Začel bi pripovedovati vse, kar je vedel. Izdal bi vse zahodne agente, ki jih je poznal, povedal bi, kaj so njegovi gospodarji od njega zahtevali in kaj jim je sporočil ...

Tega so se njegovi delodajalci ustrašili in sklenili moža spraviti s sveta. Če bi pri tem sam sodeloval, bi bilo še najboljše. Zato mu je načelnik kratko malo sporočil, da o njem vse vedo, in mu svetoval,

24

naj se ustrelji. Tako je vse skrivnosti odnesel s seboj v grob ...

»Toda ali se načelnik ni bal, da ne bi Šimen stekel od njega h komu drugemu in se mu izpovedal? Tedaj bi ga osumili izdajanja uradnih tajnosti, če ne še česa drugega. Razen tega najbrž ne bi mogel pobegniti prek meje,« sem vrtal dalje v Vida Peklaja.

»To je bolj malo verjetno. Človek, ki je že dvakrat izdal svoje ljudi, tovariše, nima toliko poguma, da bi se bil uprl svoji strahopetnosti. Razen tega ni bil nihče navzoč, ko sta se pogovarjala. Če bi se bil Šimen izpovedal komu drugemu, bi bil načelnik vedno lahko zanimal, da sta kaj govorila o tem, da so ga razkrinkali. Pa tudi to, da se Šimnu niti sanjalo ni, da je načelnik zahodni agent, in sicer veliko bolj važen, kot je bil sam ...

Zato si lahko mislimo, da je bila zadnja načelnikova naloga v naši državi, spraviti Šimna kot nezanesljivega in strahopetnega agenta s sveta. To mu je lepo uspelo. Kasneje smo ugotovili, da je načelnik sedel na cesti pred našo stavbo v avtomobil in se odpeljal trenutek zatem, ko je v Šimnovi sobi počil strel. Lahko ga je slišal, saj je imel Šimen odprto okno. Morda mu je sam ukazal, naj se ustrelji pri odprtem oknu, da bo lahko ugotovil, ali je izvršil njegovo povelje ...

Strahotno je vse skupaj zapleteno, sem pomislil. Kdo bi se znašel v tem klobčiču domnev in ugibanj. Vsekakor pa so bili tisti, ki so Šimna izkoristili in ga nato poslali v smrt, silno premeteni in brezsrčni. Gorje tistemu, ki pride v kremplje vohunskim službam! Naj ne računam na mirno življenje in naj ne pričakuje hvaležnosti. Pokojnine najbrž ne bo dočakal! Ko ga ne bodo več potrebovali, se ga bodo neusmiljeno znebili. Na lep način, približno tako kot so se Šimna ...

Neodposlano pismo

Dragi Tone!

Glej, 8. junija letos bi se srečal z Abrahamom, če bi bil še med živimi. Prav gotovo bi zavzel zahtevno in odgovorno mesto v naši vojski, zakaj vojaški poklic ti je bil zelo pri srcu. Toda že več kot četrt stoletja je minilo odkar je v nekdanji partizanski bolnišnici Vukeliči ugasnilo tvoje mlado življenje. In v letu 1961 smo na tvojem rodnem domu v Babnem polju na Notranjskem odkrili spominsko ploščo. Skušali smo se

odolžiti tvojemu spomenu, spomni nesmrtnega partizanskega junaka ANTONA CINDRIČA.

Dragi prijatelj in sovaščan Tone, skupaj sva trgala šolske klope, skupaj fantoval. Poklicali so te k vojakom. Se danes v duhu gledam stasitega vojaka planinskega polka v Gerovem in Delnicah. Z vso vneto si se učil vojne veščine. In pozneje, ko si bil v snežniškem pogorju komandir čete, si nas učil ravnati z orožjem, kako se razstavlja in sestavlja mitraljez, mečejo bombe, kako si je treba znati poiskati kritje pred sovražnikom ognjem. Nepozabni so spomini na tiste dni.

Čas pa naglo teče. Kmalu bo trideset let, odkar si se ves potrt vrnil iz stare vojske. Sramoten zlom te je zelo prizadel. No in potem si kmalu z vso mladostno vneto sodeloval v prvih dneh upora. Snovanje načrtov za drzne partizanske akcije in tvoja izredna borbena sposobnost, iznadljivost, brezprimerna osebna hrabrost — vse to je zbuvalo veliko spoštovanja pri tvojih sotočariših. Prva tvoja odgovorna naloga je bila: poveljnik Narodne zaščite. Na desetine mož in fantov si razpošiljal na straže, patrulje, izvidnice, kakaj sovražnik je bil komaj poldrugi kilometer daleč, v sosednjem hrvatskem kraju Preziđu, obdan z bodečo žico in bunkerji. Gotovo nisi pozabil na tisto strupeno mrzlo februarjsko noč 1942, ko si se priplazil pred karabinjersko postajo v vasi in se povzpela do okna naših treh zaprtih tovarišev. S seboj si imel orodje za rezanje železnih rešetk. Kaj pa tista nedelja 19. aprila 1942 v Tatinski dragi pri Majerju? Blesteča partizanska zmaga! Več kot sto mrtvih fašističnih vojakov in zaplenjenega orožja za oborožitev treh partizanskih čet! Zvečer sva se sešla. V rokah si imel še vso krvavo italijansko puško in na stotine nabojev zanj.

Bila je viharna majska noč 1942, ko si s skupino fantov iz vasi krenil v taborišče druge čete bataljona Miloša Zidanška. Tam blizu Otrobovca-studenca z dobro pitno vodo ste razpeli šotore. In polje pravo partizansko življenje. Iz akcije v akcijo. V vsem bataljonu so govorili o drznem mitraljezu Cindriču. Napad na sovražno kolono na Kozjem vrhu. Cindričeva strojnica redi sovražne vrste, a Italijani dobivajo okrepitve. Ti, Tone, si s preciznim ognjem kril umik svojih soborcev. Potem pa si sam ostal v obroču. Kaj sedaj? Rešitev je bila košato drevo in v njegovi krošnji si čakal z mitraljezom...

Partizanski napad na Prezid. Posrečilo se vam je vdreti v postojanko. Nekaj hiš je zgorelo. Vendar ste se morali umakniti. Italijanski sameteci so obvezovali ranjenega izdajalca, domačina Kunstija, ki ga je zadel partizanska krogla v nogo. Nekaj dni zatem se sam priplazi blizu stražarnice. Dobro merjen rafal iz mitraljaza... V krvi je obležalo pet sovražnikov in tvoj umik, dragi Tone, spremlja divje streljanje iz postojanke.

Prvi oboroženi belogradisti v Loškem potoku. Enote Zidanškovega bataljona obkrožijo to žarišče narodnega izdajstva. Tonetov mitraljez je usmerjen na cerkveni zvonik. Vdaja. Domači zaslepljenici, ki jih vodi duhovnik, se razidejo na svoje domove.

Prvi dan julija 1942 je bil verjetno najmračnejši dan v tvojem življenju, dragi sotočariš Tone. Gledal si, kako plameni požirajo tvojo rojstno hišo, tvoj dom, v katerem si preživel brezskrbna otroška leta. Posledice nenadnega sovražnega udara v našo vas so: 10 vklejenih jetnikov, pogorišča 5 stanovanjskih hiš in 4-rih gospodarskih poslopij. Videl sem te molčečega in srce ti je stiskalo bolečina. O zadnjih julijskih dneh 1942 ne bova obujala spomine. Preveč boleči so še. Devetindeset domov je zavihtelo. Še vražji vrtec — kraj nesrečnega imena! Notranjska Golgota.

Komandir čete v Loškem odredu... Ofenziva je sicer razredčila naše vrste, toda zdravo jedro je ostalo. Akcije se nadaljujejo. Tudi mi postopoma prehajamo v ofenzivo. Lep jesenski večer je obetal, ko smo se postrojili tam pri Otrobovcu. Tvoje slovo Tone!

Se danes mi je v živem spomenu. Želel si med hrvatske partizane in komanda odreda ti je prošnjo odobrila. Komisar je z izbranimi besedami poudaril tvoje junaštvo, smelost, izredno hrabrost, tovarišstvo, veliko priljubljenost med soborci. Rosne so nam bile oči, ko smo si poslednjič segli v roke. In tako si odšel z ženo Zinko, meni pa je bilo hudo, prehujo, ko da bi slutil, da se tvoja življenjska pot približuje koncu.

Nekaj časa si bil komandant begunskega taborišča v gozdu, imenovanem Špičasti vrh blizu Gerova. Tvoje mesto je bila borbena enota. Komandir čete in še operativni oficir v 1. bataljonu 14. hrvatske brigade... Srditi boji v Gorskem kotorju... O tebi, Tone, se hrvatski tovariši izražajo samo pohvalno. Napad na kolono fašistov. Tvoja enota se posebno odlikuje. Pohvala štaba brigade... O tvojem junaštvu piše brigadni list. Naposled ogorčeni boji z ustaši pri Ravni gori. Cindričeva četa je v silnem zaletu zavzela utrjeno sovražno oporišče Stari laz. In potlej, dragi Tone, tvoja zadnja borba za rešitev ranjenec. Dobil si povelje, da s svojo enoto spremljaš ranjence do bolnišnice v vasi Vukeliči. Med Josipdom in Slunjem so vas napadli. Ogorčen boj, borba za rešitev ranjenih soborcev. Dal si od sebe vse, kar si mogel, in svojo nalogo tudi častno izpolnil. Spet je sledila pohvala, pa še nagradili so te s sto cigareti.

Ležal si v partizanski bolnišnici v Vukeličih. Nisi bil ranjen in čeprav si se stokrat izpostavljal smrtni nevarnosti, te krogla ni zadela. Lotila se te je pljučnica. Ni bilo pomoči. Veš, tvoja žena Zinka mi je pisala, da si v agoniji klical »Živela komunistična partija!«, potlej pa si se za vedno umiril na dan 4. marca 1943 leta.

Kdo ve, kje je tvoj poslednji tihi dom? Ustaši so vse partizanske grobove v tistem kraju zravnali z zemljo. Fizično nisi več med nami, a spomin na tebe ne more nikoli zbledeti. Partizanski junak Anton Cindrič si je zgradil spomenik-trdnjavi od bron.

JOŽE JANEŽ

Pisma uredništvu

Pismo o bratu, notranjskem partizanu

Justi Cesar iz St. Fužine pri Bohinju je poslala nekaj dni pred partizanskim slavljem v Sodražici ZB NOV Sodražica pismo v katerem je med drugim rečeno: »V TV 15« sem prebrala članek o zadnjem komisarju Notranjskega odreda. Članek me je spominjal na kraje in na mojega pokojnega brata-borca minerca in obveščevalca s partizanskim imenom Kern. Brat se je boril na Notranjskem od leta 1943 pa do konca vojne. Na pokojnega brata me veže mnogo spominov in na tiste dni, ko so divjale borbe iz dneva v dan. Tako na primer borbe na Turjaku, miniranje Štampetovega mostu, bolji za Žužemberk, napad na Loški potok in še vrsta drugih borbenih akcij.

Kako vesela bi bila, ko bi se z borci Notranjskega odreda, nekdanjimi soborci srečal moj pokojni brat in z njimi obudil spomine na doživljanje med vojno. Ni mu bilo usojeno živeti v izvojevanji svobodi. Leta 1950 je umrl, zadet od kapi. Vse od končane vojne ni bil zdrav. Imel je živčne napade. Verjetno se ga bodo še mnogi njegovi soborci spominjali. V njegovem imenu vas borci Notranjskega odreda pozdravljamo in vam želimo zdravlja ter da bi se še večkrat srečali na takih zborovanjih kot bo v Sodražici. Tovarišico Cesarjevo seznanjamo, da smo z vsebino pisma seznanili borce Notranjskega odreda, ki se ji zahvaljujejo za pozdrave. Prav tako jo tudi oni pozdravljajo. Spomin na njenega pokojnega brata pa bo vsem borcem, ki so ga poznali ostal trajno zapisan v njihovih srcih. Padli borci ne bodo ostali pozabljeni.

K. ORAŽEM

Spreminjevalni predlog

K razpravi o spremembi pokojninskega sistema ugotavljam: Ni prav, da so borci iz let 1941, 1942 in 1943 povezani v en snop. Mislim namreč, da je borec iz leta 1941 prispeval več kot tisti iz leta 1942 ali 1943. Toda tega ne trdim zato, ker bi tisti, ki so pozneje vstopili, imeli prevelike pokojnine, pač pa zato, ker bi ob uveljavitvi takega zakonskega določila borci iz leta 1941 imeli prenižke pokojnine. Vsekakor je treba upoštevati, da je tisti, ki se je prej vključil v borbo, tudi več storil in žrtvoval, zato mu gre tudi več priznanja.

Moj predlog bi se glasil:

Borce naj bi po njihovem prispevku razporedili po odstotkih, kot je to bilo že v prejšnji zakonodaji, toda po tem načelu:

Nosilci spomenice 1941 naj bi sprejemali pokojnino ustrežno 100 odstotkom njihovih mesečnih dohodkov, borci iz leta 1941 pokojnino v višini 95 odstotkov pokojninske osnove, tisti iz leta 1942 naj bi imeli 90 odstotkov, borci iz leta 1943 pa pokojnino v višini 85 odstotkov pokojninske osnove.

TONE NOVLIJAN

Poizvedujemo

Prosim tovariša Križaja-Sama, ki je bil kontrolor telefonskih zvez 9. korpusa za Gorenjsko, naj mi sporoči svoj naslov ali pa pride k meni. Pišem knjigo o zvezah med NOV, ki jo bo založilo PTT Ljubljana, zato potrebujem tudi te podatke, te mi pa lahko da samo tovariš Križaj.

STANKO HVALA, Prežihova 6/h, Celje

Imeli smo ljudi

Alojz Hrovatin

Dne 27. avgusta letos smo v Cerklji pokopali borca NOV Alojza HROVATINA. Ob zvokih godbe in po poslovnem govoru se je nad njim zgrnila hladna zemlja.

Rojen je bil leta 1902 v Trpečanah pri Ilirski Bistrici. Se ni bil star 3 leta, ko mu je umrla mati, v družini pa je bilo veliko otrok. Ob italijanski zasedbi teh krajev je že leta 1918 odpotoval v Jugoslavijo, star komaj 16 let. Med potjo se je v širnem gozdovih Javornika izgubil in so ga šele po treh dneh našli gozdarji vsega izčrpanega, lačnega in beselega. Kmet iz Unca ga je vzel s seboj in ga zaposlil kot hlapca. Po nekaj letih se je vrnil na Reko, moral pa je takoj v italijansko vojsko. Nato je vse življenje ostal prilagodljiv delavec.

NOV je podpiral od vsega začetka, v njene vrste pa stopil še pred kapitulacijo Italije. Bojeval se je po raznih

bojiščih Slovenije in bil tudi ranjen. Za svoja junaštva je bil dvakrat odlikovan.

Zivljenje ga je neusmiljeno teplo. Umrl je po tri žene, ostali pa so mu številni otroci. Pred tremi leti se je nastanil v Cerklji; toda že po letu bivanja ga je zadel kap in ga za vedno priklenila na posteljo ter končno pokopala.

Ceprav v našem kraju ni bil poznan širnemu krogu ljudi, nam udeležba pri pogrebu dokazuje, da ljudstvo ceni nekdanjega borca in ga bomo zato ohranili v trajnem spomenu.

JOŽE VIDRIH

Antonija Potekal

Takoj v začetku vojne sta z možem začela sodelovati s partizani. Imela sta mlin in majhno posestvo, vse kar sta premogla, sta dala borcem. V mlino je bilo tudi zbirališče borcev. Ko so nacisti zvedeli za njuno dejavnost, sta morala k partizanom. Tam ji je padel mož.

Po osvoboditvi je sama začela obnavljati opustošeno hišo in posestvo. Kmalu je bilo vse spet v redu, samo s pridnostjo je to dosegla. Razen tega je delovala v mnogih organizacijah.

Doma je bila iz Čeč pri Hrastniku, pokopali pa so jo 30. avgusta na pokopališču v Trbovljah.

F. V.

Jože Plut

Zadela ga je srčna kap, starega 63 let. Rojen je bil v Semiču, živel pa je v Črnomlju. V NOB je sodeloval od 1941. Najprej je deloval na terenu, nato pa je postal borec. Dolgo je bil v Cankarjevi brigadi, nazadnje četni komisar. Tu je bil huje ranjen v nogo in se je nato zdravil v Italiji. Iz vojske je odšel kot rezervni kapetan. Po demobilizaciji je bil Jože referent za gospodarstvo pri okrajnem ljudskem odboru Črnomelj, pred upokojitvijo pa upravnik klavnice in mesnice. Razen tega je bil delaven v mnogih organizacijah.

Pokopali smo ga 31. avgusta.

VILKO ČRNIC

NAPOVEDUJEMO

IZID KNJIGE TONETA SVETINE

UKANA

III. del

V NOVEMBRU 1969

NAROČILNICA

Podpisani

Kraj, ulica

Pošta

Naročam roman UKANA - III. del

Naročnino din 85,- bom poravnal: takoj po prejemu knjige v dveh obrokih po din 42.50 (neustrezno prečrtaj)

podpis naročnika

ZAVID BOREC

KNJIGOTRSKI ODDELEK - LJUBLJANA, BEETHOVNOVA 10/II.

tere. Še kot otrok je moral služiti za pastirja, ko je malo odrasel, je bil hlapec pri kmetih.

Venceljev najstarejši brat je bil kot avstrijski vojak ujet v Rusiji. Ko se je vrnil, je veliko pripovedoval o revoluciji, kar je močno vplivalo na Venceslava, ki je tedaj doraščal. Tedaj je že pritiskal fašizem na Slovence, ki so se čutili vedno bolj ponižane in zatirane. Tudi Venceslav ni nikjer mogel dobiti poštenega dela, razen tega pa so na vse mogoče načine preganjali. Zato se je že leta 1933 vključil v organizacijo »TIGRA«.

V osvobodilni vojni je začel sodelovati septembra 1941. Takoj se je vključil z vsem srcem v gibanje, 6. novembra 1942 pa je postal še sam partizan.

Do konca vojne je bil v Soškem odredu, kurir tehnike Porezen, v Prešernovi brigadi, na sprejemališču zavezniške pomoči pri Cerklju, na komiteju KP za baško-cerkijansko območje za kurirja in druge. Povsod je svojo dolžnost v redu opravljal, pa ne samo kot kurir, ampak tudi kot aktivist. Vseposvoda, kamor je prišel, je pojasnjeval ljudem cilje osvobodilne vojne. Ljudje so radi poslušali in ga radi imeli.

Že med vojno se je Vencelj odločil, da bo ostal kurir tudi po vojni, toda ne takšen kot so pri večjih podjetjih, ampak pismonoša. Raznašal je pošto vse do leta 1962, ko so ga upokojili. Najprej je služboval na pošti v Cerklju in je spet peš hodil po vaseh kot med vojno...

Ceprav upokojen, ne pozna miru. Le redko ima čas priti v gostilno na kozarček vinca. Drugače pa se ukvarja z ribolovom, jeseni nabira lešnike.

Tovarišu Vencelju ob njegovem jubileju želimo še veliko srečnih let.

FRANC HVALA

Politični razgledi

Blizu Trsta, nedaleč od jugoslovansko-italijanske meje, stoji kompleks poslopjij. Hiše so zidane iz opeke, niso ometane in na prvi pogled bi človek mislil, da gre za kakšen samostan ali bolnišnico. Toda železni križi na oknih, visoka železna ograja ter policijska straža pred ograjnimi vrati daje slutiti, da gre za kaj drugega. Dovolj zgovorna pa je tabla na ograji, na kateri piše, da so poslopja pravzaprav zbirno središče za tuje begunce, ki sodi pod Upravo za italijansko in mednarodno dejavnost pomoči, ta pa sodi pod italijansko notranje ministrstvo. Gre za taborišče v Padricianu, kamor italijanska policija za nekaj časa pošilja begunce iz vzhodnoevropskih držav, tiste ljudi, ki so si »izbrali svobodo«, ki bi radi bolje živeli ali obogateli nekje v zahodnem svetu, če že ne v Ameriki ali Avstraliji, pa vsaj v Italiji, Zahodni Nemčiji, Švici ali Franciji.

Reporter italijanske komunistične revije »Vie nuove« Franco Gianola ni mogel priti v taborišče. Prošnjo za obisk je zavrnil sam direktor taborišča, pa čeprav je novinar prej dobil zagotovilo pri načelniku tiskovnega urada na tržaški prefekturi, da ne bo imel nobenih težav pri zbiranju informacij splošnega značaja. Ko bi ne bil Franco Gianola komunistični novinar, bi seveda hitro dobil dovoljenje Uprave za italijansko in mednarodno dejavnost pomoči, ki ji predseduje senator Lodovico Montini, brat papeža Pavla VI. Sedež uprave je v Rimu. Dovoljenja za obisk taborišča v Padricianu zlahka dobijo desničarski novinarji, ki hočejo pisati o taboriščnikih kot žrtvah »rdečega terorja«, ki so morale zapustiti domovino, premoženje, družino, da bi našle izgubljeno svobodo v zahodnem svetu, svetu televizorjev, hladilnikov, vil, avtomobilov, najlonskih nogavic, dragocenih parfumov in bogato založenih miz.

Prvi stik z resničnostjo je seveda nekoliko drugačen. Begunec iz socialistične države — neumno bi bilo tajiti, da med njimi ni Jugoslovancev — se nekaj dni kladi po Trstu ali okoliških krajih. Ko zapravi denar, ki ga je prinesel s seboj in ko postane sumljiv policiji, ga primejo, zaslisiijo in pošljejo v taborišče v Padricianu. Seveda prej lahko tudi pove, kateri del »raja na zemlji« si je izbral: ali Ameriko ali Kanado ali Avstralijo ali Švico itd.

Tržaško taborišče

Življenje v taborišču ima svoje zakone. Vsak taboriščnik dobi na mesec 15.000 lir, zastoj pa ima hrano in stanovanje. Ob desetih dopoldne sme oditi iz taborišča, vrniti pa se mora do desetih zvečer. Tistih dvanajst ur pa lahko počne karkoli: se potika po tržaških ulicah mimo lepih izložb, popiva v Padricianu ali okoliških krajih, išče delo ali pa brska po smetišču, imenovanem »gora sramote«, kamor tovarnjaki tržaškega komunalnega podjetja vozijo smeti. Smetišče je blizu, pri Trebicianu. Po tej umazaniji, gnolbi, med roji muh in v smrdu delajo skupine taboriščnikov, iščejo steklenice, papir, železo, izbirajo in zbirajo, nosijo na kup in se veselijo, če lahko v osmih ali več urah na dan zaslužijo 1.500 ali 2.000 lir. Seveda morajo paziti, da jih ne zasuje, zakaj posebna vozila ves čas ravna kupo odpadkov. Če se zaduše pod smetmi, tega ne bo nihče kriv. Občinska uprava prav gotovo ne, zakaj izbiranje smeti ima v zakupu »grofica«, sicer gospa Cavazzoni, ki ves čas v dokaj negrofovskih oblačilih in pod dežnikom nadzoruje delo zbiralec. »Grofica« je njihova gospodarica: če hočejo takšno delo, dobro, sicer pa lahko gredo drugam. Taboriščniki ne vedo, da ima Italijan, ki opravlja takšno delo, pravico zahtevati približno 3.500 lir na dan in da je razen tega zdravstveno in nezgodno zavarovan.

Zenske, ki so prišle v taborišče, se znajdejo po svoje. Zelo veliko deklet zaide v prostitucijo: nekatere nasedejo ponudbam »lovcev« na dekleta, ki tavao okoli taborišča, nekatere pa kar na svoje hodijo v Trst in se ponujajo moškim. Njihove tarife so različne: večerjica s plesom ali pa deset, dvajset tisoč lir, če je dekle zelo lepo in če se znajde v tem poslu.

Po mesecu ali dveh življenja v taborišču so begunci pripravljeni na pot naprej. Pripravljeni pa so tudi na vse, tudi na izsiljevanje, zakaj za »srečo na Zahodu« je treba dati nagrado. Pripravljeni so tudi oditi v tuje vojaške enote, ki se bojujejo v Vietnamu za ameriške dolarje. ZDA pošiljajo v takšna taborišča svoje agente: včasih uradno, včasih na skrivaj. Takšnim »rekrutom« obljubljajo lepo plačo: več kot tisoč dolarjev na mesec. Vprašanje je samo, ali bo najemnik sploh dočkal prvo plačo na vietnamskem bojišču. Prav gotovo poskrbijo, da konca vojne, ki ji ni konca, ne bo dočkal v kolikor toliko varnem zaledju.

Bržkone imajo nabiralci »prostovoljcev« dosti uspehov, zakaj med ubežniki, ki živijo v takšnih taboriščih, niso ravno svetniki. Krajevne oblasti so namreč dokaj zaskrbljene zaradi vedenja taboriščnikov. Vsaj tako je mogoče sklepati po vprašanju poslanca Škerka, namenjenega italijanskemu notranjemu ministru. Tržaški poslanec je pred časom svoje vprašanje oblikoval približno takole:

»Rad bi vedel, ali ste seznanjeni s tem, da je taborišče v Padricianu (Trst) velikokrat omenjeno v časopisih naše province.

Taboriščniki, ki so prišli iz raznih vzhodnoevropskih držav in med katerimi je veliko takšnih, ki so prišli iz razlogov, ki nimajo nič skupnega s političnim položajem ali ideološko »križo«, so protagonisti nasilnih dejanj, tatvin, pretepotov, najrazličnejših oblik nadlegovanj, pri čemer so dostikrat prizadeti tudi prebivalci bližnjih krajev.

Eden izmed zadnjih takšnih dogodkov se je pripetil ponoči 21. junija 1969, ko se je neki begunec napil, potem bil nasilen do ljudi in stvari v vasi Padriciano.

Rad bi vedel, kakšni ukrepi se nameravajo sprejeti, da bi preprečili takšna dejanja, tako da bi pomirili prebivalstvo v omenjenih krajih, kakor tudi, kaj konkretnega je bilo storjenega, da bi ukinili takšno taborišče.

Novinar Franco Gianola se je med taboriščniki pozanimal tudi za politične razloge, ki so jih privedli do tega, da so pobegnili v Italijo. Dobil je dokaj čudne odgovore, nekaj splošnih besed o »pomankanju svobode« itd. Naneslo je, da se je pogovarjal z ljudmi, ki so zaradi sodelovanja z nacističnimi oblastmi med drugo svetovno vojno potem imeli težave v socialistični domovini, pa so se odločili za beg. Seveda so lahko prepričani, da jih v Nemčiji ali Švici nihče ne bo spraševal, kaj so počeli med vojno.

Naposled gre še za neko dejavnost: vohunstvo. Ljudje iz Padriciana ugotavljajo, da se taboriščniki dostikrat družijo z jugoslovanskimi državljani, ki prihajajo v Italijo povsem zakonito, z veljavnimi potnimi dokumenti. Videli so, kako so taboriščniki dajali Jugoslovancem zavaje, v katerih je bil bržkone propagandni material. Težko je zanikati, da ne gre za antikomunistično propagando in psihološko vojno, ki jo vodijo agenti CIA zoper sosedno Jugoslavijo, meni Franco Gianola in se na koncu svojega članka sprašuje, kako so taborišče za begunce postavili ravno v Padricianu, ki je blizu Jugoslavije, ta pa je zelo primeren most do Češkoslovaške, Madžarske, Bolgarije in drugih vzhodnoevropskih držav.

KOMENTATOR

Francoski pisatelj o Ho Ši Minhu

Francoski pisatelj Jules Roy je v svoji knjigi »Bitke za Dien Bien Fu« tako le opisal osebnost pokojnega voditelja vietnamskega ljudstva Ho Ši Minha:

»V kolibi, ki je ne razločiš zlepa od gozda, je neki mož obrnil kolonialno čelado in položil na njeno dno tako mršavo dlan, da je malone videti skozenjo, rekoč: »Francozi so tukaj...« Nato je zakrožil s prsti po robovih in dodal: »In mi smo tu...« To je predsednik Ho Ši Minh oziroma Ngujen tot Tank oziroma Ngujen aj Kok, čigar oče, mandarin v neki pokrajini Anama, je dobil službeno odpoved, ker se ni maral naučiti francoščine in ker je razširjal »Pismo z onstran morja, napisano s krvjo« ljudskega voditelja Fan Boj Haua. Njegov pogled izpod visokega čela in šopa sivih las je zdaj troničen zdaj ognjevit. Ima raven nos, tanka ušesa in dobrodušno bradico. Po njegovi zunanosti ne bi mogli več uganiti, koliko je star, saj na njegovem telesu ni več mesa — to telo je samo šibko prebivališče neustrašnega in nezlomljivega duha. Služil je kot natakhar na ladjah, kot pomivalec posode v velikih pariških restavracijah, kot kidalec snega v Londonu. Potlej je živel zdaj v ječi zdaj v ilegali, kjer si je pomagal na vse načine, da bi dosegel končni cilj; ta cilj je bil neodvisnost Vietnama. Je zakrknjen samec in igra vlo-

go strica, ki deli bonbone, in modrijana, ki sanjari na vznožju griča, a vendar je neizprosno in neomajen revolucionar, oblečen vse leto v eno samo uniformo brez kakršnih črtov... Ta mož je neroden — toda samo na videz — in dobičina; dobrohotnost pa na mah izgine, če ga popade jeza in zasenči njegov blagi nasmeh. Ta mož je ena izmed najbolj posrečenih osebnosti političnega sveta.

Kako se razlikuje od visokih komisarjev, ki vsak dan prirejajo večerjo v Norodomovi palači! Ne vidijo ga, a vendar ga imajo pred nosom, čeprav je dvanaajststo ali petnaajststo kilometrov daleč v džungli. Stric Ho, mož nagubanih lic in dolge, redke bradice, suhoten človek v hlumdravi nedeljski obleki vla-kovnega sprevednika, je pozabil svoje pravo ime in vse, kar je v zvezi z njegovo osebnostjo, ter postal utelešeno bistvo domovine. S svojimi očmi, ki žarijo pod visokim čelom, govori jezik, ki zbujajo močan odmev v ušesih ljudstva, zna poklicati ljudstvo pod orožje, hoteč mu zagotoviti obstoj in mu vrniti čast...»

(Pisatelj je postavil Ho Ši Minha v obdobje Bitke za Dien Bien Fu, v kateri je bil francoski ekspedicijski korpus strahovito poražen. Sicer pa se njegova osebnost tudi kasneje ni spremenila. — Op. prev. F. Š.)

POSEBNA PRILOŽNOST ZA NEKDANJE INTERNIRANCE

Potovanje z letalom v Dachau

Nekdanje nemško koncentracijsko taborišče Dachau pri Münchnu je eno izmed redkih tovrstnih taborišč v Nemčiji, ki je še ohranjeno kot zgodovinski objekt. Znano je, da je Mednarodni komite za Dachau s sedežem v Bruslju s pri-spevki držav, katerih državljani so bili v tem taborišču, nekaj let urejeval ta »dokument nemškega nasilja«, lani 8. septembra pa so v tem zgodovinskem objektu od-krili veličastno skulpturo, delo jugoslovanskega kiparja Nandorja Glida iz Beograda.

Že pred leti, ko prostor nekdanjega taborišča Dachau ni imel sedanjega videza, so ta mučeniški prostor v Dachau ljudje iz Evrope množično obiskovali, od lanskega leta pa se je obisk še povečal. Priznati moramo, da je med obiskovalci tudi mnogo Jugoslovancev, vendar obiskujejo naši državljani Dachau predvsem tedaj, ko so večje komemoracije oz., ko pri-rejajo potovanja turistične agencije.

Letos večje komemoracije v taborišču Dachau ni bilo, Medna-rodni komite za Dachau pa je že pred meseci objavil, da bo pri-hodnje leto v začetku septembra velika spominska slovesnost ob 25-letnici osvoboditve taborišča (taborišče je bilo sicer osvoboje-no 29. aprila 1945, ker pa računa-jo na veliko udeležbo, bo sveča-nost v začetku septembra 1970!).

Pa vendar bodo nekdanji interni-ranci in njihovi svojci tudi letos lahko potovali v Dachau. Turistič-no podjetje »Putnik« iz Ljubljane namreč prireja potovanje v Dachau celo — z letalom, Natančnej-

ši program tega potovanja je na-slednji!

Udeleženci potovanja v Dachau bodo dne 22. oktobra zjutraj ob 7. uri z letališča Brnik odleteli proti Münchnu, kjer bodo pristali ob 8.15. Potnike bodo z letališča z avtobusom prepeljali v Dachau, kjer si bodo dopoldne lahko ogle-dovali taborišče Dachau, dachau-ski muzej in krematorij. Po 12. uri se bodo vrnili v München z avtobusom, tu pa bodo imeli vse popoldne in ves večer prosto za ogled mesta. Ob 23. uri bodo udele-žence z avtobusom odpeljali na letališče Riem v Münchnu, dne 23. oktobra ob 00.45 pa bodo odlete-li z letalom proti Brniku, kjer bodo pristali ob 2.15. Z Brnika jih bo avtobus odpeljal še v Ljub-ljano, kamor bodo prispeli okoli 3.30.

In koliko stane to potovanje z letalom? V ceno 245 novih dinar-jev je vračunan prevoz z letalom, prevoz z avtobusi v Dachau, leta-liške takse ter vodstvo potovanja. Zadoštuje pa, da ima udeležene-c veljavni potni list.

Kot rečeno, največ naših ljudi obišče Dachau oz. nekdanje tabo-rišče takrat, ko taka potovanja pri-rejajo turistične organizacije. Nedvomno bo tudi za to potova-nje zanimanje, saj je v enem dne-vu mogoče priti do Dachaua in nazaj. Podjetje »Putnik« bo spre-jemalo prijave do 10. oktobra, in-teresenti pa se lahko prijaviijo »Putniku« v Ljubljani, Mariboru in Gornji Radgoni ter pri »Izlet-niku« v Celju in Velenju in pri »Avtoprometu« v Novi gorici.

B. A.

Dobro je če veste...

1968. LETA JE IMELO V NASI DE-ZELI VEČ KO 1.076.000 ZAPOSLENIH PROSTO SOBOTO. To pomeni, da je skoraj polovica vseh zaposlenih pri nas prešla z 48-urnega delovnega ted-na na 42-urni delovni teden. Učitelji, profesorji in učenci so samo izjemno in samo poskusno uživali proste so-bote.

STARI FENICANI SO IMELI ZA TEDANJE ČASE IZREDNO ZNANJE O MORSKEM PLOVSTVU. Edinole to dejstvo nam pojasnjuje, zakaj so si samo oni — med vsemi narodi vzhod-nega Sredozemlja — upali zapustiti obale in se napotiti daleč na morske planjave. Zanesljivi viri pričajo, da so uporabljali optično telegrafijo in sicer ogenj in ogledala. Izvedenci ne izključujejo možnosti, da so poznali lastnosti magnetne igle in da so mor-narji uporabljali vodni teleskop in vetrokaz s trigonometrijskim izraču-navanjem premera. Ne smemo poza-bit, da so Fenicani prepluli Atlantski ocean, da so pluli okrog Afrike, če-prav so bile njihove ladje, katerih po-doba nam je znana skoraj izključno le iz egiptovskih reliefov, težke, ne-rodne in počasne. Med drugim vemo, da so pomorski iz Tira in Sidona potrebovali približno pet dni za plo-v-bo od Egipta do Krete.

MALTA, še nedavno britanska ko-lonija, je najgostejše naseljena dežela v Sredozemlju. Malta obsega 316 kv-a-dratnih km (je manjša ko Ohiidsko jezero) in sestoji iz treh večjih in ne-kaj manjših otokov. Na tako majh-nem prostoru je 1959. leta živelo 327.218 oziroma povprečno po 1035 pre-bivalcev na kvadratnem km. Po pri-dobitvi neodvisnosti — 21. decembra 1964. leta — se je število prebivalcev še povečalo. Danes živi na kvadrat-nem km povprečno po 1050 prebiva-lev. Malto je moč primerjati z gosto naseljenimi pokrajinami v Indiji, na Japonskem, Kitajskem in v nilski del-ti. Mnogi Maltežani se selijo, da bi našli večji kos kruha, v druge dežele, v prvi vrsti v Tunizijo, Alžirijo, Egipt in v ZDA. Od 1964. leta do danes je več ko 80.000 Maltežancev zapustilo do-movino.

NAJVEČJI MORSKI VALOVI SE DVIGAJO NA JUŽNI POLOBLI in si-č-er tam, kjer si podajajo roko trije oceani: Atlantik, Indijski in Tihi oce-an. Tam nenehno pihajo močni ve-trovi od zahoda proti vzhodu ter do-sežejo morski valovi kar 30-metrsko višine.

KROKODILKA znese, kakor je zna-no, jajca v pesek in jih zakoplje. Človek bi mislil, da je nanje pozabl-la. Pa ni. Po devetih tednih se sam-i-ca vrne natančno tistega dne, ko se mladiči izvale, ter jih izkoplje iz peska.

RIBJA HRANA. Vsi drobni morski organizmi, tudi tisti, ki jih je moč videti edino z drobnogledom, so v glavnem ribja hrana in hrana za ne-katere druge morske živali. Od kol-ličine planktona (drobnih rastlinskih in živalskih organizmov v zgornjih plasteh vode) je odvisno, ali je moč pričakovati večji ali manjši ribji ulov, ker tam, kjer je v morski vodi mno-go planktona, je tudi mnogo rib. Ta važna ribja hrana je ponoči blizu morske površine, podnevi pa se spu-sti v večstometrsko globino. Od dvi-ganja in padanja planktona je odvl-sno tudi gibanje rib.

TUDI V NAJSTAREJSIH ČASIH SO SE NEKATERE MATERE BRANILE DOJITI OTROKE, v prvi vrsti bo-gate žene. Ugotovljeno je, da so ime-li v Babilonu in starem Egiptu že 2.000 let pred n. št. plačane dojilje. V starih Atenah so dojile otroke bo-gatih staršev sužnje in kmetice. Tudi v starem Rimu se je, prav posebu v zadnjem stoletju republike, razpasla navada, da so bogataši najemali do-jilje. Stoletje pozneje je rimski zgo-dovinar Tacit žigosal take razvade in poudarjal, da pri Germanih samó matere dojijo svoje otroke. Tudi kr-ščanstvo je šlo za greh: ne dojeti lastnih otrok. Opat Alberto Monte Ca-sina — živel je v XIII. stoletju — je trdil, da bodo matere, ki ne do-jijo svojih otrok, pahnjene po smrti v pekel in da jih bodo tamkaj »obe-sili za seske na drevje, ki bo raslo v plamenih.«

ITALIJA JE NAJVEČJA IZVOZNIKA OBUVE NA SVETU. 1967. leta so iz Italije izvozili 107.000.000 parov čev-ljev v vrednosti 320.000.000 dolarjev.

Nagrajeni prispevek

Pionirska četa

KOT V MNOGIH SLOVENSKEH KRAJIH, SO TUDI V VELIKIH LASČAH MED DRUGO SVETOVNO VOJNO POZGALI SOLO. TAKO JE ZGOREL VES ARHIV IN Z NJIM SOLSKA KRONIKA. ZATO TOČNIH PODATKOV O DELU OTROK OZIROMA PIONIRJEV MED NARODNOOSVOBODILNIM BOJEM NISEM MOGLA ZBRATI. SPLOSNO ZNANO PA JE, DA SO POSAMEZNE SKUPINE PIONIRJEV ORGANIZIRANO DELOVALE NA VELIKEM OSOLNIKU, ROBU, V KRVAVI PEČI, RUTAH... DA BI VSAJ NEKOLIKO OTELA POZABIL SPOMINE NANJE, SEM OBISKALA TOVARISICO ANKO ZAKRAJSEK ROJ. JAMNIK, KI JE BILA MED NOB VKLJUČENA V ORGANIZIRANO DELO PIONIRJEV V VASI TOMAŽINI BLIZU VELIKIH LASČ. NA VPRAŠANJE, ČE BI MI LAHKO KAJ VEČ POVEDALA O DELU PIONIRJEV MED OKUPACIJO, MI JE ODGOVORILA TAKOLE:

— Meseca maja 1942, ko se je pri Tomažinih zadrževala četa narodnega heroja Jožeta Boldana-Silnega, smo imeli tam kajšnji pionirji svojo četo. Vodi nas je Kovačičev sinček, ki nam je naredil puške iz lesa in nas naučil tudi drugih vojaških vješčin; moja sestra Roza pa nam je sešila triglavke. V četi smo bili: Pepca Marolt, Milka Podlogar, Ivan Gorjup, Joško Korošec in jaz. »Sine« je imel na skrbi tudi kuhinjo, mi pa smo prinašali zelenjavo in sadje. Velikokrat smo nastopali na partizanskih mitingih, ki so jih prirejali v Tomažinih, Dolščakih, Rutah, Krvavi peči in Zapotoku. Jaz sem nastopala z deklamacijami, s Pepco pa sva večkrat tudi zaplesali. To so bili najlepši trenutki moje mladosti, čeprav sem bila bolj lačna kot sita in prej raztrgana kot ne. Pa se nismo samo zabavali, saj smo namesto odraslih opravili tudi marsikatero važno kurirsko nalogo. Jaz sem pomagala očetu, ki je bil teneec. Ker sem bila stara šele deset let in po rasti zelo majhna, sem bila kurirka. Sestra mi je naredila pri hlačkah v kozi- ci žepček, v katerem sem prinašala pošto.

Spominjam se, da sem nekoč nesla pošto v Velike Lašče k Pirkočičevi mami. Rekla mi je, naj počakam in mi nato izročila velik zavoj, da bi ga od-

nesla domov. Nisem vedela, kaj je bilo napisano na listku in tudi ne, kaj nosim. Ko sem paketo srečno prinesla domov in ga je očka pregledal, sem videla, da sem prinesla obveze za partizane. Drugič sem nesla pošto zalito v kanglici masti; k Andolškovi Anici pa sem šla večkrat po sol. Se in še bi lahko prenašala pošto, da nisem postala sumljiva. Nekega dne, ko sem bila pošto že oddala, so me ustavili in me odpeljali na italijansko komando. Italijan me je posadil na kolena in me začel zasliševati. Ker nisem ničesar povedala, so me zadržali čez noč v zaporu in drugi dan nadaljevali z zasliševanjem. Povedali so mi, da me bodo izpustili le, če jim povem, kam hodijo partizani. Pa sem si kar nekaj izmislila in so me izpustili. Od takrat dalje sem hodila le v Male Lašče in to k Levstikovi Franci iz Velikega Osolnika po sol in tobak, pa tudi h Gačniku na Opalkovo so me poslali po harmoniko za partizanski miting. Dobro se še spominjam, da sem jo komaj prinesla, saj sem bila še tako majhna...

Tovarišici Ančki sem se za ljubezniv odgovor zahvalila in se poslovila z željo, da bi še mnogo let in srečno živela v domovini, za katero se je bojevala.

ANICA RIGLER

POGOVOR Z ALOJZOM LIKARJEM

Partizanski telefonist

KDAJ STE ZAČELI SODELOVATI V NARODNOOSVOBODILNEM GIBANJU?

— Septembra 1941, ko sem se povezal s Francem Kavčičem. KDAJ STE ODŠLI V PARTIZANE?

— Takoj po razpadu Italije sem stopil v Črnovrško četo, kjer sem bil bolničar. Ranjence sem prevažal v zadloško šolo vse do takrat, ko so Nemci vdrl iz Godoviča in Ajdovščine.

KDAJ STE POSTALI TELEFONIST?

— Konec februarja 1944.

SE IZ TISTIH DNI SPOMINJATE KAKŠNEGA DOGODKA?

— Bilo je petindvajsetega februarja 1944. Nemci so prišli iz Bele v Zadlog z namenom, da ulovijo VOS, ki je imel v priporu več sumljivih ljudi. Ker so bili obveščeni, da ima VOS začasno bivališče pri sosedovih, so obkrožili večji prostor. Tako so prišli tudi do naše hiše. Telefon sem imel v sobi in z menoj so bili še trije tovariši. Stekel sem v podstrešje, drugi trije pa skozi vrata proti hlevu. Nemci so jih zagledali in začeli streljati. Eden izmed njih je padel, druga dva sta pritekla k meni na podstrešje in zakopali smo se v seno. Kljub skrbni preiskavi nas niso našli in so verjetno mislili, da nam je uspelo pobegniti. Zadovoljili so se s tem, da so pobrali nekaj svinjskega mesa ter odgnali kravo in vola. Hiše niso zažgali!

STE BILI KDAJ IZDANI?

— Enkrat me je izdala neka ženska, pa sem Nemce še pravočasno opazil in sem jo odkuril.

KAKO STE SPREJELI VEST O KONCU VOJNE?

— Težko je to povedati z besedami... Prvim vestem nismo zaupali, ko pa so mi sporočili po telefonu, smo le verjeli.

STE DOBILI PO VOJNI KAKšno PRIZNANJE ZA SVOJE DELO?

— Medaljo za hrabrost.

ALMA PIRC

30. oktobra 1944 v Breginju...

Na vas se je že spuščal mrak, ko so se pred hišo Alojza Brica zaslislali koraki in kmalu zatem trkanje na vrata. Gospodar je odprl vrata in v hišo je stopilo pet borcev 17. brigade »Simona Gregorčiča«. Gospodarja, ki je bil lastnik pekarnice v Breginju, so poprosili za peko kruha. Sprva je malo okleval, kar ni bilo nič čudnega, saj je bilo kaj takega počenjati v tistih časih sila nevarno. Ko ga je pri peki zamenjala žena, je gospodar odšel iz hiše, da bi pogledal, če se morda kdo ne približuje hiši. Daleč na hribu je zagledal postav. Pamil je v delavnico in borcem pokazal varna skrivališča. Dva sta se skrila na podstrešje cerkve, dva pa v rov kanalizacije. Petega borca, ki je malo pred tem odšel na poizvedovanje v vas, je mladinska aktivistka Dora Rakar skrila v kokošnjak.

Ko so prišli Nemci v vas, so pripeljali s seboj tudi Danico Šimac in Zalko Tonkli, ki so ju zajeli med potjo. Imenovani sta šli pred predhodnico 17. brigade Simona Gregorčiča... Ko je

predhodnica brigade videla, kaj se je zgodilo z dekletom, se je vrnila proti Plešiščem in o tem obvestila tudi brigado. Nemci, ki so kaj hitro zavohali svež kruh, so najprej planili k Bricovim. Gospodar jim je dejal, da so ga h peki prisilili. To in pa znanje nemščine mu je verjetno rešilo življenje. Vzeli so ga seboj le kot tolmača. Po vasi so nabrali štiri-ideset ljudi in jih zaprli v hišo št. 53 (danes, op.a.). Od tam je uspelo pobegniti le Katarini Rosič z majhnim otrokom, druge pa so spustili šele proti poldnevju. Še prej jim seveda niso pozabili zagroziti, kaj jih čaka, če se bodo družili s komunisti.

Tega dne — 20. oktobra 1944 — so med osmo in deveto uro zvečer v hiši vojnega referenta ustrelili Danico Šimac, Zalko Tonkli, Ignaca Borjančiča z ženo in neznanega italijanskega partizana ter hišo zažgali. Vaščani so trupla ubitih drugi dan pokopali. Ker družina Danice Šimac ni zmogla stroškov pogreba, jih je plačal lastnik pekarnice Alojz Brice.

DRAGO SIMAC

Razmišljal sem

Nekega dne sem v časniku prebral članek o tem, kako so partizani pred očmi okupatorjevih vojakov izpraznili zloglasni Stari pisker v Celju. To je bil zapor, v katerem so nacisti mučili in ubijali slovenske domoljube. Zavedni Slovenci so vztrepetali ob tem imenu, kajti v njem Nemci niso izbirali sredstev, kako bi iz ljudi iztisnili priznanja.

Partizani so se odločili, da bodo osvobodili naše ljudi iz te mučilnice!

Nekoč se jim je ponudila izredna priložnost. Ujeli so Slovenca, ki je bil kot nemški vojak ječar v Starem piskru. Ker je ta

čutil, da Nemčija že izgublja tla pod nogami, je pristal, da bo partizanom pomagal. Res jih je nekoč spustil v zgradbo. Partizanom je uspelo osvoboditi večino jetnikov, stražarja pa so zaprli v celice. Ko so drugo jutro prišli gestapovci, da bi odpeljali nekaj zapornikov, so našli v celicah le zvezane Nemce. Mnogo rešenih ujetnikov se je pridružilo partizanom.

Ko sem po prebranju članka razmišljal o tem podvigu naših borcev, sem se ponovno prepričal o pogumu in iznajdljivosti ljudi, ki so se borili za svobodo in za lepše življenje.

MIHA POGACNIK

Pišejo nam

Draga tovarišica Milena!

Nagrajeni prispevek »Po poteh kozjaške transverzale« je v taborniškem klubu Sumnik zbudil veliko veselje, saj je ta potopis tudi kratek izrez iz našega klubskega življenja. Člani našega kluba redno obiskujejo opuščene in zanemarjene grobove padlih borcev v gozdovih Pohorja in Kozjaka. Ob takih priložnostih se vedno vprašujemo, mar so tovarišem borcem grobovi soborcev predaleč od avtocest? Lani smo organizirali akcijo ob dnevu mrtvih in obiskali večje število grobov, jih uredili in položili vence. To akcijo nameravamo še razširiti. Zato prosimo družbenopolitične organizacije in podjetja, da nam pri tem pomagajo z denarnimi prispevki.

Zahvaljujem se vam za knjigo »Maček s čeladom«, ki je obogatila našo klubsko knjižnico, in želimo vsem bralcem obilo zabave ob prigradah Ilije Kapara. Želimo tudi, da nas obiščete in napišete reportažo o našem delu in življenju.

Taborniški pozdrav: »S prirodo k novemu človeku!«

MARJAN ČANDER
Muribor, Shakespearova 4

Dragi Marjan!

Čeprav kratko in hitro napisano, je bilo tvoje pismence zame razveseljivo in dragoceno zapis pripadnika pokolenja, ki naj bi nadaljevalo revolucionarne tradicije... Tudi to, da si knjigo — namenjena je bila tebi — odstopil knjižnici, me je prijetno presenetilo. Takoj sem zavrtela telefonsko številko knjigotrškega oddelka zavoda »Borec« in vodji le-tega tovarišici Stegnarjevi prebrala tvoje pismo. Razumeli sva se skoraj brez dodatnih besed. V prihodnjih dneh boste prejeli pošiljko knjig, spremljano z željo, da bi vaš poziv podjetjem in družbeno-političnim organizacijam prišel do tistih, ki vam lahko priskočijo na pomoč. In teh ni malo!

Se nekaj:

Nedolgo tega je bilo, ko sem odložila najnovejšo knjigo Jožeta Javorška »Kako je mogoče?«... Ena izmed zapisanih misli, ki me še vedno spremlja, je bila: »Izročila narodnoosvobodilnega boja, ki naj bi se živo prerajala in nadaljevala v dejanskem preobražanju slovenskega človeka in njegovega vsestranskega sodelovanja v ustvarjanju modernega socialističnega sveta, počasi zginjavajo!« Torej, dragi Marjan, tebe in tebi slične čaka še dosti dela...

Lepo pozdravljen! MILENA

Spoštovana tovarišica urednica!

Čas letošnjih počitnic sem izkoristil za popotovanja. Zanimalo me je življenje v socialističnih državah NDR, CSSR, Poljski in Madžarski. Ker z ljudmi prideš najlaže v stik na cesti in ker denarja nimam na pretek, sem se odločil za avtostop. S kolegom sva preživela tri tedne v CSSR, Poljski, Madžarski, Avstriji, v NDR pa naju niso pustili. Spoznal sem nove ljudi in nove kraje in to bi želel posredovati tudi drugim mladim ljudem. Morda bi bil »TV-15« tisti teden, ki bi lahko priobčil moje vtise v dveh ali treh nadaljevanjih? V pričakovanju odgovora vas pozdravljam.

DUSAN ZBASNIK
Maribor, Dominkuševe 4

Dragi Dušan!

Naš odgovor je odvisen od tega, kakšen opazovalec in kakšen zapisovalec si. Najbolje bi bilo, če se — preden se lotiš dela — oglasiš v našem uredništvu.

Lepo pozdravljen! MILENA

14. VI 43.
Št. 3.

TOVARIS

POSNETEK NASLOVNE STRANI MLADEGA TOVARISA, MLADINSKEGA GLASILA IV. SNOUB »MATIJA GUBEC«

JOŽICA FRBEŽAR:

Zakaj?

ZAKAJ ŽIVETI KAKOR KRALJ,
SEDETI NA PRESTOLU SANJ,
KO BEDA JE SVETA VLADAR
IN LAČNI NE POZNAJO SANJ?

Okrogle in oglate

FANTOM (PRIVID). Znanega nogometaša Dragoslava Sekularca so vprašali, katero priznanje v svoji karieri (na življenjski poti) šteje za največje. Odgovoril jim je: »Po neki tekmi v Braziliji so vsi igralci nasprotnega moštva prišli k meni in me otipavali z rokami... Prepričati so se hoteli, da sem prav zares človek, ne pa — fantom.«

LUBARDA SE NE BOJI, DA BI MU KDO KAJ PODTAKNIL... Ko so obiskovalci pritisnili na slikarja Petra Lubarda, ob otvoritvi njegove razstave, naj jim da avtogram (svojeročni podpis), se je nekdo našalil. Opozoril je slikarja, da bi mu kdo utegnil podtakniti ček za izplačilo s tekočega računa. Slikar ga je pomiril: »Naj mi kar podtakne! Za banko imam drugačen podpis. Sicer pa mu tudi drugače ne bi prav nič pomagalo, ker nimam niti dinarčka od tistih tristo petdeset milijonov dinarjev, o katerih pripovedujejo, da jih imam...«

KONEC POSVEČUJE SREDSTVO... Aleksandar Popović je dejal o novih prizadevanjih gledališča: »Nobena uprizoritev ni več možna, ne da bi se kdo slachil. Borba za občinstvo je vojna, v vojni pa nihče ne izbira sredstev...«

NA GLAVO POSTAVLJENI SVET. Ob otvoritvi novega letališča v Sarajevu je nekdo menil, da imamo preveč letališč. Ta kritika ni primerna. Res pa je, da imamo premalo letal, manj ko letališč...

DAVEK NA PRILJUBLJENOST... Znani reporter beogradske TV Milica Kovačević se je nedavno peljal s trolejbusom. Neki potnik je ponudil sprevozniku za vozovnico 50 par. Sprevoznik je zahteval še 10 par. Mož je obračal žepa, a vsi so bili prazni... Bilo mu je na moč neprijetno. Oziral se je po trolejbusu, da bi zagledal kakšnega znanca. Opazil je Kovačevića in ga zaprosil: »Tovariš Kovačević, ali bi mi lahko posodil banko (t.j. starih deset din)? Nikogar, razen vas, ne poznam.«

BLISK, POČASEN KAKOR POLZ... Neki Izraelce, ki je ob drugi obletnici zadnje izraelsko-arabske vojne govoril po zahodnonemškem radiu, je skrušeno menil: »Naša bliskovita šestdnevna vojna proti Arabcem traja, žal, že dve leti...«

ZAVAJANJE... Ameriški pisatelj R. Herbert je napisal o smislu in nesmislu laskanja: »Človeku, ki se laskate, najbolj godi prepričanje, po katerem ste tudi vi prepričani, da je upravičen do vašega laskanja.«

NAJPREJ POLJUB... Državnega podtajnika za gospodarske zadeve v zahodnonemški vladi, ki se je udeležil v Moskvi zahodnonemško-sovjetskih pogajanj, so, ko se je vrnil v Bonn, na letališču obkolili časnikarji in ga vprašali, kaj je v Moskvi dosegel. Zaprošil jih je: »Dovolite mi, da najprej poljubim svojo ženo.«

MOC NAVADE... Dr. Antala Bodo, ki je bil nedavno izvoljen za podpredsednika občinske skupščine, so vprašali — je poročal časnik »Zrenjanin« — kako se je vživel v svoj novi posel. Odgovoril je: »No, za zdaj še kar gre... Edinole... ko vstopi kakšna stranka, malo manjka, da ne bleknem: 'Slecite se!', vendar se naglo ovem, ugriznem v jezik in izdavam: 'Sedite!' Dr. Bodo je namreč še nedavno delal kot zdravnik in upravnik splošne bolnišnice.

DA SE NE BI PRETRGALA ZVE. ZA... Skupščina občine Pečinci je po zadnjih volitvah v celoti spreminila neko komisijo. V komisiji je ostal en sam star član, »da se ne bi pretrgala zveza«, so dejali skupščinarji. »Sremske novine« pripominjajo: »Ker se ni omenjena komisija v dveh letih niti enkrat sestala, so določili enega starega člana — vse tako kaže — da se ne bi pretrgala zveza v — brezdelju.«

POCENI POTOVANJE... Johann Knuffen, študent iz Osla, se je nedavno zavlekel pod železniški voz in se odpeljal kot »slepi potnik«, ni se pa pripeljal kdove kako daleč. Že na prvi postaji po Oslu ga je policija izvela izpod voza in mu naprtila občutno denarno kazen. Nekaj dni pozneje pa je Knuffen, popolnoma nepričakovano, dobil pismo železniške uprave, v katerem so ga jedrnato pozvali: »Pričakujemo, da nam boste poslali doplačilo za potovanje v — prvem razredu...«

PRED 30 LETI JE IZBRUHNILA II. SVETOVNA VOJNA

Med stvarnostjo in fašističnim pohlepom

Dne 1. septembra je ruska vlada sklenila, da »Italija ne bo sodelovala v nobeni vojaški operaciji« Italijanski narod je bil zadovoljen z odločitvijo, čeprav ni vedel za obrambno nesposobnost. Znebil se je strašne more. Vzrok za splošno zadovoljstvo je bilo več. Med njimi je bil nedvomno glavni ta, da je bil srednji sloj prebivalstva prežet z malomeščanskimi ideali. Na eni strani je videl razkošne vile »movega« političnega razreda fašističnih oblastnikov in bogatinov, na drugi pa spet silno revščino kmetijskih delavcev, najemnikov in dninarjev, ki so tavalji v temi analfabetizma. Srednji sloj je nemoteno dvigal svojo življenjsko raven. Po zaslugi avtarkije so trgovina, industrija in obrtništvo dosegli velik razmah. Ljudje so se požvižgali na ideje in težili so samo za materialnimi dobrinami. To so bili časi množične motorizacije s pomočjo torinske »balille«, ljudskega sporta, melodičnih popevk, filmov o veliki ljubezni, prostih »fašističnih sobot« in množičnih nedeljskih izletov. Vse drugo je italijanskemu narodu tuje in zato se za vojno ni mogel ogrevati. Mirno je prenašal bojevit »ducejeve« govore in ravnal, kakor se mu je zdelo najbolj prav. Ko so časopisi najbolj zatrjevali, da je zalog živil več kot preveč, so Italijani hoteli nakupovati olje, moko in sladkor. Cene so seveda začele hitro rasti. Mussolini ni bil niti malo zadovoljen s pričo pacifiističnega navdušenja svojih sodržavljanov. Njihovo veselje je omejil z vrsto ukrepov. Druga septembra je izšla prepoved prodaje mesa ob četrtkih in petkih. Dne 4. septembra je ukazal zapreti vse plesne dvorane. Sedmega je izšla prepoved o uporabi armiranega betona za zasebne namene. Časopisi so 12. začeli hvaliti zdravilne lastnosti kavni nadomestkov. Dne 24. pa je bila uvedena obvezna oddaja kmetijskih pridelkov. S tem se je pojavila prva razpoka med

propagiranimi ideali fašizma in malomeščanskimi težnjami najbolj aktivnega dela prebivalstva. Začel se je proces, ki je neizogibno vodil k dogodkom 25. julija 1943.

Mussolini je v nekem govoru septembra meseca omenil »bedni človeški balast«, framazone, žide in protinarodne elemente, ki se skrivajo po raznih koticah. Tudi ta izjava kaže na razpoko, ki se je začela pojavljati v bahavi fasadi fašistične stavbe.

Tako so Italijani postopno začeli stiskati pasove. Od novembra dalje so otroci morali vsak dan nesti v šolo košček starega železa. Čedalje več je bilo na ulicah vozil s pogonom na plin ali lesno ogelje. Vse bolj pogosto je bilo slišati smešnice na račun Mussolinija in njegovih sodelavcev. Ta je vedel zanje in Ciano je dejal: »Italijani se po osemnajstih letih moje bojevit propagande ne zavedajo, da lahko postanem glavni pobornik za mir.« Nič manj ga ni dražilo obnašanje zavezniškega Hitlerja, ki je nadalje ignoriral pri pomembnejših odločitvah. Mnogi Nemci so začeli govoriti, da bo kmalu nastopil čas, ko bodo lahko obračunali z italijanskimi »izdajalci«. Na Dunaju so prepevali: »Kar imamo, trdno držimo, jutri pa gremo še v Trst.« Dresdenski župan je na banketu v navzočnosti italijanskega konzula izjavil, »da se mora Nemčija bolj bati prijateljev kakor sovražnikov«. V Pragi je nacistični podžupan na tiskovni konferenci leta 1939 govoril, da v nemški »življenjski prostor« spadajo tudi Gornje Poadižje, Trst in vsa Padska nižina.

Mussolini je bil slabe volje tudi zaradi Gornjega Poadižja. Dne 21. oktobra 1939 sta Ciano in veleposlanik Mackensen podpisala sporazum o preselitvi nemškega prebivalstva. V 3 mesecih bi morali pripraviti referendum, na katerem bi se prebivalstvo odločilo za narodno pripadnost in s tem državljanstvo. Nemcem pa se ni

mučilo nikamor. Mussolini se je bal zapletov in za vsak primer je poslal na nemško mejo vojaške okrepitve.

Hitler in Stalin sta si bila medtem razdelila Poljsko brez Mussolinija. Protinemško razpoloženje v Italiji je bilo huje iz meseca v mesec. Temu pa se je 30. novembra pridružil še neki nepredviden dejavnik: sovjetsko-finska vojna. Tako je prišlo do nadvse zanimivega pojava. Uradna Italija je navijala za Sovjetsko zvezo kot zavezniško zavezniško Nemčije, fašistična propaganda pa je kljub temu brenkala na struno »Evrop«, ki jo baje ogrožajo evrazijske horde... Vendar je velika večina Italijanov kazala simpatije do Fincev. Ciano je o tem zapisal: »Usoda Fincev bi Italijane kaj malo zanimala, če Rusi ne bi bili zavezniški Nemcev. Po vseh italijanskih mestih študenti prirejajo demonstracije, kjer obsojajo Rusijo. Toda vedeti je treba, da klici 'Dol z Rusijo!' v resnici pomenijo 'Dol z Nemčijo!'. Italijani so se razveselili vsakega poraza, ki so ga utrpeli Rusi kot nemški zavezniški. Tudi potopitev nemške križarke »Graf von Spee« v vodah pri Montevideu jih je navdala z veseljem. To so bile klice pojava, ki je čez štiri leta postal usoden za fašistični režim.

Drugače pa je v Italiji bilo mirno. Ob koncu leta 1939 je še sam Mussolini menil, da bi nevtralizacija utegnila trajati precej let. Tako je spet dovolil uporabo bencina za civilne namene: 30 litrov mesečno za avtomobile in 12 za motocikle. Severnoitalijanske malomeščanske družine so si lahko ponovno privoščile brezskrbne nedeljske izlete.

SOVJETSKO — FINSKA VOJNA

Po sporazumu z Nemčijo iz avgusta 1939 je Sovjetska zveza imela proste roke na Baltiku. Zasedla

je Litvo, Latvijo, Estonsko in dobršen del Poljske. Tako so stare ruske sanje o premiku meja na zahod postale resnica. Kljub temu pa je Moskvo oblastnike vznemirjalo vprašanje proste in varne plovbe po okoliških morjih. Njihove ladje so še vedno morale pluti skozi ožine, ki zapirajo tako Baltiškot kot Črno morje. Severno ledeno morje tedaj še ni imelo velikega pomena. Glavna ovira za plovbo k prostim morjem čez Baltik je bil južni del Finske, ki sega tik pred Leningrad. Zato so računali na osvojitve finskega ozemlja. Finska republika je nastala po zaslugi belogardistov in generala Mannerheima leta 1917. Razumljivo je, da dve desetletji finske neodvisnosti nista izbrisali sovražstva.

Finci so se izogibali sporov s Sovjetsko zvezo, ker so se zavedali, da je mirno sožitje s tako velikim sosedom najboljša jamstvo za obstoj. Vendar je bila zaman vsa previdnost.

Sovjetska zveza je na Stalinovo pobudo začela izkoriščati razpoloženje Fincev in raztrobila je svetu, da jo Finska ogroža. Molotov je nato zahteval, naj Finska odstopi pomorsko oporišče Hanko in nekaj otokov v vodah pred Leningradom. Vlada v Helsinkih se je tej zahtevi upirala precej časa. Tudi ni privolila v porušitev Mannerheimove obrambne črte na Karelijski ožini. Dne 26. novembra 1939 je ob tej liniji sedem topovskih strelcev ubilo nekaj rdečarmejcev. Sovjetska zveza je zahtevala od Finske takojšen umik njene vojske za 25 km, češ da bi se tako izognili podobnim nerodnostim. Finska vlada je odvrnila, da bo umaknila svoje enote, če bo to storila tudi Sovjetska zveza, ki je povzročila incident. V Moskvi so dvignili krik in vik ter izdali ukaz za napad, ki se je začel 30. novembra 1939.

(Nadaljevanje)

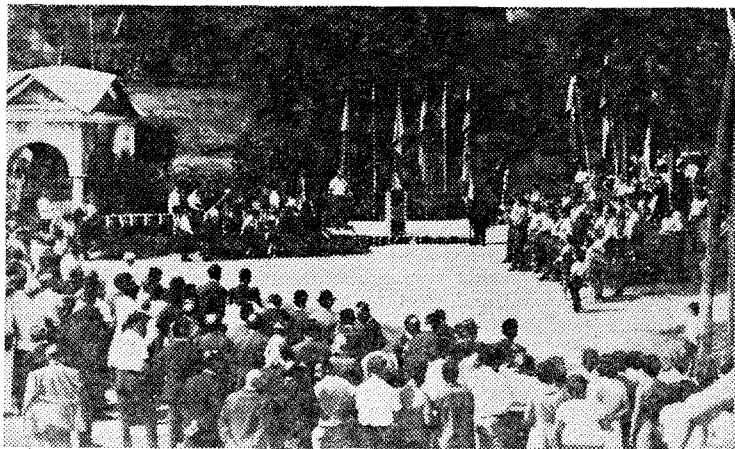
Praznik horjulske doline na Vrzdencu

Zadnjo nedeljo v avgustu občani horjulske doline prav gotovo zlepa ne bodo pozabili. Bil je to praznik vseh občanov te doline. Otvoritev 14 km dolge asfaltne ceste: Dobrova pri Ljubljani — Horjul — Vrzdencu je bila združena z srečanjem borcev Dolomitskega odreda. Kot se spodobi za takšno slovesnost se je izvršilo več govorov, govorili so predsednik krajevne skupnosti Vrzdencu Franc Golc, republiški poslanec Stane Vrhovc (ki ima največ zaslug pri cesti) ter predsednik skupščine občine Ljubljana — Vič inž. Slavko Korbar, ki je prerezal trak in moderno cesto izročil protmetu.

Predsednik krajevne organizacije ZZZ, Jaka Logar pa je spregovoril o Rožmanovi domačiji, kjer so se sešli borci Dolomitskega odreda, med katerimi je bil tudi narodni heroj Rudi Hribnik — Svarun ter drugi po-

vabljeni gostje. V tej domačiji, ki je bila vsa leta zatočišče, preskrbovališče in obveščevalna točka hkrati še danes živi 79-letni Andrej in 69-letna Franciška Rozman, ki sta bila obiska starih znancev — nekdanjih borcev še posebno veselja.

Oživili so spomine na tiste dni in se jeli prepletati s sedanostjo. Spomnili so se aktivistov Marjanca Rozmanove, Franca Stanovnika in Janeza Petroviča, ki so jih »črnorokci« zverinsko umorili 7. I. 1944. v Rožmanovem mlinu. Po vojni so jim odkrili na tem, od ceste odmaknjenem mlinu spominsko ploščo, na kateri črke bo treba čimprej obnoviti; kajti ob slovesnostih kakršna je bila na Vrzdencu zadnjo avgustovsko nedeljo se tudi na takšno »malenkost«, kot so zbledele črke, ki navsezadnje le NISO MALENKOSTI, ne bi smelo pozabljati!

Med slavnostnim govorom ob otvoritvi moderne ceste in srečanju borcev Dolomitskega odreda, zadnjo nedeljo v avgustu, na Vrzdencu.

Foto: Stane Škrabar

Prizor iz filma o napadu na Pearl Harbor — japonska letalca med napadom

„Dan sramote“ na filmskem platnu

Sedmi december 1941 je dobil v Združenih državah Amerike ime »dan sramote«. Tega dne so namreč Japonci napadli ameriško oporišče Pearl Harbor, s čimer je Japonska začela vojno proti ZDA. Takrat so Američani izgubili več ko 3.500 mož (mrtvih in ranjenih), več ko dvesto letal in glavno svoje pacifiške flote. Ta zgodovinski dogodek je nedavno prišel tudi na filmski trak.

Film, ki so ga režirali Američan Richard Fleisher ter Japonca Toshio Masuda in Kinni Fukasaku, ima naslov »Tora! Tora! Tora!« S to besedo je namreč polkovnik Minoru Fuchida sporočil admiralu Jamamotu, da je napad uspel (tora pomeni tiger).

Film je stal okrog 30 milijard st. dinarjev. Začenja se s 1. septembrom 1939, ko je admiral Jošido, vrhovnega poveljnika cesarske flote, zamenjal admiral Jamamoto, kar je pomenilo uvod v vojno. Konča pa se z besedami admiral Jamamoto: »Bojim se, da bo to, kar smo storili, zbudilo

spečega velikana.« Američani so hoteli povedati, da je poraz v Pearl Harboru — čeprav je ta dan dobil naziv »dan sramote« — pomenil za ZDA, srečo, ker je omogočil Rooseveltu vstop v vojno proti silam osi, ki se je za ZDA zmagovito končala in jih postavila na prvo mesto v mednarodni politiki in gospodarstvu.

»TV 15« iznaja vsak teden — Izdaja ga Predsedstvo Zveze borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10 — Tisk in klisaj CGP »DELO«, Ljubljana, — Tomšičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1800 dinarjev oziroma 18 N-din — Posamezna številka stane 40 din oziroma 40 N-par Za tuzemstvo stane »TV 15« 30 N-din — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, pritiči je, p. predaj 598-XI, ali na čekovni račun pri Narodni banki 501-8-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo